

Petra Leppänen

EU:N VAKAVARAISUUSSÄÄNTELYN VAIKUTUS SUOMEN PANKKISEKTORIIN

Tarkastelussa muutokset pääomavaatimuksissa,
vakavaraisuudessa sekä kokonaisriskissä
riskikohtaisesti

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Joulukuu 2023

TIIVISTELMÄ

Petra Leppänen: EU:n vakavaraisuussäntelyn vaikutus Suomen pankkisektoriin – tarkastelussa muutokset pääomavaatimuksissa, vakavaraisuudessa sekä kokonaisriskissä riskikohtaisesti

Ohjaaja: Lasse Koskinen

Pro Gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Kauppätieteiden tutkinto-ohjelma, vakuutustiede

Joulukuu 2023

Tässä tutkielmassa analysoidaan Euroopan Unionin vakavaraisuussäntelyn vaikutuksia Suomen ja EU:n pankkisektoriin. Tutkielmassa tarkastellaan EU:n 2010–2020-luvulla tehtyjen vakavaraisuuslainsäädännöllisten uudistusten vaikutuksia pankkisektorin pääomavaatimuksiin ja vakavaraisuuteen erityisesti kokonaisriskin kautta. Tutkielman tavoitteena on selvittää, kuinka pääomavaatimukset, vakavaraisuussuhteet sekä riskikehyskohtaiset riskipainotetut erät ovat konkreettisesti vuositasolla muuttuneet ja miltä osin näiden muutosten voidaan katsoa johtuvan EU:n vakavaraisuuslainsäädännön uudistuksista.

Tutkielman teoriaosuudessa esitellään ne lainsäädäntöpaketit ja -uudistukset, joiden vaikutuksia myöhemmin empiriaosuudessa analysoidaan. Käytännössä tutkielmassa käsiteltävä lainsäädäntö koostuu kansainväliseen Basel-säätelyyn pohjautuvista vakavaraisuusasetuksista CRR ja CRR II sekä niihin liittyvistä luottolaitosdirektiiveistä CRD IV ja CRD V. Lisäksi käydään läpi luottolaitosdirektiiveihin pohjautuva Suomen kansallinen lainsäädäntö eli niin kutsuttu Luottolaitoslaki, sillä Suomen pankkisektorin näkökulmasta myös Suomen kansallinen lainsäädäntö vaikuttaa EU:n lainsäädännön lisäksi laitosten toimintaan. Teoriaosuudessa käydään läpi kyseisistä lainsäädäntöpaketeista aiheutuvat vakavaraisuus- ja pääomavaatimukset sekä niiden laskemiseen perustuvat menetelmät. Tämän jälkeen teoreettisen taustan muodostamiseksi teoriaosuudessa käydään läpi aikaisempia vakavaraisuus- ja yleisemmin Basel-säätelyyn liittyviä tutkimuksia ja niiden tuloksia liittyen pääomavaatimusten, vakavaraisuuden ja riskikehyskohtaisen kokonaisriskin kehitykseen.

Empiriaosuudessa pyritään paikkaamaan tutkimusaukkoa siitä, kuinka pääomavaatimukset ja vakavaraisuus ovat etenkin kokonaisriskin kautta kehittyneet Suomen pankkisektorin näkökulmasta. Vaikutuksia analysoidaan Suomen tasolla yhden ison ja yhden pienen toimijan näkökulmasta ja pyritään selvittämään, kuinka kokonaisriski, pääomavaatimukset sekä vakavaraisuus on aina kunkin uudistuspaketin voimaantulon yhteydessä muuttunut ja onko havaittu kehitys linjassa EU:n pankkisektorin kollektiivisen kehityksen kanssa. Tutkimusosuus suoritetaan aikasarja-analyysinä. Käytännössä analysoitavana aineistona toimii kahden eri suomalaispankin julkisesti saatavilla oleva tilinpäätösdata liittyen riskikohtaisten riskipainotettujen erien, pääomavaatimuksen ja vakavaraisuuden kehitykseen. Tämän aineiston pohjalta pääomavaatimusten ja vakavaraisuuden kehitystä pyritään analysoidaan vuositasolla lainsäädäntöuudistusten kannalta oleellisina vuosina ajanjaksolla 2013–2022. Vaikutuksia analysoidaan nimenomaan riskipainotettujen erien muutoksen kautta riskikehyskohtaisesti, sillä lainsäädännölliset vaikutukset korreloivat usein suoraan joko riskipainotettujen erien tai omien varojen suuruuteen ja vasta tätä kautta euromääräisiin pääomavaatimuksiin sekä vakavaraisuuteen.

Empiriaosuuden keskeisimmät havainnot osoittavat euromääräisen pääomavaatimuksen kasvaneen kummankin pankin osalta jokaisena tarkasteluvuonna johtuen pääasiassa kokonaisriskin kasvusta kunakin tarkasteluvuonna. Epäselvää on kuitenkin lainsäädännöllisten tekijöiden osuus muutosten taustalla – vakavaraisuuslainsäädännön uudistuksia voidaan ainakin osittain pitää empiriassa tehtyjen havaintojen taustalla olevana vaikuttavina tekijöinä, mutta johtopäätöksissä todetaan, että varmuudella tätä havaintoa ei pystytä toteamaan.

Avainsanat: Basel-säätely, vakavaraisuus, pääomavaatimus, riskipainotetut erät, luottoriski, operatiivinen riski, markkinariski, vastuun arvonkaisu-riski, Suomen pankkisektori

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	7
1.1	Tutkielman esittely, merkitys ja tutkimuskysymykset.....	7
1.2	Keskeiset käsitteet.....	14
1.3	Tutkimusmenetelmä.....	17
1.4	Aiemmat tutkimukset.....	19
1.5	Tutkielman rakenne	24
2	EU:N VAKAVARAISUUSSÄÄNTELY	26
2.1	Taustalla Basel-sääntely	26
2.2	CRR	30
2.2.1	Yleisesti	30
2.2.2	Luottoriski	34
2.2.3	Operatiivinen riski	37
2.2.4	Markkinariski	39
2.2.5	Vastuun arvonoikaisuriski	41
2.3	CRR II.....	43
2.3.1	Yleisesti	43
2.3.2	Luottoriski	45
2.3.3	Operatiivinen riski	47
2.3.4	Markkinariski	47
2.3.5	Vastuun arvonoikaisuriski	50
3	SUOMEN KANSALLINEN LAINSÄÄDÄNTÖ	51
3.1	EU:n direktiivit kansallisen lainsäädännön taustalla	51
3.2	Laki luottolaitostoiminnasta	52
3.3	Laitoskohtaiset lisöpääomavaatimukset Suomessa.....	55
3.3.1	OP ryhmä.....	55
3.3.2	Oma Säästöpankki Oyj	56
4	VAKAVARAISUUSSÄÄNTELYN VAIKUTUS SUOMEN PANKKISEKTORIIN 57	
4.1	OP ryhmä	57
4.1.1	Pääomavaatimusten kehitys.....	57
4.1.2	Vakavaraisuuden kehitys.....	62
4.1.3	Riskipainotettujen erien kehitys	65
4.2	Oma Säästöpankki	73

4.2.1	Pääomavaatimusten kehitys.....	73
4.2.2	Vakavaraisuuden kehitys.....	76
4.2.3	Riskipainotettujen erien kehitys	78
5	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	84
5.1	Tutkielman yhteenveto	84
5.2	Pankkien tutkimustulosten vertautuminen.....	86
5.2.1	Pääomavaatimukset	86
5.2.2	Vakavaraisuus.....	88
5.3	Tutkimustulokset ja validiteetti	91
5.4	Jatkotutkimusmahdollisuudet	96
6	LÄHTEET.....	97

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1 Pankkisääntelykehikko (mukaillen Finanssivalvonta, 2022a).....	8
Kuvio 2 Teoreettinen viitekehys	12
Kuvio 3 Vakavaraisuusvaatimus Basel 1:n mukaan (mukaillen Jablecki, 2009).....	27
Kuvio 4 Basel III:n pääomavaatimus verrattuna Basel II (Akbay, 2021)	29
Kuvio 5 OP:n euromääräiset pääomavaatimukset (mukaillen OP:n tilinpäätökset, 2013–2022).....	60
Kuvio 6 OP:n vakavaraisuussuhteet (mukaillen OP:n tilinpäätökset, 2013–2022).....	63
Kuvio 7 OP:n riskipainotetut erät riskikehyksittäin (mukaillen OP Ryhmän tilinpäätökset, 2013–2022).....	66
Kuvio 8 OP:n kokonaisriskin kehitys (mukaillen OP:n tilinpäätökset, 2013–2022)	71
Kuvio 9 OmaSp:n euromääräiset pääomavaatimukset (mukaillen OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022).....	74
Kuvio 10 OmaSp:n vakavaraisuussuhteet (mukaillen OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022)	76
Kuvio 11 OmaSp:n riskipainotetut erät riskikehyksittäin (mukaillen OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022).....	79
Kuvio 12 OmaSp:n kokonaisriskin kehitys (mukaillen OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022)	82
Kuvio 13 Pankkien pääomavaatimusten muutokset edellisvuoteen verrattuna (mukaillen OP:n ja OmaSp:n tilinpäätökset, 2013-2022).....	86
Kuvio 14 Pankkien kokonaisvakavaraisuussuhteiden kehityksen vertautuminen (mukaillen OP:n ja OmaSp:n tilinpäätökset, 2013-2022).....	89

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1 OP Ryhmän lisöpääomavaatimukset (mukaillen Finanssivalvonta, 2023b)	55
Taulukko 2 Oma Säästöpankin lisöpääomavaatimukset (mukaillen Finanssivalvonta, 2023b)	56
Taulukko 3 OP:n prosentuaaliset kokonaispääomavaatimukset (mukaillen Finanssivalvonta, 2023b).....	58
Taulukko 4 OmaSp:n prosentuaaliset kokonaispääomavaatimukset (mukaillen Finanssivalvonta, 2023b).....	73
Taulukko 5 Keskeisimmät mahdollisesti lainsäädännöstä johtuvat vaikutukset pääomavaatimuksissa, vakavaraisuudessa ja kokonaisriskissä	93

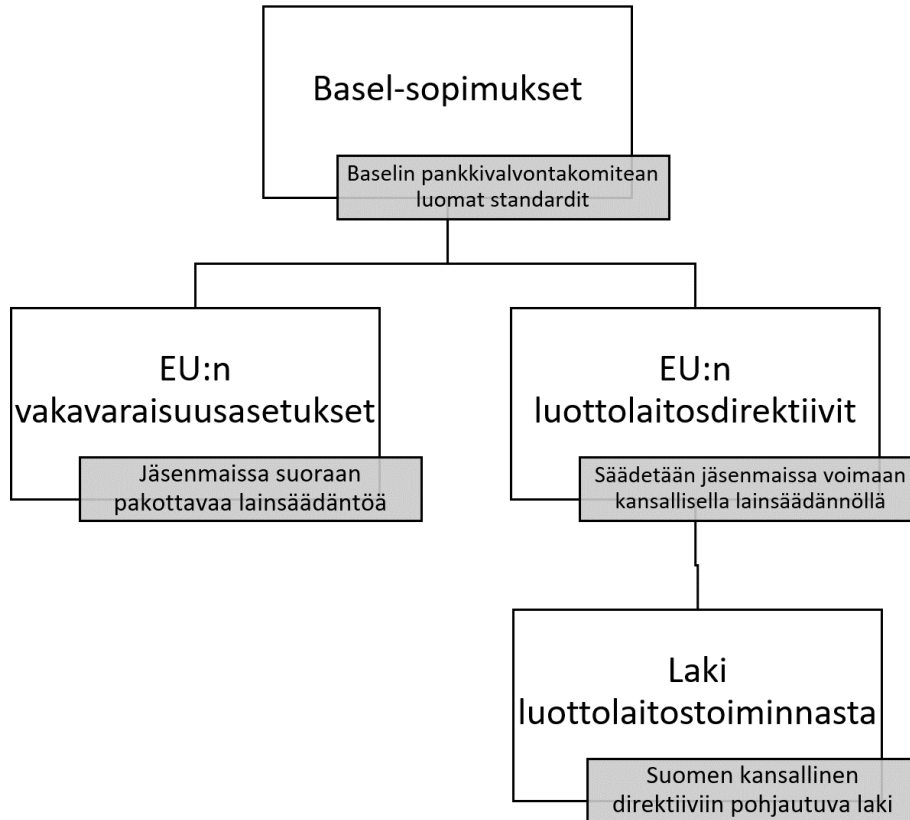
1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman esittely, merkitys ja tutkimuskysymykset

Pankit ovat kansallisella tai jopa kansainvälisellä tasolla merkittäviä rahoituslaitoksia, joihin kohdistuu runsaasti sekä kansainvälistä että kansallista sääätelyä niiden yhteiskunnallisen asemansa vuoksi (Kontkanen, 2011). Kansainvälinen pankkisektori toimii markkinoilla esimerkiksi pääomien kohdentamisen, riskien jakamisen ja maturiteetin hallinnan avulla. Globaalilla tasolla pankkisektorissa liikkuu merkittävä määrä pääomaa, mikä johtaa sektorin merkittävään taloudelliseen asemaan. Kyseisellä yhteiskunnallisesti merkittävällä liiketoiminnalla on täten myös riskinsä, jotka edellyttävät sektorin jatkuvaa seurantaa ja valvontaa markkinoiden vakauden ylläpitämiseksi. (Wright & Quadrini, 2009.) Pankkeihin kohdistuvaa sääntelyä onkin ollut olemassa jo pitkään, mutta pankkiliiketoiminnan jatkuvan uudistumisen ja monimutkaistumisen vuoksi sääntelykehystä on jatkuvasti tarve kehittää (Kontkanen, 2011).

Euroopan Unionissa on voimassa vakavaraisuuslainsäädäntö, jonka vaikutuksia tässä tutkielmassa tullaan analysoimaan. Käydään seuraavissa luvuissa tarkemmin läpi Euroopan Unionin tasolla EU:n vakavaraisuussääntelyä ja sen vaikutuksia sekä EU:n, mutta empiriaosuudessa etenkin Suomen, pankkisektoriin. Tämän tutkielman tarkastelukohteeksi on valittu nimenomaan vakavaraisuussääntely sen laajuuden, merkityksellisyyden ja ajankohtaisuuden vuoksi. Tutkielman tarkoituksena on analysoida EU:n vakavaraisuussääntelykehikon – eli kuvion 1 vasemman reunan – vaikutuksia EU:n ja Suomen pankkisektorin kokonaisriskiin, pääomavaatimuksiin ja vakavaraisuuteen. Nämä kaikki pankkiliiketoimintaa kuvaavat luvut ovat linkissä toisiinsa, kuten kuviosta 1 käy ilmi. Tässä tutkielmassa Euroopan Unionin vakavaraisuussääntelystä puhuttaessa tarkoitetaan kunakin ajanhetkenä voimassa olevaa vakavaraisuusasetusta sekä -direktiiviä sekä direktiivin perusteella säädettyä kansallista lakia.

Kyseistä EU:n vakavaraisuusääntelystä kumpuavaa lainsäädäntökehikkoa on havainnollistettu Suomen näkökulmasta kuviossa 1:

Kuvio 1 Pankkisääntelykehikko (mukaiillen Finanssivalvonta, 2022a)

Sääntelyviranomaisena Euroopan Unionissa toimii Euroopan pankkiviranomainen EPV (engl. European Banking Supervisor, EBA) (Europa.eu, 2023). Vuonna 2013 julkaistiin ensimmäisen EU:n vakavaraisuusasetus (EU) N:o 575/2013, joka perustuu kansainvälisen Baselin pankkivalvontakomitean luomiin Basel-standardeihin, joita käydään myöhemmin tarkemmin läpi. EU:n vakavaraisuusasetus on Euroopan Unioniin kuuluvissa maissa suoraan voimassa olevaa oikeutta eli kaikki EU:n sisämarkkinoilla toimivat laitokset kuuluvat sääntelyn piiriin. Tarkemmin ottaen sääntelyn piiriin kuuluvat luottolaitokset ja niiden omistusyhteisöt, sijoituspalveluyritykset tietyin ehdoin ja niiden omistusyhteisöt, rahastoyhtiöt, talletuspankkien yhteenliittymien keskusyhteisöt sekä rahoitus- ja vakuutusryhmittymien emoyritykset. (Finanssivalvonta, 2023a.; Moloney, 2016.)

Tämän sääntelypaketin yhteydessä julkaistiin myös luottolaitosdirektiivi (2013/36/EU), jota kutsutaan yleisesti myös vakavaraisuusdirektiiviksi (Vm.fi, 2023). Luottolaitosdirektiivi (CRD IV) taas on pantava täytäntöön kansallisella lainsäädännöllä ja se kattaa muun muassa liiketoiminnan aloittamista, palvelujen tarjonnan vapautta, viranomaisvalvontaa ja -valtuuksia, sanktioita ja yhtiöiden hallintoa koskevia määräyksiä. Direktiivi sisältää myös lisäpääomavaatimukset, jotka voidaan siis kansallisella lainsäädännöllä säätää voimaan EU:n luottolaitosdirektiivin perusteella. Käytännössä siis jäsenvaltiot voivat määrätä vielä tiukempia määräyksiä kuin vakavaraisuusasetuksessa säätämällä direktiivin kansallisesti voimaan. (Finanssivalvonta, 2023a.) Koska tässä tutkielmassa analysoidaan vakavaraisuuslainsäädännön vaikutuksia etenkin Suomen pankkisektorin näkökulmasta, on tarkoituksenmukaista myöhemmissä luvuissa käydä EU:n vakavaraisuusasetusten lisäksi myös Suomen kansallisen pankkisääntelyn keskeinen sisältö läpi sen vaikuttaessa olennaisesti pääomavaatimuksiin muun muassa mahdollisten lisäpääomavaatimusten myötä.

Euroopan Unionin vakavaraisuussääntely koostuu siis sekä kansallisesti voimaan säädettävästä luottolaitosdirektiivistä (CRD) että suoraan voimassa olevasta EU:n vakavaraisuusasetuksesta (CRR), joista kummastakin ensimmäinen versio tuli voimaan vuoden 2014 alusta (Europa.eu, 2023). Kuitenkin tästä ensimmäisestä sääntelypaketista on jo kertaalleen julkaistu uudistuspaketti vuonna 2019: Euroopan neuvoston ja parlamentin asetus (EU) 2019/876 (CRR II) sekä direktiivi (EU) 2019/878 (CRD V), jotka astuivat voimaan kesällä 2021 (Vm.fi, 2023). Käydään luvussa 2 läpi näiden edellä mainittujen vakavaraisuuspakettien taustaa, tavoitteita sekä sisältöä tarkemmin läpi.

Huomionarvoista kuitenkin on lisäksi, että myös tämä edellä mainittu uudistuspaketti CRR II/ CRD V -paketti on jo todettu riittämättömäksi, joten toisestakin uudistuspaketista julkaistiin ehdotus vuonna 2021 – niin kutsuttu CRR III / CRD VI -uudistuspaketti, jonka on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2025 alusta. Rajataan kuitenkin tämän lainsäädäntöpaketin käsittely tämän tutkielman ulkopuolelle, sillä tämän tutkielman tekohetkellä paketti ei ole vielä tullut voimaan eikä sen vaikutuksista ole näin ollen vielä varmaa tutkimusta tai dataa saatavilla.

Tässä tutkielmassa keskitytään siis kuviossa 1 havainnollistettuihin 2010- ja 2020-luvuilla julkaistuihin pankkisektorin kokonaisriskiin, pääomavaatimuksiin sekä vakavaraisuuteen vaikuttaviin vakavaraisuussäntelypaketteihin:

- EU:n vakavaraisuusasetus (EU) 575/2013 (CRR)
- EU:n Luottolaitosdirektiivi 2013/36 (CRD IV)
- EU:n vakavaraisuusasetus (EU) 2019/876 (CRR II)
- EU:n luottolaitosdirektiivi 2019/878 (CRD V)
- Suomen kansallisessa lainsäädännössä Laki luottolaitostoiminnasta 610/2014 & Laki luottolaitostoiminnasta annetun lain muuttamisesta 233/2021.

Tutkielmassa tarkoituksena on keskittyä siihen, mitä pääomavaatimuksia pankeille aiheutuu sekä Suomen että EU:n tasolla edellä mainitun vakavaraisuuslainsäädännön johdosta eri riskikehysten osalta. Näin ollen tarkoituksenmukaista on käydä läpi sääntelystä aiheutuvat riskikohtaiset laskentamenetelmät, joilla laitokset määrittävät kullekin riskille omat riskipainotetut vastuut ja näin ollen pääomavaatimukset – näin saadaan selville mitkä lainsäädännölliset muutokset ovat mahdollisesti voineet olla selittävinä tekijöinä muutosten taustalla. Lisäksi koska pääomavaatimusten ja riskipainotettujen vastuiden kehitys korreloi myös vakavaraisuuteen, käydään myös sen kehitystä läpi.

Käytännössä EU:n vakavaraisuusasetuksen kolmas osa keskittyy pääomavaatimukseen – kyseisessä osassa keskitytään seuraaviin pankkien kohtaamiin riskeihin, joiden kattamiseen pankeilta vaaditaan omaa pääomaa:

- Luottoriski
- Markkinariski
- Operatiivinen riski
- Vastuun arvononkaisu- eli CVA-riski

Kukin edellä mainituista riskeistä sisältää myös omat alariskinsä, joiden pääomavaatimuksia käydään tarkemmin läpi luvussa 2. Edellä lueteltujen riskikehysten lisäksi EU:n vakavaraisuussäntelyä kohdistuu myös muun muassa suuriin asiakasriskeihin, maksuvalmiuteen sekä velkaantuneisuuteen. Keskitytään kuitenkin tässä tutkielmassa pääosin aiemmin listattujen riskikehysten lainsäädännölliseen sisältöön ja muutoksiin, sillä

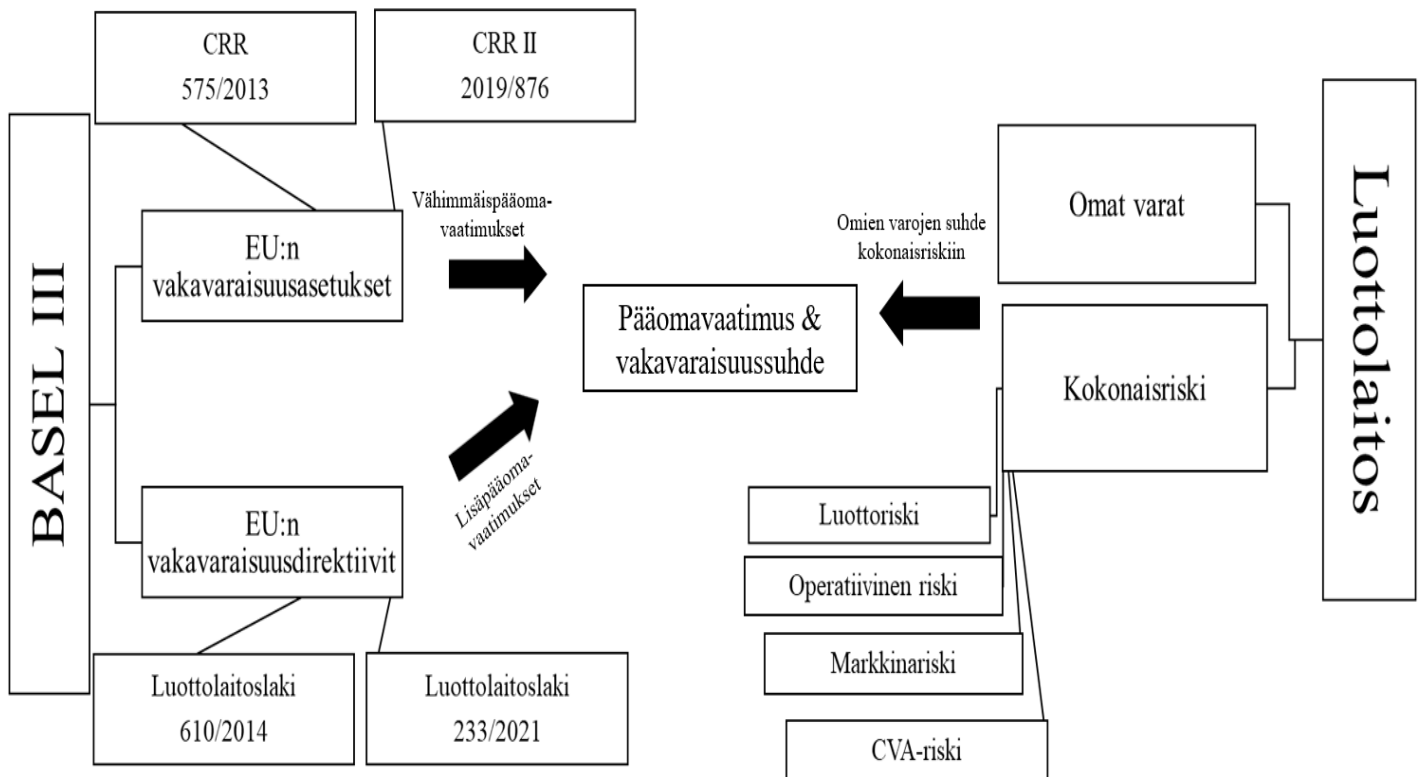
ne kuuluvat vakavaraisuusasetuksen 'Pääomavaatimukset' -osaan ja niillä oletetaan olevan merkittävin lainsäädännöllinen vaikutus pankkien pääomavaatimusten määrään sekä kehitykseen. Käydään siis pääomavaatimusten laskentaa ja uudistuksia tarkemmin läpi seuraavassa luvussa.

EU:n vakavaraisuuslainsäädännössä siis kullekin riskikehykselle määritetään eri menetelmät, joilla kunkin riskin alaiset vastuut riskipainotetaan ja tätä kautta muodostuu kullekin riskille riskipainotettujen vastuiden määrä ja tätä kautta tietty määrä pääomavaatimusta, joka pankin tulee täyttää omalla pääomalla. Nämä menetelmät pääomavaatimusten selvittämiseksi ovat voineet muuttua kunkin lainsäädäntöuudistuksen yhteydessä, mikä aiheuttaa luonnollisesti muutoksia pankkien pääomavaatimusten määrään ja täytä kautta liiketoimintaan – merkittävyyden vuoksi onkin perusteltua tutkia näitä vaikutuksia. Tämän tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat siis seuraavat:

- Miten CRR / CRD IV – sääntelypaketti on vaikuttanut Suomen pankkisektorin ison ja pienen toimijan pääomavaatimuksiin sekä vakavaraisuuteen erityisesti riskipainotettujen erien kautta?
- Miten CRR II / CRD V – sääntelypaketti on vaikuttanut Suomen pankkisektorin ison ja pienen toimijan pääomavaatimuksiin sekä vakavaraisuuteen erityisesti riskipainotettujen erien kautta?

Tutkimusosuudessa analysoidaan, kuinka nämä sääntelystä kumpuavat eri riskikehyksiä koskevat pääomavaatimukset ovat vaikuttaneet pankkien eri riskikehysten riskipainotettujen erien määrään ja tätä kautta edelleen vakavaraisuussuhdelukuihin, kuten kuvio 2 havainnollistaa. Vaikutuksiin pureudutaan teoriaosuudessa etenkin EU:n tasolla ja myöhemmin empiriaosuudessa Suomen tasolla kahden erikokoisen pankin näkökulmasta. Kokonaisvaltaisen kuvan saamiseksi vakavaraisuussääntelyn vaikutuksia käydään läpi myös koko EU:n pankkisektorin näkökulmasta yleistasolla, sillä tämä edesauttaa paremmin yleisen trendin ymmärtämistä ja sen peilaamista Suomen pankkisektoriin. Kuitenkin ennen kaikkea tämän tutkimuksen tavoite on perehtyä suomalaisen pankkisektorin kokonaisriskin, pääomavaatimusten ja tätä kautta vakavaraisuussuhdelukujen kehitykseen 2010- ja 2020-luvulla.

Tarkoituksena on analysoida, kuinka EU:n vakavaraisuussäätelyn uudistuspaketit ovat kumpikin vuorollaan vaikuttaneet kyseisten riskikohtaisten euromääräisten pääomavaatimusten kehitykseen vuositasolla nimenomaan Suomen pankkisektorin näkökulmasta. Näin ollen siis tämän tutkielman teoreettinen viitekehys kyseisen tutkimuksen taustalla on seuraavan kuvion 2 mukainen:

Kuvio 2 Teoreettinen viitekehys

Kuvion 2 mukaisesti voidaan siis vielä vetää yhteen tekijät, joista teoreettinen viitekehys koostuu. Taustateorianaa toimii EU:n vakavaraisuuslainsäädäntö eli kuvion 2 vasemmalla puolella olevat vakavaraisuusasetukset ja luottolaitosdirektiivit, joista aiheutuu laitoksille vähimmäis- ja lisöpääomavaatimuksia. Toisella puolella kuviossa taas on luottolaitos, johon kohdistuvia vaikutuksia tässä tutkimuksessa analysoidaan. Luottolaitokseen kohdistuu sääntelyä sekä omiin varoihin että kokonaisriskiin kohdistuen, joista jälkimmäinen jakautuu riskikohtaisesti kuvion mukaisesti. Omien varojen suhde kokonaisriskiin taas muodostaa vakavaraisuussuhdeluvun ja sitä säädellään tietyllä prosentuaalisella pääomavaatimuksella. Tässä tutkielmassa siis analysoidaan kuvion keskellä olevan pääomavaatimuksen ja

vakavaraisuuden kehitystä, johon vaikuttaa kokonaisriski, johon taas lainsäädännölliset tekijät voivat mahdollisesti vaikuttaa.

Suomen tutkimuskentässä ei juurikaan ole tutkimuksia, jotka keskittyisivät analysoimaan nimenomaan Euroopan Unionin vakavaraisuuslainsäädännön vaikutuksia suomalaiseen pankkiliiketoimintaan pankkikohtaisella tasolla tai edes EU:n pankkisektorin kollektiivisella tasolla. Joitakin tutkimuksia on tehty yleisesti Basel-sääntelyn vaikutuksista liiketoiminnan mittareihin ja yleisemmin liiketoimintaan, mutta tämä tutkimus rajaa vaikutusten analysoinnin nimenomaan vakavaraisuusasetuksiin ja -direktiiveihin eli 2010- ja 2020-luvuilla julkaistuun Euroopan Unionin vakavaraisuussääntelyyn.

Basel-standardien ja EU:n vakavaraisuussääntelyn keskinäisen suhteen osalta huomionarvoista on, että ensimmäinen alkuperäinen EU:n vakavaraisuusasetus ei vielä täydellisesti noudattanut Basel III -standardia kaikilta osin, vaan osa standardeista implementoitiin osaksi EU:n pakottavaa lainsäädäntöä vasta CRR II / CRD V -paketin myötä tai jopa tullaan vasta implementoimaan viimeisimmän uudistuspaketin CRR III / CRD VI:n voimaantulon myötä vuonna 2025. Tämä tutkielma keskittyy siis analysoimaan vakavaraisuussääntelyä nimenomaan EU:n ja Suomen näkökulmasta ja näin ollen käsittely rajataan EU:n ja Suomen sääntelyyn eikä itse Basel-standardeja käydä tarkemmalla tasolla läpi – myös tämä näkökulma tuo lisäarvoa suomalaiseen tutkimuskenttään.

Tässä tutkielmassa kokonaisriskin, pääomavaatimusten sekä vakavaraisuuden kehitystä tarkastellaan vuositasolla etenkin empiriaosuudessa. Vuositason ajallista tarkastelua ei ole etenkin Suomen tutkimuskentässä tehty, ja tämän tutkimuksen tarkoitus onkin paikata tutkimusaukko tämän osalta ja tarkastella vaikutuksia vuositasolla sekä verrata ajallisesti tilannetta ennen ja jälkeen kunkin lainsäädäntöpaketin voimaantulon Suomen näkökulmasta. Suomen tutkimuskentässä on siis hyvin tilaa analysoida vakavaraisuussääntelyn uudistuspakettien vaikutuksia sekä EU:n, mutta etenkin Suomen tasolla, kun vaikutusanalyysi kohdennetaan pääomavaatimusten ja vakavaraisuuden kehitykseen riskikohtaisten riskipainotettujen erien kautta.

Vakavaraisuuden kehitystä pääomavaatimusten kautta lainsäädännöllisten vaikutusten näkökulmasta on perusteltua tutkia myös sen vuoksi, että vakavaraisuussuhde on yksi keskeisimpiä ja seuratuimpia yrityksen liiketoiminnallisia mittareita. Pankkien on nimittäin

oltava riittävän vakavaraisia, jotta kansallinen ja kansainvälinen rahoitussektori säilyttää vakautensa. Käytännössä tämä tarkoittaa, että pankeilla on oltava riittävästi omaa pääomaa tappioidensa kattamiseen ja näin ollen liiketoiminnan jatkuvuutensa turvaamiseen. (Europa.eu, 2019.) Käytännön tasolla siis vakavaraisuussuhdeluku korreloi pankin kykyä saavuttaa ensinnäkin vaaditut vakavaraisuusasteet, mutta se kuvastaa myös pankin resilienssiä kestää talouden laskusuhdanteet – tämän vuoksi vakavaraisuus on monen sidosryhmän tarkastelun alaisena (Akkizidis & Kalyvas, 2018). Koska vakavaraisuutta ja sen kehitystä seurataan erityisen tarkasti etenkin pankki- ja rahoituslaitosten osalta niiden yhteiskunnallisen aseman vuoksi, haluavat laitoksetkin luonnollisesti pitää vakavaraisuussuhdelukunsa mahdollisimman korkeina. Vakavaraisuuden ollessa keskeinen liiketoimintaa kuvaava mittari, on sen kehitystä perusteltua tutkia myös sääntelyn vaikutusten kautta.

Vakavaraisuussääntelyn vaikutusten analysointi on perusteltua myös aiheen ajankohtaisuuden vuoksi – vuonna 2021 vakavaraisuusasetuksesta julkaistiin kolmas versio, CRR III, jonka on tarkoitus tulla Euroopan Unionissa voimaan vuoden 2025 alusta alkaen, kuten aiemmin todettu (Ehdotus asetuksen (EU) N:o 575/2013 muuttamisesta, CRR III). Mikäli aiempien uudistuspakettien vaikutuksia on tutkittu ja ne on tunnistettu, pystytään tämän uusimmankin lainsäädäntöpakettin tulevia mahdollisia vaikutuksia arvioimaan suuremmalla varmuudella. Siksi tämän tutkielman tulokset saattavat tuoda lisäarvoa myös Suomessa toimiville laitoksille heidän valmistautuessaan tulevan uudistuspaketin vaikutuksiin, vaikka muutoin tuleva lainsäädäntöpaketti onkin rajattu tämän tutkielman ulkopuolelle.

1.2 Keskeiset käsitteet

Luottoriski

Luottoriski on yksi keskeisimpiä pankkiliiketoiminnasta aiheutuvia riskejä. Luottoriskillä tarkoitetaan riskiä siitä, ettei sopimusosapuoli kykene täyttämään velvoitettaan, mikä aiheuttaa velkojalle taloudellista tappiota. Tavallisimmin luottoriskiä syntyy pankin myöntämistä luotoista, mutta luottoriskiä voi aiheutua myös muun muassa johdannaisopimuksista, joukkovelkakirjalainoista, lyhytaikaisista saamistodistuksista tai

esimerkiksi taseen ulkopuolisista vastuista – näissä tilanteissa luottoriskistä käytetään usein termiä vastapuoliriski, ja näin on myös vakavaraisuussäätelyssä. (Finanssivalvonta, 2018.)

Vastapuoliriski

Vastapuoliriski kuvastaa riskiä siitä, että jonkin transaktion vastapuoli voi tulla maksukyvyttömäksi ennen kuin transaktion kassavirrat on lopullisesti selvitetty ja maksettu (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013).

Markkinariski

Yksinkertaistettuna markkinariskillä taas tarkoitetaan tappioriskiä tai taloudellisen aseman epäsuotuisaa muutosta, joka johtuu omaisuuden, vastuiden ja rahoitusvälineiden markkinahintojen tason ja volatiliteetin heilahteluista. Osaksi markkinariskiä voidaan katsoa myös positioriski, hyödykeriski sekä valuuttakurssiriski, joiden muutoksista johtuvat tappiot luetaan myös osaksi markkinariskin kokonaisuutta. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.)

Positioriski

Positioriskillä tarkoitetaan tappioriskiä, joka johtuu rahoitusvälineiden hinnanmuutoksesta. Positioriski jaetaan yleensä yleis- ja erityisriskiin. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013).

Valuuttakurssiriski

Valuuttakurssiriskillä tarkoitetaan valuuttakurssien muutoksista johtuvien tappioiden riskiä (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013).

Hyödykeriski

Hyödykeriskillä tarkoitetaan hyödykehintojen muutoksista johtuvien tappioiden riskiä (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013).

Vastuun arvonokaisuriski

Ajoittain osaksi markkinariskiä luettu vastuun arvonokaisuriski käsitellään sen laajuuden vuoksi EU:n vakavaraisuussäätelyssä omana riskinään. Vastuun arvonokaisu (Credit valuation adjustment, CVA) on käyvän arvon kirjanpidollinen oikaisu

johdannaissopimukseen, jolla pyritään varautumaan vastapuolen luottokelpoisuuden alenemiseen ja tästä aiheutuviin mahdollisiin tappioihin. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.) Käytännössä CVA viittaa markkinariskin mittariin, joka syntyy liiketoimien tai sopimusten yhteydessä vastapuolina toimivien osapuolten kanssa. Pankkiliiketoiminnan näkökulmasta esimerkiksi laitosten solmiessa johdannaissopimuksia, ne kohtaavat riskin kärsiä tappioita näiden transaktioiden markkina-arvon muutoksista ja vastapuolten luottokelpoisuuden heikentymisestä.

Operatiivinen riski

Kolmannella keskeisellä riskillä, operatiivisella riskillä, tarkoitetaan riittämättömistä tai epäonnistuneista sisäisistä prosesseista, ihmisistä ja järjestelmistä tai ulkoisista tapahtumista johtuvaa tappioriskiä sisältäen oikeudellisen riskin (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013).

Kokonaisriski

Luottolaitoksen kokonaisriskistä puhuttaessa tarkoitetaan kunkin edellä luetellun riskikehyksen riskipainotettujen erien/vastuiden yhteenlaskettua summaa, josta prosentuaalinen sekä euromääräinen pääomavaatimus pystytään laskemaan.

Pääomavaatimus

Pääomavaatimuksella tarkoitetaan tässä tutkielmassa sitä euromääräistä tai prosentuaalista osuutta laitoksen omista varoista eli omasta pääomasta, joka laitoksella tulee vähintään olla kokonaisriskin kattamiseksi.

Vakavaraisuus

Yrityksen vakavaraisuus tarkoittaa sen omien varojen ja velkojen suhdetta. Mitä enemmän omaa pääomaa yrityksellä on suhteessa vastuisiinsa, sitä vakavaraisempi se on. Pankkien osalta lainsäädännön kautta säädellään vakavaraisuussuhteen vähimmäistasoksi 8 prosenttia eli omien varojen täytyy olla riskipainotettuihin eriin nähden vähintään tämän verran. (Europa.eu, 2019.)

1.3 Tutkimusmenetelmä

Tämän tutkielman empiriaosuus perustuu julkisesti saatavilla olevaan sekundääriaineistoon, jota analysoidaan pääasiassa kvantitatiivisesti. Kyseinen menetelmä sopii käytettäväksi erityisesti silloin, jos tarkoituksena on hyödyntää numeerista dataa ja tulkita ilmiötä tilastojen ja numeroiden avulla, kuten tässä tutkielmassa. Kuitenkin tutkielmassa hyödynnetään myös kvalitatiivisen analyysin keinoja, sillä sekundääriaineistoja kuvaillaan ja myös vertaillaan keskenään, kuten kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tyypillistä. (Saunders ym. 2017.) Vertailua hyödynnetään etenkin Suomen eri pankkien sekä riskikehysten välillä, jotta saadaan selville riskipainotettujen erien kehityksen kautta pääomavaatimusten ja vakavaraisuuden trendi. Vertailua tehdään kuitenkin myös ajallisesti, kun analysoidaan sääntelyn vaikutuksia pääomavaatimuksiin ennen ja jälkeen kunkin uudistuksen voimaantulon.

Tutkimusaineistona käytetään kahden eri suomalaispankin tilinpäätöksiä, joista yksittäisen pankin näkökulmasta pääomavaatimusten ja vakavaraisuuden kehitystä riskipainotettujen erien kautta voidaan vuositasolla tarkastella. Aineiston keruussa hyödynnetään jokaisen vuoden tilinpäätöksiä ja vuosikertomuksia, joista poimitaan numeerinen data riskikohtaisista riskipainotetuista vastuista, pääomavaatimuksista sekä vakavaraisuussuhdeluvuista vuositasolla. Näin ollen systemaattisella analyysillä tilinpäätöksistä on mahdollista havaita riskikehyskohtaisten riskipainotettujen erien sekä tätä kautta pääomavaatimusten ja vakavaraisuuden kehityksen trendi yksittäisen pankin sekä riskikehysten osalta sekä myös suorittaa vertailua valittujen pankkien välillä. Analyysi toteutetaan aikasarja-analyysinä eli perättäisten ajankohtien tilastollista dataa kerätään ja analysoidaan, jotta voidaan selvittää esimerkiksi syitä lukujen taustalla, kuten tässä tutkielmassa (Saunders, ym. 2017).

Analysoitaviksi pankeiksi Suomen pankkisektorin pankeista on valittu kaksi erikokoista pankkia: OP ryhmä sekä Oma Säästöpankki Oyj. Vuonna 2023 talletuskannassa mitattuna OP:lla on kaikista suurin markkinaosuus Suomessa – 38 prosenttia. Samoin on myös lainakannalla mitattuna, sillä OP muodostaa Suomen lainakannasta 39 prosenttia. OP ryhmään katsotaan kuuluvan OP Yritys pankki Oyj, OP Vähittäisasiakkaat Oyj, OP-Asuntoluottopankki Oyj ja Yhteenliittymäosuuspankit. (Suomen Pankki, 2023.) Toiseksi analysoitavaksi pankiksi on valittu selkeästi pienempi suomalainen pankki Oma

Säästöpankki, sillä sääntelyllä saattaa olla erilaisia vaikutuksia erikokoisten pankkien pääomavaatimuksiin ja vakavaraisuuteen. Valitsemalla kaksi erikokoista pankkia saadaan kokonaisvaltaisempi kuva Suomen pankkisektorin tilanteesta, vaikkakin toki Euroopan mittakaavassa kaikki suomalaispankit ovat suhteellisen pieniä.

OP Ryhmä on Suomen suurin finanssilaitos, joka lukeutuu Suomen 20 suurimman yrityksen joukkoon. OP Ryhmä on perustettu vuonna 1902 koostuen osuuspankeista sekä niiden keskusyhteisöstä. Vuonna 2023 OP Ryhmään kuuluu yhteensä 104 osuuspankkia, joilla on kaiken kaikkiaan reilu kaksi miljoonaa asiakasomistajaa. OP Ryhmä jakautuu kolmeen liiketoiminta-alueeseen – vähittäispankkiin, yrityspankkiin sekä vakuutuspalveluihin, joita viimeistä lukuun ottamatta tarkastellaan tässä tutkielmassa. Ryhmän liikevaihto oli vuonna 2022 1120 miljoonaa euroa, josta reilu 1017 miljoonaa koostui yritys- ja vähittäispankkiliiketoiminnasta. (Op.fi, 2023.) Toinen tarkasteltava suomalaispankki, Oma Säästöpankki Oyj, on vuonna 2009 perustettu Suomen suurin itsenäinen säästöpankki. Vuonna 2014 pankkiin fuusioitui useita muita säästö- ja osuuspankkeja, jolloin liiketoiminta muotoutui nykyisen kaltaiseksi. Pankki listautui pörssiin marraskuussa 2018. (Omasp.fi, 2023.)

Valittu aineisto auttaa saavuttamaan tutkimuksen tavoitteet ja vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Tilinpäätöstiedot riskipainotettujen vastuiden, pääomavaatimusten ja vakavaraisuuden osalta ovat saatavilla vuositasolla, mikä tukee tutkielman tavoitteiden saavuttamista, kun halutaan selvittää kunkin lainsäädäntöpaketin mahdollisia vaikutuksia vuositasolla kunkin lainsäädäntöpaketin voimaantultua. Molempien tilinpäätösaineistojen osalta tarkastelu aloitetaan vuodesta 2013, eli vuosi ennen ensimmäisen vakavaraisuusasetuksen ja -direktiivin voimaantuloa, jotta saadaan selville tilanne myös ennen ensimmäisen vakavaraisuuspaketin voimaantuloa. Tarkastelu päätetään vuoteen 2022, joka on viimeinen kokonainen vuosi ennen tämän tutkielman aloitusta. Aikasarja-analyysiä tehdessä erityisesti kiinnitetään huomioita vuosiin 2014 sekä 2021, sillä tällöin vakavaraisuuslainsäädännön uudistuspaketit ovat astuneet voimaan.

Huomionarvoista tässä tutkielmassa suoritettava tutkimuksen osalta on, että tutkielmaa tehdessä vakavaraisuuslainsäädännöllä oletetaan olevan jotakin vaikutusta pankkien pääomavaatimuksiin, ja kyseinen oletamus on ollut myös tieteellisenä motiivina tämän

tutkielman tekemiselle. Lisäksi motiivina voidaan pitää myös oletettujen vaikutusten merkittävä vaikutus pankkisektoriin liiketoiminnallisesta näkökulmasta. Vaikutuksia tarkastellaan objektiivisesti, mutta tutkielmaa lukiessa ja tutkimuksen tuloksia analysoidessa on hyvä huomioida kyseinen taustaoletus.

Tieteen filosofisesta näkökulmasta tutkimuksellisten valintojen taustalla tässä tutkielmassa on ollut tieteen filosofian suuntauksista pragmatismi. Pragmatismia noudattavalle tutkimukselle on tyypillistä seurata alussa linjattuja tutkimuskysymyksiä, joihin pyritään tutkimuksen edetessä tarjoamaan konkreettisia vastauksia. Kyseiselle tieteen filosofian suuntaukselle on ominaista myös käytännönläheisten ratkaisujen ja tulosten painottaminen, kuten myös tässä tutkielmassa toimitaan. (Saunders ym. 2017.)

Yleisesti erilaiset tutkimukset voidaan jakaa joko deduktiivisiin tai induktiivisiin tutkimuksiin, joista ensimmäistä tämä tutkielma edustaa. Deduktiivisessä tutkimuksessa edetään yleiseltä tasolta yksityiskohtaiseen tasoon eli käytännössä tämän tutkimuksen tapauksessa yleisestä vakavaraisuuslainsäädäntöä käsittelevästä teoriaosuudesta sen yksityiskohtaisiin vaikutuksiin eri tasoilla. (Saunders ym. 2017.)

1.4 Aiemmat tutkimukset

Kuten aiemmin todettu, vakavaraisuussäntelyn vaikutuksia nimenomaan Suomen pankkisektorin pääomavaatimukseen riskikohtaisella tasolla ei ole Suomen tutkimuskentässä tutkittu. Joitakin julkaisuja yleisesti Basel-säntelyn vaikutuksista liittyen laajemmin pankkien liiketoimintaan löytyy, mutta pääasiassa Baseliin ja vakavaraisuuslainsäädäntöön liittyvät julkaisut Suomessa ovat opinnäytteitä. Tästä syystä tämän tutkielman kannalta lainsäädännön lisäksi keskeinen aiempi tutkimustieto koostuu pääasiassa kansainvälisistä vakavaraisuussäntelyn tutkimuksista.

Kansainvälisestä tutkimuskentästä löytyy siis artikkeleita ja tutkimuksia myös nimenomaan vakavaraisuusasetusten pääomavaatimusten vaikutusten näkökulmasta jopa riskikehyskohtaisella tasolla, joten käydään niistä keskeisimmät tässä luvussa läpi. Huomionarvoista on myös, että monet kansainväliset tutkimukset keskittyvät pääasiassa analysoimaan Basel III:n vaikutuksia EU:n vakavaraisuusasetusten ja -direktiivien sijaan,

mutta koska EU:n vakavaraisuussäntely on hyvin pitkälti linjassa Basel-sopimusten kanssa, voidaan kyseisiä tutkimuksia ja artikkeleita pitää sisällöltään riittävän vastaavina.

Useat kansainväliset viranomaiset ja laitokset, kuten Euroopan pankkiviranomainen EBA sekä Kansainvälinen järjestelypankki (Bank for International Settlements, BIS) ovat suorittaneet tutkimusta pääomavaatimusten ja vakavaraisuuden kehityksestä EU:n tasolla. Tahot ovat keränneet vuositasolla tutkimusdataa Basel-säntelyn, eli yksinkertaistaen EU:n näkökulmasta EU:n vakavaraisuussäntelyn, toteutuneista sekä ennustetuista vaikutuksista EU:n pankkisektorin alueella. Pääomavaatimusten kehitystä analysoidaan tutkimuksissa riskikehyksittäin ja erikokoisten pankkien näkökulmat eriyttäen. (Europa.eu, 2022; BIS, 2023). Näiden tutkimuksien dataa hyödynnetään teoriaosuudessa kokonaisvaikutusten havainnollistamiseksi EU-tasolla kollektiivisesti. Kaikilta osin esimerkiksi EBA:n vuoden 2021 ja 2022 dataan perustuvia tutkimuksia ei kuitenkaan voida tässä tutkimuksessa hyödyntää, sillä ne ottavat vaikutusarvioinnissaan huomioon myös uusimman, ei vielä voimassa olevan, CRR III-uudistuspaketin, jonka vaikutusten analysointi on rajattu tämän tutkielman ulkopuolelle.

Niamh Moloneyn vuonna 2016 julkaistussa artikkelissa “The 2013 Capital Requirements Directive IV and Capital Requirements Regulation: Implications and Institutional Effects” käydään läpi nimenomaan EU:n ensimmäisen vakavaraisuuslainsäädäntöpaketin vaikutuksia pankkisektorin näkökulmasta. Artikkelissa käydään läpi paketin keskeinen sisältö, riskienhallinnalliset tavoitteet sekä taustoitetaan syitä paketin taustalla. Artikkelin mukaan sen kirjoitushetkellä alustavat empiiriset arviot viittaavat vakavaraisuussäntelypaketin vahvistavan pankkien vakautta, mutta osaltaan myös johtavan mahdollisesti koko EU:n rahoitusjärjestelmän rahoituskyvyn supistumiseen. Sen mukaan paketin haittavaikutuksia voivat olla myös tahaton, ei siis puhtaasti riskiperusteinen, pääomavaatimusten nousu tarpeettomalla tasolla tiettyjen riskikehysten laskentamenetelmien ongelmallisuuden vuoksi. Artikkelissa kuitenkin linjataan, että paketin joustava soveltaminen, laajentaminen ja valvonta tavalla, joka tukee paketin yhdenmukaista soveltamista sekä EU:ssa että kansallisella tasolla, auttaa merkittävästi näiden paketin negatiivisten vaikutusten minimointia. (Moloney, 2016.)

Myös Rainer Maseran artikkelissa (2014) "CRR/CRD IV: the trees and the forest" käydään läpi EU:n vuonna 2014 voimaantulleeseen lainsäädäntöpaketin eli vakavaraisuussäätelyn sisältö ja analysoidaan paketin puutteita, mutta myös sen hyötyjä. Artikkelin mukaan ensimmäinen lainsäädäntöpaketti sisältää lukuisia puutteita riskien tarkoituksenmukaisessa mallintamisessa muun muassa laskentamenetelmien riskiherkkyyden ja yhtenäisyyden puuttumisen vuoksi. Myös kyseinen artikkeli tukee tämän tutkielman oletusta pääomavaatimusten nousujohteisesta kehityksestä muuttuvan lainsäädännön seurauksena, mutta artikkelissa ei spesifioida eri riskikehysten tasolla pääomavaatimusten nousun määrää sen tarkemmin. Artikkelin mukaan paketilla on kuitenkin myös joitakin positiivisia vaikutuksia, sillä se korjaa ainakin jotain aiempia Basel II -standardin puutteita. (Maseran, 2014.)

Vuoden 2014 lainsäädäntöpaketin lisäksi myös ensimmäisestä vuonna 2021 voimaan tulleesta uudistuspaketista, CRR II / CRD V -paketista on tehty joitakin vaikutusanalyyssejä – Neisen Martinin ja Hermann Schulte-Mattlerin artikkelissa (2020) "CRD V/CRR II: A comprehensive synopsis of the first European step towards implementing Basel IV" käydään läpi uudistuspaketin keskeisimmät erot alkuperäiseen pakettiin verrattuna. Artikkelin mukaan muutokset pääomavaatimuksiin, joita CRD V ja CRR II tuovat mukanaan, voivat olla ratkaisevan tärkeitä laitosten pääomittamisen ja konsolidoinnin laajuuden kannalta ja voivat myös aiheuttaa ongelmia pankeille. Toisaalta artikkelissa mainitaan myös, kuinka pienten ja keskisuurten laitosten raportointivaatimusten keventäminen on oikeansuuntainen askel tavoiteltaessa parempaa suhteellisuutta pankkivalvonnassa. (Neisen & Schulte-Mattler, 2020.) Artikkelissa käydään siis yleisesti läpi paketin sisältöä ja vaikutusta, mutta ei syvemmin tämän tutkielman tarkastelukohteina olevia riskikohtaisia pääomavaatimuksia ja niiden kehitystä.

Artikkelissa "Basel III: Is the cure worse than the disease?" (2012) käsitellään yleisemmin pankkisääntelyä Basel III -sopimuksen näkökulmasta ja pohditaan, onko kyseinen sääntelykokonaisuus tehokas keino finanssikriisien ehkäisyyn tulevaisuudessa. Bill Allen, Ka Kei Chan, Alistair Milne ja Steve Thomas arvioivat Basel III:n ja pohtivat artikkelin nimen mukaisesti, aiheuttaako Basel III jopa enemmän ongelmia kuin parantaa niitä. Artikkelissa tarkastellaan muutoksia erityisesti Euroopan suurimpien pankkien osalta ja sen

mukaan Basel III tulee aiheuttamaan kyseisten pankkien tase-eriin ”paineita”. Nimittäin artikkelin mukaan pankkien on reagoitava uudistuksiin luottotamasta vähentämällä, lisäämällä kelpoisia likvidejä varoja sekä kasvattamalla rahoitusta omasta pääomasta, pitkäaikaisista veloista ja vakaista asiakastalletuksista, jotta ne voisivat saavuttaa vaaditut pääoma- ja likviditeettirajat. Vaikka pankeilla on aikaa sopeutua lainsäädäntömuutoksiin, markkinoiden odotetaan ennakoivan tarvittavia muutoksia ja rankaisevan pankkeja, jotka jäävät merkittävästi vaadittujen rajojen alapuolelle. (Allen ym. 2012.)

Lainsäädäntömuutosten vaikutusten osalta artikkelin kirjoittajat korostavat erityisesti, kuinka joka tapauksessa Basel III:n myötä alalla tapahtuu suuri rakenteellinen muutos, jolta ei voi vältyä. Artikkelissa kuitenkin huomautetaan, että esimerkiksi pääomavaatimusten nousulla itsessään ei ole pelkästään kielteinen vaikutus liiketoimintaan kannattavuuden näkökulmasta vaan se voi johtaa muun muassa edullisemmän rahoituksen saamiseen. Kirjoittajien mukaan siis Basel III:n vaikutukset itsessään, kuten pääoma- ja likviditeettivaatimusten tiukentuminen, eivät ole ongelman ydin, vaan pankit voivat kohdata sopeutumishaasteita Basel III:n aiheuttamien rakenteellisten muutosten myötä, mikä taas voi uhata pankkialan vakautta. Laitoksille tulisi siis antaa aikaa sopeutua ja varautua tuleviin muutoksiin ennen sen voimaantuloa. (Allen ym. 2012.) Suoraan tässäkin artikkelissa ei kuitenkaan tarkastella lainsäädäntöuudistuksista johtuvia riskikohtaisten pääomavaatimusten ja vakavaraisuuden kehitystä riskipainotettujen erien muutosten kautta etenkin euromääräisellä tasolla ja artikkeli on julkaistukin jo ennen ensimmäisen vakavaraisuussäntelypaketin voimaantuloa.

Artikkelissa “The new financial regulation in Basel III and monetary policy: A macroprudential approach” (2016) kirjoittajat Rubio ja Carrasco-Gallego linkittävät Basel-säätelyn vaikutukset rahapolitiikkaan, mutta analysoivat myös itse Basel-sopimuksen vaikutuksia lainanottajien, säästäjien sekä pankkien näkökulmasta. Pankkien näkökulmasta artikkelin mukaan pankit ovat taloudellisesti rajoitettuja Basel-vaatimusten vuoksi, koska niiden on pidettävä tietty määrä omaa pääomaa myöntääkseen ylipäättään lainoja. Artikkelissa analysoitiin toisen asteen vaikutukset pääomavaatimuksen lisäämisestä kullekin toimijalle tietyllä rahapolitiikalla – pankkien näkökulmasta vaikutukset ovat artikkelin mukaan kielteisiä. Tarkemmin artikkelissa ei paneuduta riskikohtaisten pääomavaatimusten

kehitykseen esimerkiksi riskipainotettujen erien kautta, vaan todetaan yleisesti vain pääomavaatimusten nousevan Basel III-sääntelyn myötä. (Rubio & Carrasco-Gallego, 2016.)

Joitakin Basel-sääntelyyn liittyviä suomalaisiakin julkaisuja kuitenkin löytyy etenkin Suomen Pankin Euro & Talous – artikkelikokonaisuudesta, jossa julkaistaan ajankohtaisia talouteen liittyviä artikkeleita. Muun muassa ekonomisti Jukka Vauhkonen on julkaissut vuonna 2010 artikkelin, jossa on linjattu Basel III:n parantavan pankkien riskinsietokykyä – Vauhkonen mukaan tämä tapahtuu käytännössä ja miltei ainoastaan pääomavaatimuksia kiristämällä (Vauhkonen, 2010). Jo vuonna 2010 oli siis oletettavissa, että Basel III tulee nostamaan pankkien pääomavaatimuksia, mutta Vauhkonen artikkelissa asia nähtiin positiivisessa valossa. Tarkemmin pääomavaatimusten euromääräisen kehitykseen ei paneuduttu artikkelissa.

Finanssivalvonnan finanssianalyttikko Arttu Kiviniemi on julkaissut vuonna 2020 raportin CRR II / CRD V -sääntelypaketin, eli ensimmäisen uudistuspaketin, vaikutuksista Suomen pankkisektoriin. Kiviniemen mukaan yhden keskeisimmän CRR II -asetuksen uudistuksen, uuden vähimmäisomavaraisuusasteen, arvioitu vaikutus pääomavaatimukseen Suomen pankkisektorissa jäisi hyvin maltilliseksi. Basel III:n osalta vaikutusten näkökulmasta keskeisin uudistus on Kiviniemen mukaan riskipainotettujen varojen uusi lattiasääntö (output floor), joka rajoittaa sisäisillä malleilla saavutettavia pääomahyötyjä ja näin ollen nostaisi pääomavaatimuksia myös Suomen pankkisektorissa kollektiivisella tasolla. Kiviniemen mukaan kuitenkin pääomavaatimusten kehitys riippuu monesta tekijästä ja lopulliset ennusteet vahvistuvat vasta uudistusten voimaantultua eli kyseisen uudistuspaketin osalta vuodesta 2021 eteenpäin. (Kiviniemi, 2020.)

Myös Nordean pääekonomisti Aki Kangasharju sekä analyttikko Suvi Kosonen ovat julkaisseet Nordean nimissä raportin pankkisääntelyn vaikutuksista Suomen rahoitusmarkkinoihin huhtikuussa 2013. Kyseinen julkaisu tukee aiempien artikkelien kaltaisesti oletusta pääomavaatimusten noususta. Raportin mukaan jatkossa pankeilla tulee olla enemmän omaa pääomaa suhteessa saamisiin, mikä näkyy etenkin suurimpien pankkien kohdalla. Ylipäättään pääoman laskentaa ja saamisten riskien arviointia koskien tulee jatkossa tiukempaa sääntelyä ja etenkin noususuhdanteessa pankeilla tulee olla vielä tavanomaista vaatimusta enemmän omaa pääomaa. Lisäksi pankeilla tulee olla likvidimmät varat sekä

pidempää rahoitusta pitkään luotonantoon. Edellä mainittu pääomavaatimusten kiristyminen voi johtaa raportin mukaan muun muassa talouskasvun hidastumiseen, pitkien korkojen nousuun suhteessa lyhyisiin, pienten yritysten kärsimiseen isojen rinnalla, skaalaedun vahvistumiseen pankkisektorissa, sijoittajien suurempaan riskinottoon sekä riskin siirtymiseen paikasta toiseen. (Kangasharju & Kosonen, 2013.)

Sekä Suomen että kansainvälisen sektorin tutkimuskentässä julkaistut analyysit siis olettavat pääomavaatimusten nousevan vakavaraisuuslainsäädäntöpakettien ja yleisesti siis Basel III-uudistusten myötä. Epäselvää kuitenkin on, kuinka paljon pääomavaatimukset todellisuudessa ovat nousseet ja tulevat nousemaan, ja tätä epäselvyyttä tämäkin tutkielma osaltaan pyrkii paikkaamaan tutkimalla yksittäisten suomalaispankkien jo toteutuneita vaikutuksia tilinpäätösten kautta, sillä toteutuneita vaikutuksia tutkimalla pystytään myös hyödyntämään analysoitaessa tulevan tai mahdollisesti tulevien uudistuspakettien mahdollisia vaikutuksia niin Suomen kuin EU:nkin tasolla. Huomionarvoista on myös, että useat Suomen sekä kansainvälisen tutkimuskentän teokset ovat tämän tutkielman tekohetkellä jo useita vuotta vanhoja, vaikka uutta tuoretta tietoa riskipainotettujen erien sekä tätä kautta pääomavaatimusten ja vakavaraisuuden kehityksestä ja niiden korrelaatioista lainsäädäntöuudistuksiin olisi hyödyllistä saada vuosittain.

1.5 Tutkielman rakenne

Tämä tutkielma jakautuu johdantoon, kahteen teorialukuun, tutkimuslukuun sekä viimeisenä yhteenvetoon ja johtopäätöksiin. Johdantoluvussa on käyty lyhyesti läpi tutkielman aihealue, tutkimuskysymykset, tutkimuksen tavoitteet ja rakenne sekä aiemmat aiheesta tehdyt artikkelit ja tutkimukset. Lisäksi perustellaan, miksi tämä aihe on tutkimisen arvoinen ja mitä lisäarvoa se tuo Suomen tutkimuskenttään.

Johdannon jälkeen luvussa 2 käydään vaikutusarvioinnin kohteena olevien EU:n vakavaraisuusasetusten sisältö läpi aikajärjestyksessä sekä havainnollistetaan kunkin uudistuspaketin tausta ja tavoitteet. Lainsäädäntöpakettien sisällön osalta keskitytään etenkin pääomavaatimuksia koskeviin muutoksiin kunkin riskikehyksen osalta eli tässä tutkielmassa ei käydä lainsäädäntöpakettien jokaista uudistusta läpi tutkimuksellisten rajausten vuoksi. Luvussa keskitytään suurimpiin pääomavaatimuksia suoraan aiheuttaviin riskikehyksiin – luottoriskiiin, operatiiviseen riskiin, markkinariskiiin ja vastuun arvonoi-kaisuriskiiin. Lisäksi

käydään läpi Basel III:n mukaiset vaatimukset sen pääoman laadulle ja määrälle, millä kustakin riskikehyksestä aiheutuva pääomavaade katetaan.

Luvussa 3 käydään vastaavasti läpi vaikutusarvioinnin kohteena olevien direktiivien sisältö läpi kansallisen lainsäädännön näkökulmasta, sillä kuten aiemmin todettu, EU:n vakavaraisuuslainsäädännön osalta direktiivit pannaan täytäntöön kansallisella lainsäädännöllä. Näin ollen tässä on rajattu direktiivin käsittely nimenomaan Suomen lainsäädännön näkökulmasta, eli käsittely rajataan ainoastaan Suomeen ja käsitellään direktiiviin pohjautuva ”Laki luottolaitostoiminnasta 610/2014” sekä sen uudistettu versio ”Laki luottolaitostoiminnasta annetun lain muuttamisesta 233/2021”. Direktiivejä itsessään ei siis käydä läpi, sillä lopullinen sääntely tarkemmalla käytännön tasolla löytyy kunkin jäsenmaan omasta lainsäädännöstä.

Tutkimusosuus koostuu luvusta 4, jossa hyödynnetään luvussa 1.3 esiteltyjä sekundääriaineistoja. Luvussa analysoidaan vaikutuksia Suomen tasolla kahden aiemmin esitellyn pankin näkökulmasta, jotta saadaan kansallisen tason empiiristä dataa riskipainotettujen vastuiden sekä näin ollen pääomavaatimusten ja vakavaraisuuden kehityksestä. Aineistoa on kerätty niin riskipainotettujen vastuiden, pääomavaatimusten kuin vakavaraisuussuhdelukujen osalta, joista jokaisen vuositason kehitys käydään omassa alaluvuissaan pankkikohtaisesti läpi.

Luvussa 5 taas vedetään yhteen empiriaosuuden tulokset ja vertaillaan pankkien välistä kehitystä. Lisäksi yhteenvedossa vastataan tutkimuskysymyksiin ja pohditaan muun muassa tehtyjen päätelmien validiteettia ja ovatko tulokset ylipäätään linjassa aiemmin johdannossa sekä teoriaosuudessa läpikäytyjen tutkimusten kanssa. Lopuksi pohditaan jatkotutkimusmahdollisuuksia pankkisääntelyn ja etenkin vakavaraisuussääntelyn saralla niin Suomessa kuin kansainvälisessäkin tutkimuskentässä.

2 EU:N VAKAVARAISUUSSÄÄNTELY

2.1 Taustalla Basel-sääntely

Euroopan Unionissa vakavaraisuussääntely perustuu hyvin pitkälti kansainvälisiin Basel-sopimuksiin, kuten kuviossa 1 on havainnollistettu. Ensimmäinen kansainvälisesti merkittävä pankkisääntelystandardi – niin kutsuttu Basel I – tuli voimaan vuonna 1988. Standardin julkaisi Baselin pankkivalvontakomitea (engl. Basel Committee on Banking Supervision, BCBS). BCBS on kansainvälinen yhteistyöelin, joka koostuu 28 eri maan keskuspankkien ja pankkivalvontaviranomaisten edustajista ja antaa suosituksia pankkien valvontatoimista sekä vakavaraisuusvaatimuksista. Standardit eivät kuitenkaan ole pakottavaa lainsäädäntöä, mutta komitean jäsenet ovat sitoutuneet integroimaan standardit osaksi pakottavaa lainsäädäntöä eli käytännössä Basel-standardit on implementoitu komitean jäsenmaissa osaksi kansallista lainsäädäntöä tai esimerkiksi EU:ssa osaksi EU:n lainsäädäntöä asetuksin ja direktiivein. (Pushpkant & Masuma, 2017.)

Basel I -sopimuksen avulla oli tarkoitus kehittää kansainvälistä pankkijärjestelmän vakautta ja luoda yhteisiä pelisääntöjä rahoitusmarkkinoille (Pushpkant & Masuma, 2017). Globalisaation myötä kansainvälinen pankkisektori oli yhtenäistynyt, eikä perinteisesti valtiokohtaista pirstaloitunutta pankkisääntelyä pidetty enää perusteltuna eikä sen koettu enää olevan riskienhallinnallisesta näkökulmasta riittävä (Wright & Quadrini, 2009). Näin ollen jo Basel I:n myötä pankeilta alettiin vaatia tiettyä määrää omaa pääomaa riskipainotettujen vastuiden kattamiseksi eli käytännössä tiettyä vakavaraisuuden tasoa – pankkien tuli varata vähintään 8 prosenttia omaa pääomaa riskipainotettuja vastuita kohden, josta neljän prosentin tuli olla paremman laatuista, niin kutsuttua ydinpääomaa. Vastuiden riskipainottamiseksi oli käytössä neljä eri riskiluokkaa: 0, 20, 50 ja 100 prosenttia eli vastuut riskipainotettiin johonkin näistä luokista niiden riskitason mukaan. (Kts. Esim. Jablecki, 2009; Akbay, 2021.)

Kuviossa 3 on havainnollistettu Basel I:n mukaista minimipääomavaadetta:

$$\text{Vakavaraisuusvaatimus} = \frac{\text{Oma pääoma}}{\text{Riskipainotetut vastuut}} \geq 8 \%$$

Kuvio 3 Vakavaraisuusvaatimus Basel I:n mukaan (mukaiillen Jablecki, 2009)

Basel I:n minimipääomavaateella huomattiin myös positiivisia vaikutuksia globaalien pankkisektorin riskienhallinnassa, mutta kuitenkin kokonaisuutena Basel I:n yhteydessä luodut pankkien pääomavaatimuksia koskevat standardit todettiin riittämättömiksi (Pushpkant & Masuma, 2017). Tästä syystä vuonna 2004 julkaistiin niin kutsuttu Basel II – sopimus, jolla pyrittiin paikkaamaan Basel I:n puutteita. Myös Basel II:n kohdalla siis periaate vakavaraisuusvaatimuksen suhteen oli edelleen sama, eli ensimmäisen pilarin mukaan pankeilla tuli olla vähintään 8 prosenttia omia varoja riskipainotettuihin vastuisiin nähden, mutta riskit jaettiin nyt tarkemmin markkina-, luotto- ja operatiiviseen riskiin. Lisäksi riskipainoja kalibroitiin Basel I-standardiin verrattuna tarkemmiksi, jotta riskipainotus olisi verrannollinen pankkien kohtaamaan tosiasialliseen riskiin. (Pushpkant & Masuma, 2017.)

Muodollisesti Basel II-standardi koostui siis kolmesta pilarista: ensimmäinen pilari oli Basel I:n sisällön kaltainen, mutta hieman kehittyneempi, ja koostui edellä mainitusta vähimmäisvakavaraisuusvaatimuksesta. Lisäksi uutena kokonaisuutena toinen pilari säätelä muutoin laitosten pääoman sekä sisäisen valvonnan ja prosessien riittävyyttä. Kolmannella pilarilla säänneltiin markkinakuriin sekä tietojen julkistamiseen ja läpinäkyvyyteen liittyviä tekijöitä. (Akkizidis & Kalyvas, 2018.)

Kuitenkin kansainvälisen finanssikriisin (alk. 2008) johdosta myös Basel II -standardissa huomattiin merkittäviä puutteita – Basel I ja II:n myötä asetetuilla vaatimuksilla ei onnistuttu peilaamaan pankkien vastuista kumpuavia todellisia riskejä (Albaity & Toobae, 2017). Nimittäin ennen finanssikriisiä oli tyypillistä, että pankkien vastuut kasvoivat liikaa suhteessa niiden omaan pääomaan, mikä käytännössä tarkoitti liiallista velkaantumista. Näin ollen finanssikriisin iskiessä rahoituslaitokset joutuivat lyhyessä ajassa kohtaamaan tappioita

ja rahoituksen saatavuus heikkeni, mikä pakotti ne merkittävästi vähentämään velkaantumistaan. Tämä lisäsi painetta omaisuuserien arvojen laskuun ja samalla aiheutti lisätappioita pankeille, ja tämä taas osaltaan edelleen heikensi niiden omia varojen määrää. Negatiivinen sykli lopulta heikensi reaalityalouden saatavilla olevaan luoton määrää, mikä puolestaan syvensi ja edelleen pidensi finanssikriisiä. (Kts. Esim. Europa.eu, 2023.; Akbay, 2021; Moloney, 2016.)

Lisäksi laitokset kohtasivat lyhytaikaisia likviditeettihäiriöitä, mikä johtui laitosten riippuvuudesta lyhytaikaisesta rahoituksesta. Yleisenä ongelmana oli myös merkittävät keskittymisriskit sekä niin kutsuttu ”too-big-to-fail” -mentaliteetti etenkin EU:n isojen laitosten keskuudessa eli ajateltiin, että iso pankki on liian suuri kaatuakseen, jolloin konkurssiriski ei välttämättä suhtauduttu riittävällä vakavuudella. Lisäksi laitosten tappioiden kattamiseen vaadittava pääoma oli laadultaan huonotasoista – finanssikriisin aikana huomattiinkin, kuinka pankkien oman pääoman tulisi olla ei pelkästään laadultaan, vaan myös määrältään riittävää. (Koffer, 2013; Moloney, 2016.)

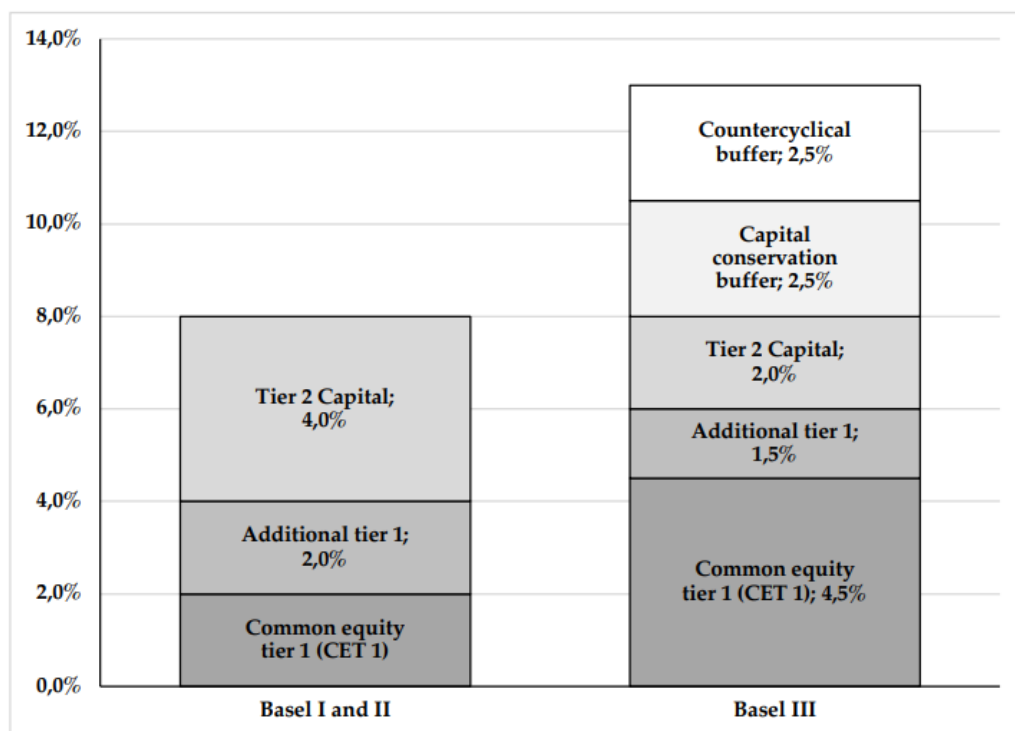
Finanssikriisin kaltaisten kriisien välttämiseksi jatkossa julkaistiin Basel III-standardi: Kansainvälinen Baselin pankkivalvontakomitean kehittämä sääntelykehys, joka pyrkii korjaamaan finanssikriisin aikana havaittuja puutteita etenkin vakavaraisuuden laskentamenetelmissä, maksuvalmiusvaatimuksissa sekä likvidien omaisuuserien määrässä. Standardin avulla pyritäänkin parantamaan laitosten sääntelyä, valvontaa ja riskienhallintaa, jotta jatkossa pankkisektori olisi paremmin varautunut kriisitilanteissa eikä vastaavan tasoisia tappioita koettaisi pankkisektorissa. (Koffer, 2013; Europa.eu, 2023.)

Basel III:n keskeisimmät uudistukset ovat määrä- ja laatuvaatimustensa osalta huomattavasti aiempia Basel-sopimuksia tiukempia. Lisäksi Basel III:n myötä täysin uusina kokonaisuuksina lanseerattiin niin kutsutut likviditeetti- ja lisäpääomavaatimukset. Tavoitteena on, että Basel III:n standardien avulla pankkien ei tarvitsisi myydä omaisuuttaan tai lopettaa luotottamistaan missään olosuhteissa, vaan pankkisektori olisi turvallinen ja vakaa riippumatta talouden suhdanteista. Basel III -standardin mukaan tämä tavoite saavutettaisiin pankkien pääomien laatua parantamalla – Basel III koostuu siis Basel II:n mukaisesti kolmesta pilarista, joista ensimmäiseen kuuluu vakavaraisuuden ja likviditeetin vähimmäispääomavaatimukset. Toinen ja kolmas pilari koostuvat valvonnasta ja

markkinakurista, mutta keskitytään tässä tutkielmassa ensimmäisen pilarin vähimmäis- ja lisäpääomavaatimuksiin, jotka EU:n tasolla saatetaan voimaan seuraavissa luvuissa läpi käytävien asetusten ja direktiivien avulla. (Kts. Esim. Akbay, 2021; Ramirez, 2017.)

Ensimmäiseen pilariin kuuluva Basel III:n mukainen pääomavaatimus on edelleen Basel I:n mukainen eli havainnollistettu kuviossa 3. Edelleen siis myös Basel III:n myötä pankeilta vaaditaan kahdeksan prosenttia omaa pääomaa riskipainotettujen erien kattamiseen, mutta parhaimman laatuisten pääoman, niin kutsutun Tier 1 -pääoman osuutta on kasvatettu kuvion 4 mukaisesti. Tämän avulla Basel III pyrkii varmistamaan, että pankeilla on riittävästi heti saatavilla olevaa ja täydessä arvossaan likvidoitavissa olevia omia varoja (Koffer, 2013).

Kuitenkin kokonaan uutena Basel III -standardin myötä jäsenmaat voivat halutessaan asettaa niin kutsutut lisäpääomavaatimukset, joiden sisältö käydään tarkemmin läpi luvussa 3, sillä EU:n näkökulmasta kyseiset lisäpääomavaatimukset implementoidaan tietyin ehdoin täytäntöön luottolaitosdirektiivin kautta eli kansallisella lainsäädännöllä. Kaiken kaikkiaan Basel III:n myötä laitosten kokonaispääomavaatimus, eli toisin sanoen vakavaraisuusvaatimus, voi kasvaa kuvion 4 mukaisesti suurimmillaan jopa 13 prosenttiin eli viisi prosenttiyksikköä suuremmaksi verrattuna aiempiin Basel-standardeihin:

Kuvio 4 Basel III:n pääomavaatimus verrattuna Basel II (Akbay, 2021)

Kuviossa 4 on siis havainnollistettu Basel III:n pääomavaatimusten kasvua verrattuna aiempiin Basel-standardeihin. Kuviossa 4 havainnollistetut ensimmäisen pilarin pääomavaatimukset kohdentuvat luottorisktiin, operatiiviseen riskiin, markkinarisktiin ja CVA-riskiin kuhunkin erikseen, kuten jo Basel II:ssa. Pankkien on laskettava kulloinkin kullekin riskikehykselle oma pääomavaatimuksensa riskipainottamalla kuhunkin riskiin kohdistuvat vastuut. (Ramirez, 2017.) Käydään seuraavaksi tarkemmin läpi pääomavaatimusten laskentaa CRR ja CRR II asetusten mukaisesti, sillä vaikka kukin niistä noudattaa Basel III:n linjoja, on asetuksissa jonkin verran eroja muun muassa riskipainojen ja laskentamenetelmien osalta.

2.2 CRR

2.2.1 Yleisesti

Ensimmäinen Basel III:n mukainen Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) N:o 575/2013 eli niin kutsuttu EU:n vakavaraisuusasetus, CRR, astui sellaisenaan voimaan vuoden 2014 alusta. Asetus on pitkälti linjassa Basel III-standardin kanssa, mutta täysimittaisesti Basel III:n standardeja ei vielä tämän asetuksen mukana EU:ssa voimaansaatettu. Lisäksi osittain Basel III:n mukaiset standardit, kuten lisäpääomavaatimukset, ovat osa luottolaitosdirektiiviä eli jäsenmaissa kansallisella lainsäädännöllä voimaan pantavaa lainsäädäntöä, joten CRR-asetus itsessään on laajuudeltaan selkeästi Basel III-sopimusta suppeampi. CRR:n johdannonkin mukaan asetusta ja direktiiviä muodostavat yhdessä oikeudellisen kehyksen, jolla säännellään oikeutta harjoittaa luottolaitos- ja sijoituspalveluyritystoimintaa ja määritellään niitä koskevat vakavaraisuussäännöt. (Kts. Esim. Masera, 2014; Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) N:o 575/2013.) Käydään kuitenkin lisäpääomavaatimukset ja muu EU:n luottolaitosdirektiiviin liittyvä sisältö läpi vasta luvussa 3 ja keskitytään nyt nimenomaan asetuksessa säädettyihin pääomavaatimuksiin.

EU:n CRR-asetus sisältää siis Basel III:n ensimmäisen pilarin vähimmäispääomavaatimukset, joiden perusteella varoja ja taseen ulkopuolisia eriä painotetaan niiden riskialttiuden perusteella riittävän vakavaraisuuden varmistamiseksi (Masera, 2014). EU on säätänyt Basel III -standardin vähimmäispääomavaatimukset kunkin riskikehyksen osalta lainvoimaiseksi nimenomaan asetuksen muodossa, jotta vaatimukset

astuisivat sellaisenaan voimaan kussakin jäsenmaassa ja ovat näin varmuudelle yhteneviä koko EU:n pankkisektorille. EU:n asetuksen keskeisimpänä tavoitteena onkin siis vähentää sääntelyn monimutkaisuutta ja siitä mahdollisesti aiheutuvia kuluja laitoksille ja lisäksi asetuksella pyritään edistämään kilpailun vääristymien poistamista Euroopan Unionissa. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.)

CRR:n pääomavaatimus on linjassa Basel III -standardin kanssa, eli omia varoja tulee olla kuvion 3 mukaisesti vähintään 8 prosenttia riskipainotetuista vastuista, mutta lisäksi myöhemmin käsiteltävässä direktiivissä linjataan kansallisista lisäpääomavaatimuksista, jotka tulevat tämän vaatimuksen lisäksi. Tästä kahdeksasta prosentista CET 1 -pääomaa tulee olla 4,5 prosenttia ja T1 -pääomaa yhteensä vähintään kuusi prosenttia eli vaatimus on siis Basel III:n ja näin ollen kuvion 4 mukainen. (Kts. esim. Moloney, 2016; Masera, 2014; Akbay, 2021.)

Vakavaraisuusasetuksen alussa määritellään vaatimukset kyseisen vaadittavan pääoman laadulle ja määrälle. Pääoma eli niin kutsutut omat varat jaetaan asetuksessa Tier 1 ja Tier 2 -pääomaan. Laitoksen ensisijainen pääoma, Tier 1 -pääoma, on niin sanottua jatkuvan toiminnan pääomaa, joka vähentää konkurssiriskiä ja on edellytys laitoksen liiketoiminnan jatkumiselle. Se koostuu ensisijaisen lisäpääoman AT1:n ja ydinpääoman eli CET I -pääoman summasta. Lisäksi asetuksessa luetellaan tietyt omaisuuserät, joita laitos ei saa lukea osaksi omien varojen eriä. (Kts. Esim. Masera, 2014; Koffer, 2013; Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.)

CRR-asetuksen kolmas osa 'Pääomavaatimukset' kattaa taas pääomavaatimukset edellä luetelluille riskikehyksille eli luotto-, markkina-, CVA- sekä operatiiviselle riskille. Tästä seuraavissa CRR:n osioissa käsitellään suurten asiakasriskien, maksuvalmiuden, velkaantuneisuuden sekä tiedonantovelvollisuuden sääntelyä. Edellä luetellut kokonaisuudet eivät kuulu asetuksen 'Pääomavaatimukset' -osaan eli niistä ei suoraan aiheudu laitoksille pääomavaatimuksia, joten jätetään nämä osiot CRR:n sääntelystä tässä tutkielmassa käsittelemättä.

Lisäksi asetuksen lopussa käydään läpi erinäisiä siirtymäsäännöksiä, sillä osa sääntelystä astuu voimaan täysimääräisyyden sijaan asteittain asetuksen vuodesta 2014 alkaen. Siirtymäsäännöksiä ei kuitenkaan suoranaisesti kohdistu CRR:n 'Pääomavaatimukset' -

osaan, joten pääomavaatimukset luottoriskin, markkinariskin, operatiivisen riskin sekä vastuun arvonohkaisuriskin osalta astuivat sellaisenaan voimaan heti vuodesta 2014. Kuitenkin joitakin helpotuksia on esimerkiksi liittyen sääntelyyn siitä, mitkä instrumentit laitokset saavat lukea osaksi omien varojen eriä, joten kyseiset siirtymäsäännökset voivat toki välillisesti vaikuttaa laitosten pääomavaatimuksiin ja näin ollen vakavaraisuuden tasoon siirtymäsäännösten voimassaolovuosien mukaan – ja siis myös tämän tutkielman empiriaosuuden tuloksiin. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.)

Sääntelyn tiukentumisen myötä EBA:n vuoden 2014 dataan perustuvan tutkimuksen mukaan pankkien vakavaraisuussuhdeluvut heikkenevät CRR:n ensimmäisenä voimassaolovuonna 2014 (EBA, 2015). Kuten aiemmin käyty läpi, vakavaraisuussuhdelukuun vaikuttaa osoittajassa pankin omat varat ja nimittäjässä riskipainotetut erät. Lainsäädäntö voi vaikuttaa siis kumpaankin – nimittäjässä vastuut riskipainotetaan aina voimassa olevan lainsäädännön mukaan ja toisaalta osoittajaan luettavia omia varoja ja niiden laatua säädellään vastaavasti. Näin ollen vakavaraisuussuhdeluvun heikentyminen voi käytännössä johtua joko riskipainotettujen varojen kasvusta ja/tai omiin varoihin luettavien erien lukumääräisestä vähentymisestä tai erien euromääräisestä pienentymisestä.

EBA:n suorittamaan tutkimukseen otantaan lukeutui 364 eri kokoista eurooppalaista pankkia – huomionarvoista tämän osalta on, ettei yksikään pankeista ollut suomalainen. Joka tapauksessa koko EU:n tasolla tutkimuksen mukaan CRR:n voimaantultua vuonna 2014 Euroopassa suurimpien pankkien ydinvakavaraisuussuhde on suurien ja kansainvälisten pankkien keskuudessa keskimäärin 12,2 prosenttia. Pienempien eurooppalaisten pankkien osalta taas samainen suhdeluku on 13,2 prosenttia. Kokonaisvakavaraisuussuhdelukujen osalta vastaavat luvut ovat 16,3 ja 15,7 prosenttia. (EBA, 2015.)

EBA on kerännyt vastaavan tutkimusdatan myös perustuen vuoteen 2015 – eli CRR-paketin toiseen voimassaolovuoteen. Tulokset ovat vastaavat verrattuna vuotta aiempaan tutkimukseen – suurimpien pankkien osalta ydinvakavaraisuussuhde on vuoden 2015 lopussa 12,4 prosenttia ja pienempien pankkien osalta 13,6 prosenttia. Ydinvakavaraisuussuhdeluvut siis jopa hieman paranevat vuoden 2015 aikana. Kokonaisvakavaraisuussuhdelukujen osalta tapahtuu vastaavaa nousua – suurempien pankkien osalta vuoden 2015 lopussa kyseinen

suhdeluku on 17,1 prosenttia ja pienempien pankkien osalta 16,3 prosenttiyksikköä. (EBA, 2016.)

Myös Andrlen ym. tutkimuksessa (2017) sivutaan pääomavaatimusten kehittymistä – jokaiseen otantaan kuuluneen Euroopan Unionin sisämarkkinoilla toimivan pankin pääomavaatimus nousee vuoden 2014 loppuun mennessä. Tutkimuksen mukaan tästä huolimatta pankit EU:ssa eivät vähennä lainanantoaan pääomavaatimusten noususta huolimatta, vaan pyrkivät hankkimaan muulla tavoin omia varoja pääomavaatimusten kattamiseksi. (Andrle ym. 2017.) Amorellon artikkelissa (2016) ehdotetaan kyseisen kuilun kattamiseksi yhtenä vaihtoehtona muun muassa voitonjaon supistamista tai yksinkertaisesti liiketoiminnan supistamista riskillisemmän liiketoiminnan osalta. Muutoinkin Amorello on Andrlen ym. artikkelin kanssa samoilla linjoilla – pääomavaatimukset nousevat universaalisti kaikenkokoisten eurooppalaispankkien keskuudessa. Amorello kuitenkin korostaa, kuinka tällä voi olla negatiivisia vaikutuksia etenkin pienempien pankkien liiketoimintaan, sillä niillä ei välttämättä ole mahdollista uudelleen kalibroida liiketoimintansa uuden lainsäädäntöuudistuksen voimaantulleessa; ainakaan vastaavalla tasolla kuin isommat laitokset. (Amorello, 2016.)

Moloneyn tutkimuksessa (2016) todetaan vastaavasti pankkien vakavaraisuussuhteiden vahvistuvan. Artikkelissa kuitenkin arvioidaan, että samalla luotonanto supistuu ja erityisesti pk-yritykset kohtaavat rahoituksen haasteita – oletettavasti koska laitosten ei ole enää yhtä kannattavaa luotottaa tällaisia tahoja korkeiden riskipainojen ja vakavaraisuusnäkökulman vuoksi. Moloneyn mukaan pienten pankkilainojen osuus EU:n kokonaislainoista on laskenut, mikä heijastaa laitosten halua vähentää velan määrää sekä pienentää riskinottohalua. (Moloney, 2016.) Moloneynkin tutkimuksen mukaan laitokset siis ovat mukauttaneet liiketoimintaansa voimakkaasti jo ennen CRR:n voimaantuloa pitääkseen kokonaisriskin määränsä aisoissa ja näin vakavaraisuuden korkealla tasolla.

Myös kansainvälisen järjestelypankin BIS:n vuoden 2014 dataan perustuva tutkimus tukee EBA:n tutkimuksen tuloksia vakavaraisuussuhdelukujen kehityksen osalta CRR:n ensimmäisenä voimaantulovuonna. BIS:n tutkimuksen mukaan vuoden 2014 aikana suurimpien pankkien kokonaisvakavaraisuussuhde heikkenee noin kaksi prosenttiyksikköä ja pienempien pankkien osalta heikkeneminen on keskimäärin 1,8 prosenttiyksikköä. Myös

ydinvakavaraisuussuhdelukujen osalta tapahtuu vastaavaa heikentymistä. Pääoman laadun osalta tutkimuksen mukaan pankkien parhaimman laatuisten CET1-pääoman euromääräinen määrä kasvaa merkittävästi sääntelyn myötä, mutta se ei siltikään riitä pitämään vakavaraisuussuhdelukuja samalla tasolla riskipainotettujen erien määrän kasvaessa CRR:n myötä. Huomionarvoista tämänkin CRR:n vaikutuksia analysoivan tutkimuksen osalta on, että 221 pankin otantaan ei tässäkään tutkimuksessa kuulunut yhtäkään suomalaispankkia. (BIS, 2015.)

EBA:n tutkimuksen (2015, perustuu vuoden 2014 dataan) havaintojen mukaan sääntely vaikuttaa pankkien toimintaan eniten tiukempina pääoman laadun vaatimuksina, mikä vaikuttaa heikentävästi vakavaraisuussuhdelukuihin. Kyseisen tutkimuksen mukaan kuitenkin itse riskipainotettujen vastuiden laskennassa käytettävien menetelmien muuttuminen vaikuttaa vakavaraisuussuhdelukuihin ainoastaan marginaalitasolla vuonna 2014. Kuitenkin joitakin muutoksia CRR:n voimaantullessa tapahtuu myös riskipainotettujen vastuiden osalta. EBA:n tutkimuksen mukaan luottoriskiinkin kuuluvat riskipainotetut erät muodostavat pankeilla keskimäärin yhteensä yli 80 prosenttia riskipainotetuista vastuista eli kokonaisriskistä pankin koosta riippumatta. Sen osuus kokonaisriskistä on kohonnut tutkimuksen mukaan jo vuodesta 2012 – jo siis ennen CRR:n voimaantuloa. Toiseksi suurin osa kokonaisriskistä koostuu tutkimuksen mukaan operatiivisen riskin riskipainotetuista eristä. Pienin merkitys on markkina- ja CVA-riskikehyksillä, joista jälkimmäisen osuus kokonaisriskistä on pienentynyt tutkimuksen mukaan CRR:n sääntelyn muuttumisen seurauksena. (EBA, 2015.) Käydään seuraavaksi näiden riskikehysten osalta CRR:n tuomat keskeiset muutokset läpi.

2.2.2 Luottoriski

Asetuksen kolmas osa 'Pääomavaatimukset' sisältää laskentamenetelmät kunkin riskikehyksen riskipainotettujen vastuiden ja näin ollen pääomavaatimuksen määrän selvittämiseksi. Koska luottoriskistä aiheutuvat riskipainotetut vastuut muodostavat selkeästi suurimman osan laitosten kokonaisriskistä verrattuna muihin riskikehyksiin (kts. Esim EBA, 2015), käydään luottoriskin laskentamenetelmät seuraavaksi muita riskikehyskokonaisuuksia tarkemmin läpi. Luottoriskin osalta riskipainotetut erät voi laskea CRR:n mukaan jollain seuraavista vaihtoehtoisista menetelmistä:

- Standardimenetelmä
- Sisäinen IRB-menetelmä
- Kehittynyt sisäinen A-IRB -menetelmä

Luottoriskin menetelmien osalta CRR on linjassa Basel III -standardin kanssa. (Amorello, 2016; Moloney, 2016.) Usein pienemmät kansalliset pankit käyttävät luottoriskiin lukeutuvien erien riskipainottamiseen standardimenetelmää, jossa vastuut identifioidaan 17 eri vastuuryhmään, jotka taas riskipainotetaan niiden riskillisyyden mukaan (Moloney, 2016.) CRR:n luottoriskikehyksessä määritellään riskipainottamisen periaatteet vastuuryhmäkohtaisesti ja esimerkiksi standardimenetelmän osalta vastuuryhmät ovat seuraavat (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013):

1. Saamiset valtioilta ja keskuspankeilta
2. Saamiset aluehallinnoilta tai paikallisviranomaisilta
3. Saamiset julkisyhteisöiltä ja julkisoikeudellisilta laitoksilta
4. Saamiset kansainvälisiltä kehityspankeilta
5. Saamiset kansainvälisiltä organisaatioilta
6. Saamiset laitoksilta
7. Saamiset yrityksiltä
8. Vähittäisvastuut
9. Kiinteistövakuudelliset vastuut
10. Maksukyvyttömyystilassa olevat vastuut
11. Erityisen suuren riskin sisältävät erät
12. Katetut joukkolainat
13. Arvopaperistamispositiot
14. Saamiset laitoksilta ja yrityksiltä, joista on saatavilla lyhyen aikavälin luottoluokitus
15. CIU:issa olevia osuuksien tai osakkeiden muodossa olevat vastuut
16. Oman pääoman ehtoiset vastuut
17. Muut erät

Esimerkiksi vastuuryhmä 1 riskipainotetaan muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta 100 prosentin riskipainolla, kun taas vastuuryhmään 4 luokiteltavat erät menevät nollan prosentin riskipainolla. Vastuuryhmään 9 luokitellut erät voivat taas saada riskipainon 35–150 prosentin välillä riippuen onko saamisen vakuutena esimerkiksi liike- vai asuinkiinteistö. Maksukyvyttömyystilassa olevat vastuut voivat saada joko 100 tai 150 prosenttiyksikön riskipainon. Kaiken kaikkiaan muiden vastuuryhmien osalta riskipainotus vaihtelee 20–150 prosentin välillä. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.)

Isommat ja kansainväliset pankit käyttävät taas useimmiten jompaakumpaa kehittyneistä menetelmistä, joiden soveltamiseksi on tiettyjä edellytyksiä (Amorello, 2016). Vaatimukset täyttävä laitos voi saada luvan sisäisen menetelmän käytölle CRR:n mukaan joko koko luottoriskikehyksen osalta tai esimerkiksi ainoastaan yhden vastuuryhmän osalta. Luottoriskikehyksen kehittyneissä menetelmissä mahdollistetaan monimutkaisempi, mutta tarkempi ja usein pääomavaatimuksiltaan kevyempi lähestymistapa. Sisäisiä malleja käyttävät laitokset voivat luottoriskin erien riskipainottamiseksi itse määrittää erien kalibroinnin eri vastuuryhmiin, joita on sisäisissä menetelmissä ainoastaan seitsemän eli vähemmän kuin standardimenetelmässä. Lisäksi sisäistä menetelmää soveltavat laitokset voivat määrittää vastuiden riskipainon itse esimerkiksi maturiteetin, maksukyvyttömyyden todennäköisyyden eli PD-kertoimen tai tappio-osuuden eli LGD:n avulla. (Amorello, 2016; Moloney, 2016; Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.)

Osana luottoriskiä laitosten on määriteltävä lisäksi johdannaissopimustensa vastuuarvo vastapuoliriskin pääomavaatimuksen selvittämiseksi. Vastapuoliriskin riskipainotetut erät laitos voi määrittää jollain seuraavista menetelmistä. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.):

- Käyvän arvon menetelmän
- alkuperäisen hankinta-arvon menetelmällä
- standardimenetelmällä
- sisäisen mallin menetelmä

Kunkin edellä mainitun menetelmän kohdalla riskipainot määritellään 0–15 prosentin välillä, ja menetelmäkohtaisesti riskipainon määrittämiseen vaikuttaa johdannaissopimuksen laji sekä maturiteetti. Jollain edellä mainituista menetelmistä muodostettava vastapuoliriskin kokonaisriski siis summataan osaksi luottoriskin kokonaisriskiä. Luotto- ja vastapuoliriskin riskipainotettujen erien laskentamenetelmien lisäksi CRR:n luottoriskikehyksessä määritellään hyväksytyt luottoriskin vähentämistekniikat, joiden avulla laitokset voivat pienentää luottoriskinsä ja näin ollen luonnollisesti luottoriskin riskipainotettujen erien määrää. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.)

Euroopan Keskuspankin toimintakertomuksen mukaan esimerkiksi vuonna 2014 hieman yli puolet, reilu 53 prosenttia, eurooppalaisista pankeista käytti luottoriskin pääomavaatimuksen laskennassa sisäisiä menetelmiä. (Euroopan Keskuspankki, 2015). Kuitenkin Moloneyn

artikkelin (2016) mukaan on mahdollista, että CRR-säätelypaketin myötä yhä suurempi osa pankeista siirtyisi käyttämään sisäisiä malleja, sillä se useimmin tarjoaa pienemmät riskipainot ja näin ollen myös kokonaisriskin. Siten moni laitos saattaa pyrkiä käyttämään sisäisiä malleja pienemmän pääomavaatimuksen toivossa ja näin ollen paremman vakavaraisuussuhdeluvun toivossa. Moloneyn mukaan tehokas valvonta ja tarkastus pankkien käyttämistä sisäisistä malleista on kriittisen tärkeää, mikäli halutaan estää laitosten sisäisen osaamisen puutteiden sekä mallien mahdollisen väärinkäytön tai virheellisen soveltamisen aiheuttamat riskit (Moloney, 2016.) Tämä laitosten mahdollinen siirtyminen sisäisiin malleihin ”vastaiskuna” CRR:n mukana tiukentuviin pääomavaatimuksiin on hyvä kuitenkin huomioida tuloksia analysoitaessa.

Myös Amorellon tutkimus (2016) on samoilla linjoilla – sen mukaan isompien ja kansainvälisten pankkien suosima sisäinen menetelmä johtaa usein standardimenetelmää pienempiin riskipainoihin ja näin ollen pääomavaatimuksiin. Tutkimuksen mukaan kuitenkin usein pienemmillä laitoksilla ei ole realistisia mahdollisuuksia edes harkita sisäisen menetelmän käyttöön suurten hallinnollisten kustannusten ja lukuisten edellytysten vuoksi. Tämä voi tietyllä tasolla aiheuttaa kilpailuetua isommille pankeille, kun heidän ei tarvitse pienemmän pääomavaatimuksensa vuoksi sitoa niin paljon pääomaa luottoriskin omien varojen vaatimuksen kattamiseksi. (Amorello, 2016.)

2.2.3 Operatiivinen riski

Luottoriskin jälkeen toiseksi suurimpana riskikehyskokonaisuutena CRR-asetuksessa säädellään operatiivista riskiä. Myös operatiivisen riskin omien varojen vaatimuksen laskemiseksi on useita menetelmiä. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.):

- Standardimenetelmä
- Kehittynyt mittausmenetelmä
- Perusmenetelmä

Näistä menetelmistä kahteen ensimmäiseen laitoksen tulee täyttää tietyt ehdot ja hakea lupa menetelmän soveltamiseen ensin valvojalta. Tietyin edellytyksin menetelmiä voi myös yhdistellä, eli ne eivät ole täysin toisiaan poissulkevia. (Euroopan parlamentin ja neuvoston

asetus (EU) N:o 575/2013.) EKP:n toimintakertomuksen mukaan vuonna CRR:n ensimmäisenä voimaantulovuonna 2014 reilu 46 prosenttia Euroopan pankeista käytti laskennassaan sisäisiä menetelmiä eli muita kuin perusmenetelmää. (Euroopan keskuspankki, 2015).

Oletusmenetelmänä operatiivisen riskin kokonaisriskin laskemiseksi toimii perusmenetelmä, sillä sen soveltamiseen laitos ei tarvitse lupaa valvojalta. Perusmenetelmää sovellettaessa laitoksen tulee laskea niin kutsuttu relevantti indikaattori, joka on tiettyjen tuloslaskelmaan lukeutuvien erien summa, josta operatiivista riskiä koskeva pääomavaatimus on 15 prosenttia. Relevantin indikaattorin laskentaan sisällytetään seuraavat erät: (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.)

- Korkotuotot ja -kulut
- Tuotot osakkeista
- Saadut ja maksettavat palkkiot
- Arvopaperi- ja valuuttatoiminnan nettotappiot ja -voitot
- Muut varsinaisen toiminnan tuotot sekä muut vastaavat erät.

Toisena menetelmänä operatiivisessa riskikehyksessä on tietyt ehdot vaativa standardimenetelmä, jonka soveltamiseksi hyödynnetään myös vastaavaa relevanttia indikaattoria. Omien varojen vaatimuksen laskemiseksi standardimenetelmällä laitoksen on luokiteltava liiketoimintansa tiettyihin eri liiketoiminta-alueisiin, joita on yhteensä kahdeksan kaupankäyntitoiminnasta yritysrahoitukseen. Kunkin liiketoiminta-alueen vuotuinen omien varojen vaatimus saadaan laskemalla kutakin liiketoiminta-alueita vastaava relevantin indikaattorin osa, joka painotetaan niin kutsulla 'beta-kertoimella'. Beta-kerroin on liiketoiminta-alueen riskillisyyden mukaan 12–18 prosenttia. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.)

CRR:n kolmas menetelmävaihtoehto operatiivisen riskin pääomavaatimuksen laskemiseksi on valvojalta luvan vaativa kehittynyt mittausmenetelmä, jonka soveltamiseksi on lukuisia sekä laadullisia että määrällisiä vaatimuksia. Menetelmän mukaan tulee laskea pääomavaatimuksensa siten, että siihen sisältyy sekä odotettu tappio että odottamaton tappio tietyin poikkeuksin. Lisäksi laitoksen operatiivisten riskien mittausjärjestelmään tulee

sisältyä seuraavat kohdat: sisäiset ja ulkoiset tiedot, skenaarioanalyysi liiketoimintaympäristön käsittely sekä sisäiset valvontajärjestelmät. Kyseisen mittausjärjestelmän on kuvattava keskeisiä operatiivisen riskin riskitekijöitä, sillä operatiivisen riskin omien varojen vaade määritellään tämän mittausjärjestelmän perusteella. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.)

2.2.4 Markkinariski

Markkinariskiä koskevat omien varojen vaatimukset käsitellään vakavaraisuusasetuksen kolmannen osan neljännessä osastossa (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013). Markkinariskikehys ei ensimmäisessä CRR-asetuksessa ole vielä Basel III -standardien mukainen, vaan uudistettu markkinariskikehys implementoitiin EU:n tasolla osaksi lainsäädäntöä vasta CRR II -asetuksen myötä (Moloney, 2016). Kuitenkin jo ensimmäinen CRR-asetus pyrkii korjaamaan aiempia markkinariskisääntelyssä havaittuja puutteita, jotta sääntelyn avulla pystyttäisiin tunnistamaan ja mittaamaan todellinen laitosten kohtaama markkinariski (Masera, 2013).

Ensimmäisessä CRR-asetuksessa markkinariskin mittaaminen ja näin ollen pääomavaatimuksen muodostaminen perustuu stressitestaukseen niin kutsuttua tappiolukua eli Value at Risk (VaR) -riskimittarin avulla (Moloney, 2016). VaR -riskimittari ilmaisee todennäköisyyden tietyn suuruusille tappioille eli käytännössä sen avulla voidaan selvittää suurin mahdollinen tappio tietyllä luottamustasolla tietyllä ajanjaksolla (Philippe, 2001). Alkuperäisessä CRR -asetuksessa markkinariski jakautuu positio-, valuuttakurssi-, hyödykeriskiin, joista jokaiselle erikseen tulee laskea riskin kattamiseksi tarvittava omien varojen määrä. Markkinariskin positioriski jakautuu vielä erityis- ja yleisriskiin, jotka lasketaan sekä oman että vieraan pääoman ehtoisten rahoitusvälineille. Kaiken kaikkiaan markkinariski koostuu siis seuraavien riskitekijöiden omien varojen vaateen summasta. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.):

- Omaan pääomaan ehtoisten rahoitusvälineiden yleisriski
- Omaan pääomaan ehtoisten rahoitusvälineiden erityisriski
- Vieraan pääoman ehtoisten rahoitusvälineiden yleisriski
- Vieraan pääoman ehtoisten rahoitusvälineiden erityisriski
- Valuuttakurssiriski

- Hyödykeriski

Markkinariskin ensimmäisen alariskin – positioriskin – osalta pääomavaatimus saadaan siis summaamalla erityis- ja yleisriskiä koskeva omien varojen vaatimus vieraan sekä oman pääoman ehtoisten rahoitusvälineitä koskevien positioiden osalta. Erityisriskillä mitataan rahoitusvälineen hinnanmuutosriskiä, johon vaikuttavat rahoitusvälineen liikkeeseenlaskijaan liittyvät seikat. Yleisriski taas kuvaa kyseisen rahoitusvälineen korkotason vaihtelusta syntyvää hinnanmuutosriskiä. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.)

Vieraan pääoman ehtoisten rahoitusvälineiden positioiden erityisriskin pääomavaatimus mitataan erikseen sekä arvopaperistamispositioiden että muiden kuin arvopaperistettujen vieraan pääoman ehtoisten rahoitusvälineiden positioiden osalta. Positioriskin yleisriskin osalta omien varojen vaateen voi laskea joko maturiteettipohjaisella tai duraatiopohjaisella menetelmällä. Oman pääoman ehtoisten rahoitusvälineiden osalta erikoisriskin omien varojen vaade on kahdeksan prosenttia bruttokokonaispositiosta ja yleisriskin omien varojen vaade puolestaan 8 prosenttia nettokokonaispositiosta. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.) Edellä kuvattu positioriskin pääomavaatimuksen laskenta on yksinkertaistettu, sillä CRR-asetus sisältää useita poikkeuksia niin erityis- kuin yleisriskin osalta.

CRR:n markkinariskikehyksen toisen alariskin, valuuttakurssiriskin, osalta laitosten on laskettava valuuttariskiä koskeva omien varojen vaade ainoastaan, mikäli laitoksen kokonaisnettovaluuttaposition ja nettokultaposition summa on enemmän kuin kaksi prosenttia sen kaikista omista varoista. Mikäli näin on, valuuttakurssiriskin omien varojen on kahdeksan prosenttia tästä kyseisestä summasta. Kokonaisnettoposition ja nettokultaposition määrittäminen on säädelty osana asetusta. Lisäksi valuuttariskiä koskevia poikkeuksia on muun muassa läheisesti keskenään korreloivien valuuttojen sekä yhteistä sijoitustoimintaa harjoittavien yritysten valuuttakurssiriskin mittaamisen osalta. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.)

Kolmannen markkinariskikehykseen kuuluvan riskin – hyödykeriskin – osalta taas laitos voi laskea hyödykeriskikehyksen riskipainotetut vastuut joko maturiteettipohjaisella menetelmällä, yksinkertaistetulla menetelmällä tai laajennetulla maturiteettipohjaisella

menetelmällä. Maturiteettipohjaisissa menetelmissä hyödykettä koskeva vastuu riskipainotetaan menetelmän nimen mukaisesti vastuun maturiteetin mukaan. Laajennetussa maturiteettiin pohjautuvassa menetelmässä hyödykkeet jaetaan eri luokkiin, ja riskipaino ja näin ollen pääomavaatimus määritetään luokkaan ja maturiteettiin pohjautuen. Yksinkertaistetulla menetelmällä taas hyödykeriskin omien varojen vaade on kunkin hyödykkeen osalta 15 prosenttia hyödykettä koskevasta nettopositioista ja 3 prosenttia bruttopositioista kerrottuna hyödykkeen spot-hinnalla. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.)

Tietyin ehdoin laitos voi myös laskea edellä mainittujen riskikehysten omien varojen vaateet sisäisillä menetelmillä ja näin ollen jättää soveltamatta edellä mainittuja laskentaperiaatteita. Sisäisen menetelmän osalta CRR:ssä säädellään muun muassa VaR-luvun laskentaa sekä muita sisäistä menetelmää koskevia määrällisiä ja laadullisia vaatimuksia. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.)

2.2.5 Vastuun arvonokaisuriski

Viimeisenä CRR:n 'Pääomavaatimukset' -osiossa säännellään vastuun arvonokaisu eli CVA-riskiä. Laitosten on sovellettava CVA-riskin omien varojen vaateen laskentamenetelmiä kaikkien johdannaisten osalta lukuun ottamatta luottojohdannaisia, jotka taas luetaan osaksi luottoriskiä sen riskipainotettuja vastuita pienentävänä tekijänä. Lisäksi CRR:n mukaan tietyt muutkin rahoitusinstrumentit on rajattu CVA-riskikehysten soveltamisalan ulkopuolelle – käytännössä kehystä sovelletaan niille rahoitustoimille, joista aiheutuu olennainen vastuun arvonokaisuriski. CVA-riskin omien varojen vaateen voi laskea kolmella eri menetelmällä: (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.)

- Kehittynyt menetelmä
- Standardimenetelmä
- Vaihtoehtoinen menetelmä

Mikäli laitos haluaa soveltaa kehittyneitä menetelmiä, on sen täytettävä tietyt CRR-asetuksessa säädetyt ehdot liittyen muun muassa sisäisen menetelmä käyttöön muissa riskikehyksissä sekä vastapuoliriskin vastuuarvon määrittämiseen. Kehittyneellä menetelmällä

lasketussa pääomavaatimuksessa huomioidaan kunkin vastapuolen osalta muun muassa maturiteetti, vastapuolen luottoriskimarginaali sekä maksukyvyttömyystapauksessa aiheutuva tappio-osuus LGD. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.) EKP:n vuoden 2014 datan mukaan CVA-riskikehyksen osalta sisäisten mallien käytön osuus omia varoja koskevien vaatimusten laskennassa oli 39,2 prosenttia (Euroopan Keskuspankki, 2015).

Mikäli laitos ei sovelle kyseistä kehittyntä menetelmää, tulee sen laskea vastuun arvonokaisuriskin pääomavaatimus standardimenetelmällä. Kyseisessä menetelmässä otetaan huomioon muun muassa vastapuolta koskevat tekijät, kuten riskipaino vastapuolen luottoluokituksen perusteella, maturiteetti sekä hyväksyttävät suojaukset. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.)

Kolmantena vaihtoehtoisena menetelmänä laitokset voivat soveltaa niin kutsuttua 'vaihtoehtoa' CVA-riskin omien varojen vaatimuksia laskettaessa. Mikäli laitos laskee luvussa 2.2.2 käsitellyn vastapuoliriskin pääomavaatimuksen alkuperäisen hankinta-arvon menetelmällä, voi se standardimenetelmän sijaan laskea CVA-riskin omien varojen vaatimuksen kerrointa 10 tuloksena saatuun vastapuoliriskiä koskevaan riskipainotettujen vastuuerien yhteismäärään kyseisten vastuiden osalta – tähän CVA-riskin kolmanteen menetelmään tarvitaan etukäteinen lupa valvojalta. Lisäksi CRR:n CVA-riskikehyksen lopussa määritellään ne hyväksyttävät suojaukset, jotka voidaan lukea vähentävänä tekijänä osaksi edeltävillä menetelmillä laskettua omien varojen vaadetta. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013.)

CVA-riskistä johtuvien riskipainotettujen erien osuus laitosten kokonaisriskistä laskee EBA:n tutkimuksen mukaan sekä vuosina 2014 että 2015. Tutkimuksen mukaan tämä ei välttämättä johdu CRR:n uusista menetelmistä itsessään, vaan siitä kuinka voimakkaasti pankit ovat reagoineet sääntelyyn muokkaamalla liiketoimintaansa siten, että riskipainotettujen vastuiden määrä ei CVA-riskin osalta nouse tai jopa laskee. Tutkimuksen mukaan EU:ssa toimivat laitokset ovat uuden sääntelyn myötä saattaneet jopa suoraan vähentää sellaista liiketoimintaa, josta aiheutuu CVA-riskikehyksen pääomavaatimusta. (EBA 2015; EBA 2016.)

2.3 CRR II

2.3.1 Yleisesti

Basel III-sopimuksen sisältöä implementoitiin osittain täytäntöön vasta CRR II ja CRD V -paketin myötä, kun kesäkuussa 2019 Euroopan parlamentti ja neuvosto julkaisivat CRR-asetuksen tilalle niin kutsutun CRR II -asetuksen (EU) 2019/876. Alkuperäinen vuonna 2014 voimaan tullut CRR-paketti osaltaan kyllä vakautti Euroopan Unionin vakausjärjestelmää parantamalla sen kriisinsietokykyä häiriötilanteissa, mutta kaikilta osin uudistuspaketti ei korjannut havaittuja ongelmakohtia. Tämä johtui osittain siitä, että kaikilta osin Basel III:n standardeja ei implementoitu alkuperäisessä CRR-asetuksessa voimaan aikataulun viivästymisen vuoksi. (Kts. esim. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/876; Neisen & Schulte-Mattler, 2020a.)

Näin ollen Euroopan Unionissa todettiin, että riskien vähentämistä on tarpeen jatkaa uudella lainsäädäntöehdotuksella, joka perustuisi niihin kansainvälisesti sovittuihin Basel-standardeihin, joita ei vielä ole pantu voimaan ensimmäisen CRR:n yhteydessä. Uusi lainsäädäntöpaketti CRR II / CRD V ei ole pelkästään pyrkinyt vahvistamaan EU:n pankkisektorin häiriönsietokykyä ja markkinoiden luottamusta, vaan tavoitteena oli asetuksenkin avulla viedä EU:ta kohti kollektiivista pankkiunionia. Uudistuspaketti tuli voimaan vuonna 2021. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/876.)

CRR II ja CRD V -uudistuspaketin keskeisimpiä muutoksia ovat muun muassa sitovat vähimmäisomavaraisuusaste sekä pysyvän varainhankinnan vaatimus, joiden tavoitteina on laitosten liiallisen velkaantumisen ehkäiseminen sekä puuttuminen liialliseen riippuvuuteen lyhytaikaisesta tukkurahoituksesta. Uuteen sääntelypakettiin sisältyy myös tiukemmat säännöt omien varojen ja hyväksyttävien velkojen vähimmäisvaatimukselle ja suurille asiakasriskeille sekä erinäisiä muutoksia makrovakausvälineissä. Lisäksi sääntelykokonaisuuteen avulla pyritään muun muassa helpottamaan laitosten hallinnollista taakkaa tietyiltä osin ja huomioimaan CRR-asetusta paremmin EU:n sisämarkkinoiden erityispiirteitä. (Kts. esim. Finanssivalvonta, 2023a; Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/876.)

Tämän tutkielman rajausten kannalta oleellimmat muutokset riskikehysten pääomavaatimusten osalta koskevat etenkin markkina- ja vastapuoliriskiä, joista joiden osalta sääntelykehykset on uudistettu täysin. Lisäksi sääntelyä on tarkennettu muun muassa keskusvastapuoliin liittyvien sekä yhteistä sijoitustoimintaa harjoittaviin yrityksiin liittyvien vastuiden osalta, mikä osaltaan vaikuttaa välillisesti riskipainojen kautta myös pääomavaatimuksiin ja vakavaraisuuteen. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/876.) Käydään nämä riskikehyskohtaiset muutokset läpi seuraavissa luvuissa.

Myös pääomavaatimusten kattamiseen tarvittavan pääoman laatuun on tehty tarkennuksia uudistuksen yhteydessä. CRR II:n myötä CET 1-pääoman, ydinpääoman, määrää korostetaan keskeisimpänä riskipuskurina. Lisäksi asetuksessa tarkennetaan – käytännössä tiukennetaan – sääntelyä koskien omaisuuserien jaottelua eri laatuisten pääomaluokkien välillä (Neisen & Schulte-Mattler, 2020a). Edelleen vähimmäispääomavaatimus on alkuperäisen CRR:n mukainen 8 prosenttiyksikköä, mutta tämän lisäksi huomionarvoisesti omien varojen vaatimusten listaan nostetaan vähimmäisomavaraisuusaste 3 prosenttiyksikköä (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/876). Kyseinen uusi vaatimus ei kuitenkaan suoraan vaikuta tämän tutkielman tarkastelukohteena oleviin riskikehyskohtaisiin pääomavaatimuksiin. Lisäksi CRR II:n myötä uudistetaan sääntelyä koskien vähennyksiä laitosten omista varoista eli käytännössä säädetään, millaisia omien varojen eriä ei tule lainkaan lukea osaksi omien varojen kokonaisuutta (Neisen & Schulte-Mattler, 2020a).

Kansainvälinen järjestelypankki BIS on suorittanut tutkimusta Basel III:n vaikutuksista vakavaraisuussuhdelukujen ja pääomavaatimusten kehityksestä Euroopassa perustuen vuoden 2022 dataan – eli Euroopan näkökulmasta CRR II-paketin toiseen voimassaolovuoteen. BIS:n tutkimuksen mukaan vaadittavan pääoman määrän todetaan nousseen pelkästään vuoden 2022 loppuun mennessä noin 3 prosenttiyksikköä yhteensä kaikkien riskikehysten nousun takia. Vakavaraisuussuhdelukujen kehityksessä taas on tutkimuksen mukaan eroja isojen kansainvälisten ja pienten kansallisten pankkien välillä – pienten pankkien kokonaisvakavaraisuussuhdeluku laskee reilu prosenttiyksikön verran vuoden 2022 loppuun mennessä, kun taas isojen pankkien osalta sama suhdeluku nousee vajaa puoli prosenttiyksikköä. Kuitenkin tutkimuksen mukaan vakavaraisuussuhdelukujen kehitys hidastuu vuosina 2020–2022 verraten 2010-luvun kehitystahtiin. (BIS, 2023.)

BIS:n tutkimuksessa arvioidaan myös syitä edellä mainittujen suhdelukujen kehityksen taustalla. Kuten aiemmin käyty läpi, vakavaraisuussuhdelukuun vaikuttaa osoittajassa riskipainotetut erät sekä nimittäjässä pankin omat varat, joista kummankin muutoksesta suhdeluvun muutos voi johtua. BIS:n tutkimuksen mukaan riskipainotettujen vastuiden, eli kokonaisriskin, määrä kasvaa vuositasolla 2017–2022 joka vuosi lähes tasaisesti, mutta toisaalta pankit keskimäärin kasvattavat samalla tahdilla omien varojensa määrää estääkseen suhdeluvun heikentymisen (BIS, 2023).

Tämän perusteella voidaan siis päätellä, että pienemmät pankit ovat kasvattaneet oman pääomansa määrää enemmän kuin suuret pankit, koska niiden vakavaraisuussuhdeluku ei ole heikentynyt vastaavasti kuin suurilla pankeilla tai toisaalta niiden kokonaisriski ei ole kasvanut yhtä paljon kuin suurilla pankeilla. Toisaalta BIS:n tutkimuksessa korostetaan, etteivät pienten ja suurten pankkien tulokset ole keskenään täysin vertailukelpoisia erilaisten liiketoimintamallien ja tutkimusryhmien otannan eroavaisuuksien vuoksi (BIS, 2023).

2.3.2 Luottoriski

Luottoriskikehyksen osalta CRR II:n myötä uudistetaan etenkin luottoriskin alariskiä, vastapuoliriskiä. Yleisesti kuitenkin koko luottoriskikehyksen osalta CRR II -asetuksessa säädetään alkuperäistä CRR-asetusta mukaillen helpotuksia pienten ja keskisuurten laitosten pääomavaatimukseen luottoriskin kattamiseksi – CRR II:n myötä otetaan käyttöön pienyrityksiin liittyvä kerroin 76,19 prosenttia, jolla pyritään pienentämään pienten ja keskisuurten yritysten osalta luottoriskin omien varojen vaadetta. Muutoin luottoriskikehyksen menetelmät – standardimenetelmä ja sisäinen menetelmä – pysyvät päälinjojen osalta alkuperäisen CRR:n mukaisina. Joitakin hienosäätöjä tehdään riskipainotusten osalta, esimerkiksi yksittäisiä riskipainoja uudelleen kalibroidaan muun muassa julkisiin hankkeisiin liittyvien sijoitusten osalta, jotta ne heijastaisivat laitosten kohtaamaa todellista riskiä. Lisäksi esimerkiksi kiinteistövakuudellisten vastuiden riskipainokohtelua kevennetään tiettyjen vastuiden osalta. (Neisen & Schulte-Mattler, 2020a.)

Vastapuoliriskikehyksen omien varojen vaatimuksen osalta alkuperäisen CRR-asetuksen mukaan vaatimuksen pystyi laskemaan jollakin kolmesta luvussa 2.2.2 läpikäydyistä menetelmistä. Kuitenkin näissä menetelmissä ei riittävästi huomioitu muun muassa

vakuuksien roolia riskien pienentämisessä. Lisäksi menetelmien kalibrointi oli osittain vanhentunutta, eikä niissä otettu huomioon esimerkiksi finanssikriisin seurauksena havaittua volatilitteettia tai saman vastapuoleen kohdistuvien erien nettoutusta. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/876.)

Näiden puutteiden vuoksi CRR II -asetuksessa korvattiin aiemmat menetelmät uudella vastapuoliriskin standardimenetelmällä, jota tulee käyttää johdannaisten vastuuarvon laskentaan – lähtökohtaisesti laitosten on pakollista soveltaa tätä aiemmat menetelmät korvannutta uutta standardimenetelmää. (Neisen & Schulte-Mattler, 2020b.) Uusi standardimenetelmä on aiempia riskiherkempi ja näin ollen pääomavaatimusten oletetaan heijastavan laitosten johdannaistransaktioista aiheutuvia todellisia riskejä. Standardimenetelmässä säädetään myös muun muassa edellytykset nettoutussopimusten soveltamisesta vastuuarvon määrittämiseksi nettoutusryhmän tasolla sekä vakuuksien hyväksyminen ja käsittely. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/876.)

Osalle laitoksista uusi standardimenetelmä voi osoittautua liian raskaaksi ylläpitää, etenkin mikäli laitos on aiemmin soveltanut alkuperäisen CRR:n käyvän arvon menetelmää. Tietyin ehdoin laitokset voivatkin soveltaa vastapuoliriskin osalta myös niin kutsuttua yksinkertaistettua menetelmää – tällöin johdannaisliiketoiminnan koko tulee olla enintään 10 prosenttia laitoksen kokonaisvaroista ja enintään 300 miljoonaa euroa. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/876.) Menetelmä on rakenteeltaan standardimenetelmän kaltainen, mutta tietyille parametreille asetetaan vakioarvot laskennan yksinkertaistamiseksi. Tämä johtaa usein alhaisempaan riskiherkkyyteen ja näin myös korkeampiin pääomavaatimuksiin, mutta oikein kalibroituna asetuksen todetaan kuitenkin heijastavan todellista vastapuoliriskiä. (kts. Esim. Neisen & Schulte-Mattler, 2020b; Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/876.) Tämä vaihtoehtoinen menetelmä ei myöskään täysin ole Basel-sopimuksen mukainen, vaan EU:n oma lisäys CRR II-asetukseen niille laitoksille, joiden johdannaisportfolio on merkitykseltään vähäinen (Neisen & Schulte-Mattler, 2020b).

Sellaisille laitoksille, joiden johdannaisliiketoiminta on hyvin yksinkertaista ja vähäistä, voivat sekä vastapuoliriskin standardimenetelmä että sen yksinkertaistettu versio kumpikin olla liian monimutkaisia ja raskaita soveltaa tai ylläpitää. Tällaisia tilanteita varten on

vaihtoehtona jo alkuperäisessäkin CRR-asetuksessa esitetty alkuperäisen hankinta-arvon menetelmä, jota laitos voi soveltaa sen johdannaisliiketoiminnan koon ollessa enimmillään 5 prosenttia kokonaisvaroista ja 100 miljoonaa euroa. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/876.) Tässä menetelmässä laskentavaiva laitoksen näkökulmasta on hyvin pieni – laitosten tulee ainoastaan laskea johdannaistransaktioiden jälleenhankintakustannus sekä kertoa nimellisarvot kyseisen omaisuusluokan vastaavilla volatilitteettiarvoilla (Neisen & Schulte-Mattler, 2020b).

BIS:n vuonna 2023 julkaistun tutkimuksen perusteella luottoriskikehyksen omien varojen vaateen oletetaan suurimpien pankkien keskuudessa jopa hieman laskevan – yhden prosenttiyksikön verran – CRR II:n toisena voimassaolovuonna 2022. Kuitenkin pienempien kansallisten pankkien osalta luottoriskistä johtuvan pääomavaatimuksen oletetaan nousevan lähes 7 prosenttiyksikköä vuoden 2022 loppuun mennessä. (BIS, 2023.)

2.3.3 Operatiivinen riski

Operatiivisen riskin laskenta pysyy CRR II-asetuksessa täysin muuttumattomana ja siis alkuperäisen CRR:n mukaisena (Kts. esim. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013; (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/876). Myös BIS:n vuonna 2023 julkaistun tutkimuksen mukaan operatiivisen riskin pääomavaatimuksen oletetaan pysyvän eurooppalaispankkien osalta lähes muuttumattomana (BIS, 2023).

2.3.4 Markkinariski

CRR II:n myötä markkinariskikehystä uudistetaan perusteellisesti (Neisen & Schulte-Mattler, 2020b). Finanssikriisin myötä osalla EU:n laitoksista oli merkittäviä kaupankäyntivarastoon liittyneitä markkinariskin realisoitumisesta johtuneita tappioita. Sen hetkisen lainsäädännön eli alkuperäisen CRR:n mukainen markkinariskikehys oli puutteellinen ja vailla riittävää riskiherkkyyttä eikä se näin ollen heijastanut todellisesti laitosten kohtaamia markkinariskejä. Näin ollen CRR II:n myötä kaikki markkinariskiä koskevat artiklat korvataan. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/876.)

Markkinariskikehyksen kokonaisvaltainen uudistus perustuu EU:n hyväksymään markkinariskistandardiin (fundamental review of the trading book, FRTB), joka on yksi merkittävimmistä Basel-komitean kehittämistä uudistushankkeista (Neisen & Schulte-

Mattler, 2020b). FRTB-standardissa säädetään määritelmät kaupankäyntivarastolle, johon siis markkinariski kohdistuu, sekä menetelmät markkinariskeille asetettujen vähimmäispääomavaatimusten laskemiseksi (Neisen & Schulte-Mattler, 2020b). CRR II:n markkinariskikehys on siis pitkälti standardin mukainen, mutta kaikilta osin standardia ei aikataulusyistä ehditty vielä CRR II:n myötä implementoida osaksi EU:n pakottavaa lainsäädäntöä (isda.org, 2021).

Markkinariskikehysten omien varojen vaatimukseen tarkoitettujen menetelmät uudelleen kalibroidaan siis kokonaisuudessaan CRR II:n myötä. Laitosten tulee määrittää markkinariskiä koskevat pääomavaatimukset kaikille kaupankäyntivarastoon kuuluville sekä sen ulkopuolisille positioille yhdellä seuraavista menetelmistä (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/876):

- Standardimenetelmä
- Vaihtoehtoinen standardimenetelmä
- Sisäinen menetelmä
- Vaihtoehtoinen sisäinen menetelmä

Mikäli laitoksen markkinariskille altistuva liiketoiminta kattaa maksimissaan 10 prosenttia laitoksen kokonaisvaroista ja on enintään 500 miljoonaa euroa, voi laitos soveltaa standardimenetelmää tai sisäistä menetelmää. Standardimenetelmän mukaisesti laskettu markkinariskin pääomavaatimus on positio-, valuuttakurssi- ja hyödykeriskin omien varojen vaatimusten summa, kuten myös alkuperäisessä CRR-asetuksessa. Mikäli laitokselle on myönnetty lupa, voi se soveltaa sisäisen mallin menetelmää tiettyjen riskiluokkien osalta, kuten myös alkuperäisessä CRR-asetuksessa. Markkinariskikehysten menetelmien määrä siis muuttuu, mutta standardimenetelmä sekä sisäinen menetelmä itsessään alariskejään myöden pysyvät muuttumattomana. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/876.)

Uusina menetelminä CRR II:n myötä lanseerataan niin kutsutut vaihtoehtoiset menetelmät, jotka ovat alkuperäiseen CRR-asetukseen verrattuna merkittävästi monimutkaisempia ja hallinnollisesti raskaampia laitoksille ylläpitää. Mikäli laitos ylittää normaaliin standardimenetelmään ja sisäiseen menetelmään vaadittavista liiketoiminnan rajoista vähintään toisen, tulee sen soveltaa jompaakumpaa vaihtoehtoisista menetelmistä

valuuttakurssi- ja hyödykeriskin osalta. Nykyisiin CRR-vaatimuksiin verrattuna uutta siis on, että molempien kynnysarvojen on täytyttävä. (Neisen & Schulte-Mattler, 2020b.)

Uusista menetelmistä ensimmäisessä, vaihtoehdoisessa standardimenetelmässä, pääomavaatimus muodostuu maksukyvyttömyysriskin, jäännösriskin sekä herkkyysperusteisen menetelmän omien varojen vaateen summana. Kaikki kaupankäyntisalkuin positiot – pääasiassa korko- tai osakehintojen riskejä sisältävät – sekä siihen kuulumattomat positiot, joilla on valuutta- ja hyödykeriskejä, on otettava huomioon kyseisessä menetelmässä. Esimerkiksi herkkyysmenetelmässä huomioidaan usean eri riskiluokan pääomavaatimukset delta- ja vegariskiherkkyksin, jotka taas mittaavat positioden muutosriskiä. (Neisen & Schulte-Mattler, 2020b; Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/876.)

Finanssikriisin paljastamat heikkoudet sääntelykehyksessä vaikuttivat myös pankkien sisäisiin riskimalleihin, minkä seurauksena CRR II:n myötä säädettiin vaihtoehtoinen sisäinen menetelmä. Vaihtoehtoiseen sisäiseen menetelmään laitoksen taas tulee täyttää tietyt laadulliset sekä määrälliset edellytykset ja hakea soveltamiseen lupa valvojalta. Lupa myönnetään kaupankäyntipositioittain, ei siis riskikehysittain, kuten alkuperäisessä CRR:ssä. Kyseisessä menetelmässä huomioidaan sekä odotetun tappion että stressiskenaarion riskimittarit niiden positioden osalta, joihin kohdistuu markkinariskiä. (Neisen & Schulte-Mattler, 2020b; Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/876.)

BIS:n vuonna 2023 julkaistun tutkimuksen mukaan markkinariskikehysten omien varojen vaade tulee hieman nousemaan sekä isojen kansainvälisten että pienten kansallisten pankkien keskuudessa. Kansainvälisten eurooppalaisten pankkien osalta nousu tulisi keskimäärin olemaan 0,9 prosenttiyksikköä vuoden 2022 loppuun mennessä. Vastaavaa nousua ei ole BIS:n tutkimuksen mukaan havaittavissa pienempien pankkien markkinariskin pääomavaatimuksissa, mikä johtuu oletettavasti eri menetelmien soveltamisesta isojen ja pienten pankkien keskuudessa. (BIS, 2023.)

2.3.5 Vastuun arvonokaisuriski

CVA-riskikehys pysyy CRR II-asetuksessa hyvin pitkälti ensimmäisen CRR-asetuksen kaltaisena. Kehittyneet sekä standardoitu menetelmä pysyvät lähes täysin muuttumattomina, ainoastaan 'vaihtoehtona' ollut kolmatta menetelmää hieman tarkennetaan: ne laitokset, jotka laskevat vastapuoliriskin pääomavaatimuksen alkuperäisen hankinta-arvon menetelmällä, voivat soveltaa kerrointa 10 tuloksena saatuun vastapuoliriskiä koskevaan riskipainotettujen vastuuerien yhteismäärään.

BIS:n tutkimuksen mukaan kuitenkin CVA-riskikehyksestä johtuvat pääomavaatimukset ovat maltillisesti kasvaneet vuoden 2022 aikana (BIS, 2023), vaikka riskikehyksessä ei tapahdukaan merkittäviä lainsäädännöllisiä muutoksia. Tästä voidaankin päätellä, että pääomavaatimusten määrä ja näin ollen myös vakavaraisuussuhdeluvut voivat muuttua monista muistakin kuin lainsäädännöllisistä tekijöistä johtuen. Palataan tähän tarkemmin yhteenvedossa luvussa 5.

3 SUOMEN KANSALLINEN LAINSÄÄDÄNTÖ

3.1 EU:n direktiivit kansallisen lainsäädännön taustalla

Kuten aiemmin todettu, EU:n vakavaraisuusasetukset ovat jäsenmaille pakottavaa lainsäädäntöä ja näin ollen niitä sovelletaan automaattisesti myös Suomessa pakottavana lainsäädäntönä. Kuitenkin lisäksi jäsenmaat voivat EUn luottolaitosdirektiiveihin perustuen säätää vielä tiukempaa kansallista lainsäädäntöä. Yhdessä vakavaraisuusasetuksen kanssa direktiivi pyrkii korjaamaan finanssikriisin aikana havaittuja aiemmin läpikäytyjä ongelmia. Käydään seuraavaksi tiivistetysti läpi Suomessa voimassa olevat pankkisektoria koskevat lait, sillä niiden olemassaolo luonnollisesti vaikuttaa Suomen pankkisektorin pääomavaatimuksiin ja vakavaraisuussuhdelukuihin. (Finanssivalvonta, 2022b; Finanssivalvonta, 2023a.)

Ensimmäinen EU:n luottolaitosdirektiivi Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/36/EU, CRD IV, julkaistiin alkuperäisen CRR:n yhteydessä ja säädettiin voimaan vuonna 2014. Tästä julkaistiin uudistettu versio vuonna 2019: Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/878, CRD V. Direktiiveissä on säädetty ylätasolla liiketoiminnan toimilupien myöntämisestä ja muun muassa palvelujen tarjoamisesta sekä laitosten vakavaraisuuden kokonaistasosta. Direktiivien tavoitteena onkin sovittaa yhteen luottolaitostoiminnan harjoittamista koskevat sekä muut siihen liittyvät kansalliset säädökset. Lisäksi direktiivien koetaan olevan olennainen väline finanssipalvelujen tarjoamisen vapauden, sisämarkkinoiden toteuttamisen sekä luottolaitosten sijoittamisvapauden takaamiseksi. (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/36/EU; Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2019/878/EU.)

Vakavaraisuusvaatimusten näkökulmasta pääasiassa laitoksia koskevat vakavaraisuusvaatimukset säädetään suoraan asetuksen avulla osaksi EU:n jäsenmaiden pakottavaa lainsäädäntöä, mutta direktiivien avulla kyseisiä vaatimuksia täydennetään lisäsääntelyllä, joista jäsenmaan valvojat säätävät tarkemmalla tasolla kansallisen lainsäädännön avulla. Finanssikriisin ja siinä esiintyneen myötäsyklisyyden seurauksena Baselin pankkivalvonta säätikin yhdessä muiden viranomaisten kanssa niin kutsuttujen pääomapuskureiden ylläpitämisestä CRR-asetuksessa määrättyjen pääomavaatimusten

lisäksi. Puskureita on seuraavanlaisia (Amorello, 2016; Masera, 2014; Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/36/EU; Laki luottolaitostoiminnasta 610/2014.):

- Yleinen pääomapuskuri
  - Suomen lainsäädännössä kiinteä lisäpääomavaatimus
- Yrityskohtainen vastasyklinen pääomapuskuri
  - Suomen lainsäädännössä muuttuva lisäpääomavaatimus
- G-SII-puskuri
  - Suomen lainsäädännössä lisäpääomavaatimus maailmanlaajuisen rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävillä pankeille
- O-SII-puskuri
  - Suomen lainsäädännössä lisäpääomavaatimus muille rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävillä pankeille
- Järjestelmäriskipuskuri
  - Suomen lainsäädännössä järjestelmäriskivaatimus
- Harkinnanvarainen lisäpääomavaatimus

Käytännössä eri puskureilla edellytetään tai voidaan edellyttää laitosta ylläpitämään tietty määrä omia varoja. Puskureiden tavoitteena on lieventää myötäsyklisiä vaikutuksia eli suhdanteiden suuntaa korostavaa vaikutusta laitosten osalta (IMF, 2010; Amorello, 2016). Laitosten tulee siis kerätä riittävä määrä pääomaa talouskasvun aikana kattaakseen tappiot myös vaikeampina aikoina. Esimerkiksi G-SII- ja O-SII voidaan määrätä kansainvälisesti tai kansallisesti merkittävillä pankeille – puskureilla pyritään taklaamaan esimerkiksi aiemmin mainittua finanssikriisin aikana ilmennyt ”too-big-to-fail”-ongelmaa (Amorello, 2016).

Kansallisella lainsäädännöllä voidaan säätää vain osa puskureista voimaan ja esimerkiksi vapauttaa laitoksia tietyin ehdoin puskureiden soveltamisesta (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/36/EU). Käydään nämä direktiiveissä esiteltyt vakavaraisuusvaatimukseen kiinteästi liittyvät puskurit Suomen lainsäädännön näkökulmasta tarkemmin seuraavaksi läpi ja esitellään myös OP Ryhmän ja Oma Säästöpankkia koskevat lisäpääomavaatimukset.

3.2 Laki luottolaitostoiminnasta

Pankkialan sääntelystä ja valvonnasta Suomessa vastaa Finanssivalvonta. Vuonna 2014 Suomessa säädettiin voimaan Laki luottolaitostoiminnasta 160/2014, joka siis pohjautuu EU:n luottolaitosdirektiiviin CRD IV:n. Suomen Luottolaitoslaissa säädetään muun muassa

toimiluvan hakemista ja toimilupaedellytyksistä, sallitusta liiketoiminnasta, tilinpäätöksestä ja -tarkastuksesta, ulkomaisten laitosten toiminnasta Suomessa sekä maksuvalmius- ja vakavaraisuusvaatimuksista. Käydään tässä luvussa läpi lain sisältö vakavaraisuusvaatimusten osalta, sillä ne ovat tämän tutkielman tarkastelukohteena.

Ensimmäisessä luottolaitoslaissa vakavaraisuuden osalta säädetään omien varojen määrästä sekä direktiivin mukaisista pääomapuskureista. Luottolaitoslain mukaan pääoman määrän osalta laitoksella on oltava osake, osuus- tai peruspääomaa vähintään viisi miljoonaa euroa. Lisäksi laitoksilla on oltava pääomaa kokonaislisäpääomavaatimusten – eli kiinteän ja muuttuvan – lisäpääomavaatimuksen verran. Järjestelmän kannalta merkittäviä laitoksia koskee myös oma lisäpääomavaatimuksensa. Yhteensä laitoksilla on siis oltava pääomaa vähintään vakavaraisuusasetuksessa ja luottolaitoslaissa säädetty määrä yhteensä. (Laki luottolaitostoiminnasta 610/2014.)

Suomen luottolaitoslain mukaan kiinteä lisäpääomavaatimus on 2,5 prosenttia ja on nimensä mukaisesti kiinteä eli siihen ei voida Suomen kansallisella lainsäädännöllä vaikuttaa. Kiinteä lisäpääomavaatimus lasketaan laitoksen riskipainotetuista vastuista, eli kokonaisriskin määrästä, joka on määritetty Suomen Luottolaitoslaissa EU:n vakavaraisuusasetuksen mukaisesti. Kiinteä lisäpääomavaatimus astui Suomessa voimaan vuoden 2015 alusta. (Laki luottolaitostoiminnasta 610/2014.) Kiinteä lisäpääomavaatimus on katettava ydinpääomalla ja se toimii englanninkielisen nimensä mukaisesti puskurina – tavoitteena on turvata kriisitilanteissakin 8 prosentin pääomavaatimuksen koskemattomuus (Mäser, 2014). Kokonaisuudessaan laitosten kiinteä pääomavaatimus on siis CRR ja CRD IV -paketin mukaisesti 10,5 prosenttia koostuen vähimmäispääomavaatimuksesta – 8 prosenttia – sekä kiinteästä lisäpääomavaatimuksesta – 2,5 prosenttia. Tätä kokonaispääomavaatimusta on havainnollistettu luvun 2.1 kuviossa 2.

Muuttuva lisäpääomavaatimus taas on korkeintaan 2,5 prosenttia – sen määrää Finanssivalvonta yhdessä valtionvarainministeriön ja Suomen Pankin kanssa neljännesvuosittain eli nimensä mukaisesti muuttuvan lisäpääomavaatimuksen suuruus voi muuttua. Kvartaalittaisessa arvioinnissa selvitetään, onko tarpeen kiristää tai madaltaa sillä hetkellä voimassa olevaa muuttuvaa lisäpääomavaatimusta. (Laki luottolaitostoiminnasta 610/2014.) Muuttuva lisäpääomavaatimus säädetään luottolaitoskohtaisesti 0–2,5 prosentin

välille ja sekin on katettava ydinpääomalla (Finanssivalvonta, 2022b). Käytännössä myötäsyklisyyden ehkäisemiseksi muuttuva lisäpääomavaatimus puretaan laskusuhdanteessa ja asetetaan tai tasoa kiristetään noususuhdanteen aikana Finanssivalvonnan päätöksellä (Kangasharju & Kosonen, 2013). Lisäpääomavaatimusta ei ole vuosina 2015–2022 asetettu (Finanssivalvonta, 2023b).

Maailmanlaajuisen rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävillä luottolaitoksille voidaan asettaa maksimissaan 3.5 prosentin lisäpääomavaatimus eli niin kutsuttu G-SII-puskuri. Maailmanlaajuisesti merkittäväällä laitoksella tarkoitetaan laitosta, jonka potentiaalinen maksukyvyttömyys saattaisi vaarantaa rahoitusjärjestelmän toiminnan ja vakauden maailmanlaajuisesti. Muun järjestelmän kannalta – ei siis kansainvälisesti – merkittävillä laitoksille voidaan asettaa maksimissaan 2 prosentin lisäpääomavaatimus. Tämä lisäpääomavaatimus, O-SII-puskuri, koskee laitoksia, joiden kohtaamat tappiot voisivat levitä Suomen tai EU:n tasolla ja aiheuttaa ongelmia rahoitusjärjestelmän vakauteen. Lisäksi tällaisen luottolaitoksen taseen loppusumman on oltava vähintään miljardi euroa. Kumpikin näistä merkittäviä luottolaitoksia koskevista lisäpääomavaatimuksista on katettava ydinpääomalla. (Laki luottolaitostoiminnasta 610/2014.)

Suomen luottolaitoslaista julkaistiin uusi versio vuonna 2021 pohjautuen luottolaitosdirektiivin CRD V:n uudistettuun versioon – Laki luottolaitostoiminnasta annetun lain muuttamisesta 233/2021. Kyseinen direktiivi on vakavaraisuusvaatimusten, siis lisäpääomavaatimusten, osalta hyvin pitkälti linjassa alkuperäisen edellä läpikäydyn luottolaitoslain kanssa. (Laki luottolaitostoiminnasta annetun lain muuttamisesta 233/2021.)

Tarkastellaan luottolaitoskohtaisten eri lisäpääomavaatimusten suuruutta laitos- ja vuositasolla luvussa 3.4 tämän tutkielman tarkastelukohteena olevien Nordean ja OP Ryhmän osalta, sillä tässä luvussa on käyty läpi lisäpääomavaatimusten enimmäistaso, ei niiden tarkkaa määrää vuosi- tai laitoskohtaisella tasolla. Finanssivalvonta julkaisee kvartaaleittain sivustollaan tiedon kunkin lisäpääomavaatimuksen määrästä ja voimaantuloajankohdasta kunkin laitoksen osalta eli käytännössä Finanssivalvonnalla on viranomaisena Luottolaitoslain toimeenpanovalta (Finanssivalvonta, 2023b). Lisäksi Finanssivalvonnan harkinnan perusteella laitokselle voidaan asettaa harkinnanvarainen lisäpääomavaatimus kaikkien edellä mainittujen lisäpääomavaatimusten lisäksi. Laissa

säädetään myös toimenpiteistä tilanteissa, joissa mahdollisesti jokin asetetuista lisäpääomavaatimuksista alittuu. (Laki luottolaitostoiminnasta 610/2014.)

3.3 Laitoskohtaiset lisäpääomavaatimukset Suomessa

3.3.1 OP ryhmä

Tarkastellaan tässä ja seuraavassa luvussa 3.3.2 tämän tutkielman kohteena olevien laitosten eri lisäpääomavaatimusten tasoa vuosikohtaisesti, sillä niiden määrä luonnollisesti vaikuttaa laitosten pääomavaatimusten tasoon ja näin ollen myös vakavaraisuussuhdelukuihin. Tarkasteluajankohtana on vuodet 2015–2022, sillä 2015 on ollut ensimmäinen mahdollinen määrittää lisäpääomavaatimuksia Finanssivalvonnan toimesta, ja 2022 on viimeisin tämän tutkielman tarkastelukohteena oleva vuosi. Vuosina 2015–2022 seuraavat lisäpääomavaatimukset ovat koskeneet OP ryhmää:

Taulukko 1 OP Ryhmän lisäpääomavaatimukset (mukailten Finanssivalvonta, 2023b)

Lisäpääomavaatimukset	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Kiinteä lisäpääomavaatimus	2,5 %	2,5 %	2,5 %	2,5 %	2,5 %	2,5 %	2,5 %	2,5 %
Muuttuva lisäpääomavaatimus	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
3-SII-lisäpääomavaatimus	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
2-SII-lisäpääomavaatimus	0 %	2 %	2 %	2 %	2 %	1 %	1 %	1 %
järjestelmäriskipuskuri	0 %	0 %	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %	0 %
Harkinnanvarainen lisäpääomavaatimus	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	2,25 %	2,25 %	2,25 %

Kuten taulukosta nähdään, myös OP ryhmää, kuten kaikkia Suomessa toimivia pankkeja, koskettaa 2,5 prosentin kiinteä lisäpääomavaatimus, joka lasketaan omista varoista. Lisäksi vuodesta 2016 alkaen OP ryhmä on kuulunut kansallisesti merkittävien laitosten joukkoon, jolloin sitä on koskettanut 1–2 prosentin O-SII-lisäpääomavaatimus riippuen vuodesta.

Vuodesta 2019 alkaen Finanssivalvonta määräsi OP Ryhmälle järjestelmäriskivaatimuksen, mutta purki sen jälleen vuonna 2020. OP ryhmän ei ole katsottu kuuluvan minään vuonna osaksi maailmanlaajuisesti merkittävien luottolaitosten ryhmää. (Finanssivalvonta, 2023b.)

Vuoden 2020 alusta EKP määräsi OP:lle SREP-vaatimuksen, jolla pyritään ennaltaehkäisemään laitoksen liiallista velkaantumista. EKP on oikeutettu määrittämään kyseisen pääomavaatimuksen OP:lle CRR:n nojalla. SREP-vaatimuksen suuruus on ollut 2,25 prosenttiyksikköä tarkasteluvuosina 2020–2022 ja se on nähtävillä taulukon sarakkeessa ”harkinnanvarainen lisäpääomavaatimus”. (EKP, 2023.)

3.3.2 Oma Säästöpankki Oyj

Vuosina 2015–2022 Oma Säästöpankin eri lisäpääomavaatimusten taso on ollut seuraavan taulukon mukainen:

Taulukko 2 Oma Säästöpankin lisäpääomavaatimukset (mukaiillen Finanssivalvonta, 2023b)

Lisäpääomavaatimukset	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Kiinteä lisäpääomavaatimus	2,5 %	2,5 %	2,5 %	2,5 %	2,5 %	2,5 %	2,5 %	2,5 %
Muuttuva lisäpääomavaatimus	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
G-SII-lisäpääomavaatimus	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
O-SII-lisäpääomavaatimus	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Järjestelmäriskipuskuri	0 %	0 %	0 %	0 %	1 %	0 %	0 %	0 %
Harkinnanvarainen lisäpääomavaatimus	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %

Kuten taulukosta 2 nähtävillä, myös Oma Säästöpankkia koskettaa Suomen kansallinen 2,5 prosentin kiinteä lisäpääomavaatimus. Lisäksi vuonna 2019 OmaSp:llä on ollut voimassa OP:n tapaan järjestelmäriskipuskuri, tosin prosenttiyksikön pienempi kuin OP:lla. Muita lisäpääomavaatimuksia ei Oma Säästöpankille ole tarkasteluvuosina määrätty. (Finanssivalvonta, 2023b.)

4 VAKAVARAISUUSSÄÄNTELYN VAIKUTUS SUOMEN PANKKISEKTORIIN

4.1 OP ryhmä

4.1.1 Pääomavaatimusten kehitys

Käydään tässä luvussa läpi molempien pankkien osalta riskipainotettujen erien, pääomavaatimusten sekä vakavaraisuussuhdelukujen kehitys luvussa 1.3 esitellyn tutkimusmenetelmän mukaisesti. Käytännössä siis aineistonkeruussa molempien pankkien osalta vuositason luvut euromääräisistä pääomavaatimuksista, ydin- sekä kokonaisvakavaraisuussuhteesta ja pääomavaatimuksista, riskipainotetuista eristä riskikohtaisesti on kerätty ajanjaksolta 2013-2022. Tämä data on koottu Microsoft Excel -ohjelmaan, joilla myös tässä luvussa esitettävät muutoksia havainnollistavat kuviot on muodostettu. Kuten aiemmin todettu, vertailu suoritetaan aikasarja-analyysinä, eli perättäisten vuosien datapisteitä vertaillaan keskenään ja pohditaan vaikuttavia, mahdollisesti lainsäädännöllisiä, tekijöitä havaittujen muutosten taustalla.

Luvut sekä niitä koskevat tiedot on siis kerätty pankkien kunkin vuoden tilinpäätöksestä – OP:n osalta tilinpäätöksessä käydään läpi luvut osuuspankkien yhteenliittymän konsolidointiryhmän tasolla, sillä koko OP Ryhmän luvut sisältävää pankkitoiminnan lisäksi myös vakuutusliiketoiminnan luvut, joita tässä tutkielmassa ei ole tarkoitus tarkastella. Osuuspankkien yhteenliittymään kuuluvat yhteenliittymän keskusyhteisö OP Osuuskunta, keskusyhteisön jäsenluottolaitokset eli Osuuspankit sekä niiden konsolidointiryhmiin kuuluvat yritykset. OP ryhmän vakuutusyhtiöt eivät siis lukeudu yhteenliittymän konsolidointiryhmään. (OP:n tilinpäätös, 2014.)

Molempien pankkien osalta lukujen kehitystä tarkastellaan ajanjaksolla 2013–2022 – ensimmäinen vakavaraisuuslainsäädäntöpaketti CRR/CRD IV tuli voimaan vuoden 2014 alusta ja jälkimmäinen CRR II / CRD V -paketti vuoden 2021 alusta, kuten todettu, joten otetaan nämä tekijät huomioon lukuja tarkastellessa. Siirtymäsäännöksiä ei huomioida tässä tutkielmassa lukuja analysoitaessa, vaikka tulosten oikeellisuutta arvioidessa huomionarvoista on, että kumpikin vakavaraisuuspaketti on sisältänyt runsaasti niin

kutsuttuja siirtymäsäännöksiä. Käytännössä siis jokin artikla tai vaatimus ei tule vielä heti paketin ensimmäisenä voimaantulo vuonna voimaan, vaan siirtymää on kevennetty joko säätämällä vaatimus portaittain vuositasolla voimaan siirtämällä voimaantuloajankohtaa kokonaan myöhemmäksi (Kts. Esim. EBA, 2015; Moloney, 2016). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, etteivät kaikki laitokset sovelta lainsäädäntöuudistuksia täysimääräisenä heti vuosina 2014 ja 2021. Tämän tutkielman tutkimusosuudessa näitä siirtymäsäännöksiä ei kuitenkaan voida ottaa huomioon niiden laajuuden ja soveltamisen osalta datan puuttumisen vuoksi, sillä analysoivat pankit eivät ole julkisesti ilmoittaneet mahdollisten siirtymäsäännösten soveltamisesta. On siis tärkeää huomioida tämän tekijän mahdollinen vaikutus tutkimustuloksiin – tästä lisää johtopäätöksissä.

Yhteenvetona siis todetaan vielä laitoksen prosentuaalisen pääomavaatimuksen koostuvan vakavaraisuuslainsäädännön Pilari I:n mukaisesta 8 prosentin vähimmäispääomavaatimuksesta sekä mahdollisesti kansallisesti määräytyistä lisäpääomavaatimuksista. Vakavaraisuusasetuksissa säädettävä vähimmäispääomavaatimus on pysynyt koko tarkasteluajanjakson ajan samana – 8 prosenttiyksikköä omista varoista, josta vähintään 4,5 prosenttiyksikköä tulee olla ydinpääomalla katettua. Luvun 3.3.1 mukaisesti OP Ryhmän kokonaispääomavaatimus vuositasolla on ollut seuraavan taulukon mukainen:

Taulukko 3 OP:n prosentuaaliset kokonaispääomavaatimukset (mukaihen Finanssivalvonta, 2023b)

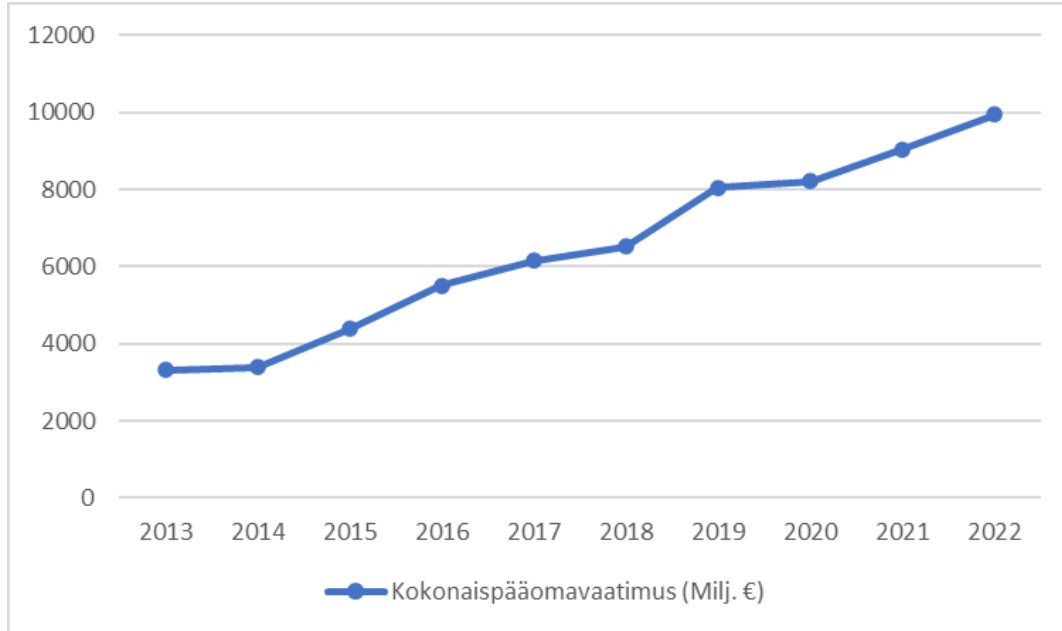
Vuosi	Pääoma- vaatimus
2013	8,0 %
2014	8,0 %
2015	10,5 %
2016	10,5 %
2017	10,5 %
2018	10,5 %
2019	14,5 %
2020	13,8 %
2021	13,8 %
2022	13,8 %

Kuten taulukosta nähdään, vuodesta 2015 eteenpäin prosentuaalinen kokonaispääomavaatimus on ollut vakavaraisuusasetuksen 8 prosentin vähimmäispääomavaatimusta suurempi prosenttiluku. Vähimmäispääomavaatimuksen lisäksi kansallinen viranomainen voi vakavaraisuusdirektiivin nojalla säätää mahdollisista lisäpääomavaatimuksista, kuten Suomessa on tehty; Laki luottolaitostoiminnasta on käyty luvussa 3 läpi. Tutkimuskysymykseen liittyen käytännössä siis luottolaitosdirektiivit ovat kansallisen lainsäädännön kautta suoraan vaikuttaneet laitosten nouseviin pääomavaatimuksiin.

Jokaisena vuonna, jona lisäpääomavaatimuksia on voinut olla voimassa, eli vuodesta 2015 eteenpäin, on OP Ryhmää koskettanut 2,5 prosentin kiinteä lisäpääomavaatimus. Lisäksi useina vuosina OP:lle on määrätty O-SII-vaatimus ja vuonna 2019 OP Ryhmää kosketti prosentin suuruinen järjestelmäriskipuskuri. Lisäksi vuodesta 2020 eteenpäin OP on noudattanut SREP-vaatimusta. Käytännössä siis OP:n prosentuaalinen kokonaispääomavaatimus on vaihdellut vuositasolla riippuen siitä, kuinka monia ja minkä suuruisia lisäpääomavaatimuksia sille on asetettu.

Taulukon 3 prosenttiosuuden mukainen osuus siis lasketaan kokonaisriskin määrästä – käydään tämän kehitystä luvussa 4.1.3 läpi – ja tämän prosenttiosuuden verran laitoksella tulee vähintään olla omia varoja varattu mahdollisten tappioiden kattamiseksi. Koska sekä kokonaisriski että kokonaispääomavaatimuksen prosentuaalinen suuruus ovat vaihdelleet vuositasolla, on euromääräinenkin pääomavaatimus vaihdellut vastaavasti.

Kehitystä on tapahtunut seuraavan kuvion 5 mukaisesti:

Kuvio 5 OP:n euromääräiset pääomavaatimukset (mukailten OP:n tilinpäätökset, 2013–2022)

Kuviosta 5 voidaan havaita pääomavaatimusten nousujohteinen kehitys tarkasteluvuosien aikana, kuten myös useat teoriaosuudessa läpikäytyt tutkimukset ja artikkelit ovat osoittaneet. Vuoden 2014 aikana pääomavaatimus pysyi käytännössä vuoden 2013 tasolla ollen vajaa 3400 miljoonaa euroa – kasvua oli reilu 2 prosenttia verrattuna edellisvuoteen. Koska kokonaispääomavaatimus pysyi vuonna 2014 edellisvuoden tasolla kahdeksassa prosentissa, on nousun johduttava muutoksista riskipainotettujen erien määrässä – käydään niiden kehitystä myöhemmin läpi. (OP:n tilinpäätökset, 2013–2022.)

Kuvion 5 mukaisesti vuonna 2015 euromääräinen pääomavaatimus nousi lähes 30 prosenttiyksikköä ollen liki 4400 miljoonaa euroa, mikä osaltaan selittynee kokonaispääomavaatimuksen noususta 10,5 prosenttiin, kuten taulukosta 3 nähdään. Myös vuonna 2016 pääomavaatimus nousi yli 25 prosenttiyksikköä, yli 5500 miljoonaan euroon, mutta kyseisenäkin vuonna kokonaispääomavaatimus jälleen nousi 12,5 prosenttiin, mikä osaltaan selittää nousun. Nousu jatkui myös vuonna 2017 liki pääomavaatimuksen kasvaessa liki 6200 miljoonaan euroon ja vuonna 2018 reilu 6500 miljoonaan euroon. (OP:n tilinpäätökset, 2013–2022.) Pääomavaatimusten nousu selittynee siis osaltaan

kokonaispääomavaatimusten nousuna vuosina 2015 ja 2016 eli näin ollen vakavaraisuuslainsäädännöstä. Lisäksi myös riskipainotettujen erien maltillinen vuositason kasvu selittää kehitystä.

Kuvion 5 mukaan vuonna 2019 euromääräisessä kokonaispääomavaatimuksessa tapahtui kaikista merkittävin nousu sen kivutessa hieman yli 8000 miljoonaan euroon – nousua oli 35 prosenttiyksikköä edellisvuoteen verrattuna. Tämä selittyy osaltaan vakavaraisuuslainsäädännöstä kokonaispääomavaatimuksen ollessa 14,5 prosenttiyksikköä, joka on OP:n tarkastelujakson korkein pääomavaatimuksen taso, mutta myös osaltaan riskipainotettujen erien kasvuna, jonka syitä taas tarkastellaan luvussa 4.1.3.

Huomionarvoista on myös, että edelleen vuonna 2020 pääomavaatimus jälleen nousi yli 8200 miljoonaan euroon, vaikka prosentuaalinen kokonaispääomavaatimus laski 14,5 prosenttiyksiköstä 13,8 prosenttiyksikköön. Tämä johtui tiettyjen kansallisten lisäpääomavaatimusten keventämisestä, sillä järjestelmäriskipuskuri poistettiin ja O-SII-puskuria laskettiin. Toisaalta uusi lisäpääomavaatimus, SREP-vaatimus, tuli OP:n osalta voimaan, kuten käyty luvussa 3.3.1 läpi. Jälleen vuosina 2021 ja 2022 pääomavaatimus jälleen nousi 10 prosenttiyksikköä kumpanakin vuonna, ensin yli 9000 miljoonaan euroon ja jälkimmäisenä vuonna reilu 9900 miljoonaan euroon. (OP:n tilinpäätökset, 2013–2022.) Koska vuosina 2020–2022 prosenttimääräinen kokonaispääomavaatimus joko pysyi edellisvuoden tasolla tai jopa laski, on nousujohteisen kehityksen johduttava muutoksista riskipainotetuissa erissä, joita käydään läpi luvussa 4.1.3.

Kuten kuviosta 5 nähdään, pääomavaatimukset ovat nousseet siis jokaisena tarkasteluvuonna ajanjaksolla 2013–2022. Tämä selittyy sekä OP Ryhmään kohdistuvien prosentuaalisten pääomavaatimusten kasvusta useana tarkasteluvuonna, mutta myös muutoksista riskipainotetuissa erissä. Etenkin lainsäädäntöpakettien kannalta oleellisten vuosien 2014 ja 2021 pääomavaatimusten kasvu johtuu lähinnä riskipainotettujen erien kasvulla, sillä sekä vuonna 2014 että vuonna 2021 prosentuaaliset kokonaispääomavaatimukset pysyivät edellisvuoden tasolla. Koska muutokset riskipainotetuissa erissä ovat niin keskeinen osa euromääräisen pääomavaatimuksen kehitystä, käydään riskipainotettujen erien kasvua ja mahdollisia lainsäädännöllisiä tekijöitä niiden taustalla luvussa 4.1.3 – usein siis muutokset riskipainotettujen erien määrissä korreloivat suoraan pääomavaatimuksiin.

Yleisesti OP:n pääomavaatimusten nousujohteisen kehityksen voidaan todeta olevan linjassa teoriaosuudessa esiteltyjen tutkimusten kanssa. Esimerkiksi Moloney'n (2016), Andriksen (2017) sekä Maseran (2014) tutkimuksissa todetaan euromääräisten pääomavaatimusten nousevan vakavaraisuuslainsäädännön myötä vuodesta 2014 eteenpäin (Moloney, 2016; Andriksen, 2017; Maseran, 2014). Tämä pitää pitkälti paikkansa myös OP:n tutkimustulosten osalta, vaikkakin esimerkiksi vuonna 2014 nousu oli hyvin maltillinen, vain noin 2 prosenttiyksikköä.

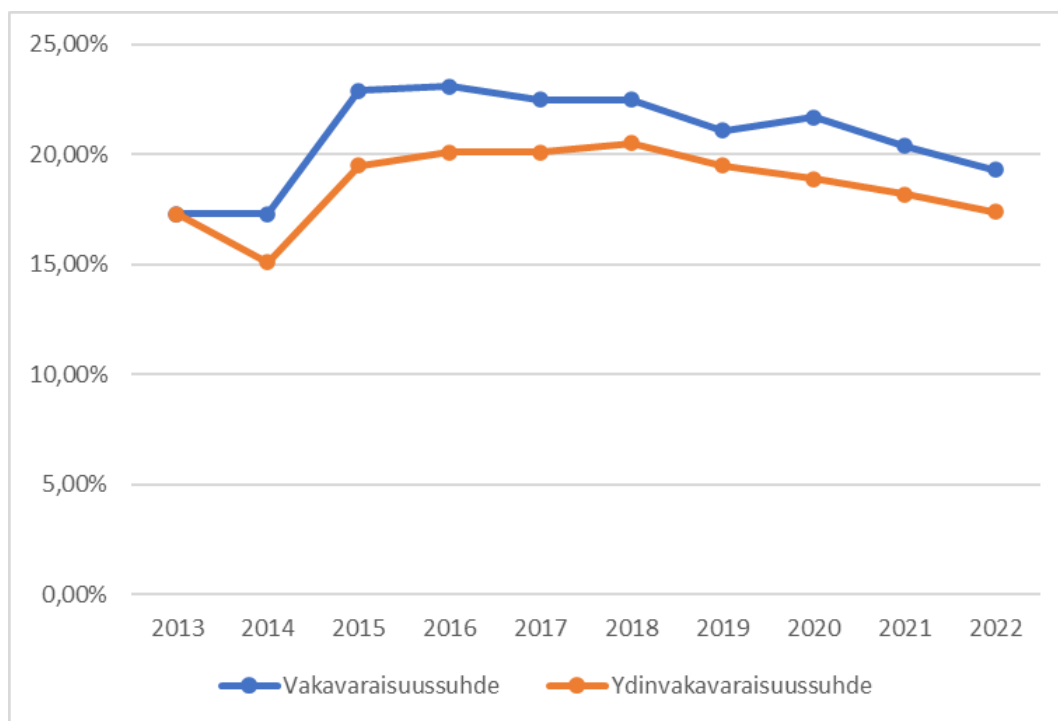
Myös CRR II ja CRD V -paketin vaikutuksia analysoineiden tutkimusten mukaan euromääräisten pääomavaatimusten todetaan edelleen nousevan myös vuodesta 2021 eteenpäin, kun kyseinen uudistuspaketti tulee voimaan. Esimerkiksi BIS:n (2023) tutkimuksen mukaan euromääräiset pääomavaatimukset nousevat vuonna 2022, eli uudistuspaketin toisena voimassaolovuonna, keskimäärin 3 prosenttiyksikköä EU:n pankkisektorin tasolla (BIS, 2023). OP:n osalta kasvu on ollut 10 prosenttiyksikköä, eli selkeästi enemmän BIS:n tutkimukseen verrattuna eli OP:n kehitys ei ole täysin linjassa BIS:n tutkimustulosten kanssa, vaikkakin nousua on kyllä tapahtunut.

Myös Kiviniemen (2020) tutkimuksen mukaan euromääräinen pääomavaatimus nousee CRR II:n myötä, mikä johtuu Kiviniemen mukaan ennen kaikkea riskipainotettujen erien kasvusta (Kiviniemi, 2020). Käydäänkin tämän kehitystä seuraavaksi läpi, sillä se osaltaan selittää myös tässä luvussa todetun euromääräisen pääomavaatimuksen nousua, kuten todettu.

4.1.2 Vakavaraisuuden kehitys

Käydään OP Ryhmän osalta läpi vielä ennen riskipainotettujen erien läpikäyntiä vakavaraisuussuhdelukujen kehitys, sillä vakavaraisuussuhdeluvut kuvastavat sitä, onko laitos ensinnäkin ylittänyt vaadittavaan luvun 4.1.1 mukaiseen pääomavaatimuksen ja toisekseen, onko vaadittava määrä jopa ylitetty. Vakavaraisuussuhteet siis kertovat, kuinka paljon laitoksella on suhdeluvun mukaan joko ydinpääomaa tai ylipäättään pääomaa verrattuna kokonaisriskiin.

OP:n vakavaraisuussuhdeluvut ovat kehittyneet vuosien 2013–2022 tarkasteluajanjaksolla seuraavan kuvion mukaisesti:

Kuvio 6 OP:n vakavaraisuussuhteet (mukailten OP:n tilinpäätökset, 2013–2022)

Kuviosta 6 havaitaan, että OP on jokaisena vuonna ylittänyt vakavaraisuusvaatimukseen. Vuonna 2014 ydinvakavaraisuussuhde heikkeni merkittävästi, reilu 2 prosenttiyksikköä, verrattuna vuoden 2013 tilanteeseen ollen 15,1 prosenttia. Edelleen kuitenkin ydinvakavaraisuussuhde oli selkeästi yli vaaditun 4,5 prosentin ydinpääoman määrää koskevan vähimmäismäärän. OP:n mukaan ydinvakavaraisuuden heikentymisen yhtenä syynä on vuoden 2014 tilinpäätöksen mukaan ollut Pohjola Pankki Oyj:n osakkeiden osto, mikä on vähentänyt ydinpääoman määrää merkittävästi (OP:n tilinpäätös, 2014). – kyseinen muutos luonnollisesti korreloi suoraan myös suhdeluun heikentävästi.

Vuoden 2014 ydinvakavaraisuussuhdeluvun heikentyminen johtuu siis ainakin pääasiassa muista kuin lainsäädännöllisistä syistä. Vuoden 2014 osalta kokonaisvakavaraisuussuhde pysyi vuoden 2013 tasolla ollen 17,3 prosenttiyksikköä kumpanakin vuonna. Sekä EBA:n tutkimuksessa (2015) että BIS:n tutkimuksessa (2015) todettiin kokonaisvakavaraisuuden keskimääräisesti laskevan EU:n pankkisektorissa vuonna 2014 eli CRR-paketin

ensimmäisenä voimassaolovuotena. EBA:n tutkimuksen mukaan suhdeluku on keskimäärin 15,7 prosenttiyksikköä vuonna 2014 ja BIS:n tutkimuksen mukaan kokonaisvakavaraisuus heikkenee keskimäärin 1,7 prosenttiyksikkö vuonna 2014 edellisvuoteen verrattuna. (EBA, 2015; BIS, 2015.) OP:n kehitys hieman siis poikkeaa näiden tutkimusten tuloksista, sillä suhdeluku on pysynyt samana vuonna 2014 verrattuna edellisvuoteen ja se on ollut selkeästi EBA:n tutkimuksen mukaista EU:n keskiarvoa parempi.

Vuonna 2015 OP:n kumpikin vakavaraisuussuhdeluku nousi lähes 5 prosenttiyksikköä – ydinvakavaraisuus 19,5 prosenttiin ja kokonaisvakavaraisuus 22,9 prosenttiin, kuten kuvioista 8 nähdään. Myös vuonna 2016 kumpikin suhdeluvuista nousi, ydinvakavaraisuus 20,1 prosenttiin ja kokonaisvakavaraisuus 23,1 prosenttiin. Tämä nousujohteinen kehitys onkin linjassa esimerkiksi Moloneyn (2016) ja Andrilen (2017) tutkimuksen kanssa, sillä niiden mukaan pääomavaatimusten noususta huolimatta vakavaraisuussuhdeluku vahvistuu, sillä pankit keräävät lisää omia varoja estääkseen suhdeluvun heikentymisen (Moloney, 2016; Andrle, 2017). Samoilla linjoilla tämän suhteen ovat myös Kosonen ja Kangasharju tutkimuksessaan (2013), sillä heidän mukaansa vakavaraisuus ei siis heikkene, vaikka kokonaisriski ja pääomavaatimus kasvaisivatkin lainsäädännön seurauksena, ja tämä ilmiö korostuu etenkin noususuhdanteessa (Kosonen & Kangasharju, 2013).

CRR & CRD IV:n ensimmäisinä voimassaoluvuosina 2014–2016 kumpikin suhdeluvuista parani siis jokaisena edellä mainittuna vuonna. Vuoden 2017 aikana kuitenkin ydinvakavaraisuuden suhteen nousu pysähtyi ja suhdeluku pysyi edellisvuoden tasolla, kun taas kokonaisvakavaraisuussuhde laski 22,5 prosenttiin, jossa se myös pysyi vuoden 2018 ajan. Toisaalta ydinvakavaraisuus kuitenkin hieman kasvoi vuoden 2018 ollen 20,5 prosenttia vuoden lopussa. Vuonna 2019 taas kumpikin suhdeluvuista laski, ydinvakavaraisuussuhdeluku 19,5 prosenttiyksikköön ja kokonaisvakavaraisuus 21,1 prosenttiyksikköön – syy laskun taustalla löytyy muutoksista riskipainotetuissa erissä, joita käydään luvussa 4.1.3. Vuoden 2020 aikana ydinvakavaraisuussuhde jälleen laski, kuten kuvioista nähdään, 18,9 prosenttiyksikköön. Toisaalta samana vuonna kokonaisvakavaraisuussuhde jälleen nousi 21,7 prosenttiin.

Vuosien 2017–2020 pääasiassa laskusuhdanteinen kehitys OP:n kokonaisvakavaraisuudessa ei siis ole täysin linjassa edellä mainittujen tutkimusten kanssa, sillä niiden mukaan

vakavaraisuus ei heikentyisi. Vuosien 2017–2020 kehitys on siis enemmän linjassa BIS:n ja EBA:n (2015) tutkimustuloksiin, sillä niissä ennustettiin vakavaraisuuden heikentyvän vakavaraisuuslainsäädännön myötä. OP:n osalta näiden vuosien laskusuhdanteinen trendi jatkuikin edelleen CRR II ja CRD V -paketin ensimmäisenä ja toisena voimassaolovuonna vuosina 2021 ja 2022, kun kumpikin suhdeluista laski kumpanakin vuonna, ydinvakavaraisuussuhde ensin 18,2 prosenttiin ja sittemmin 17,4 prosenttiyksikköön ja vastaavasti kokonaisvakavaraisuussuhde ensin 20,4 prosenttiin ja seuraavana vuonna 17,4 prosenttiin. BIS:n tuoreemman CRR II -paketin vaikutuksiin keskittyvän tutkimuksen (2023) mukaan vakavaraisuus paransi pienten pankkien keskuudessa noin prosenttiyksikön verran CRR II:n toisena voimassaolovuonna 2022 – OP:n kehitys eroaa siis tältä osin BIS:n tutkimuksesta, sillä vakavaraisuus on heikentynyt vuonna 2022. Voidaan siis päätellä, ettei OP ole kasvattanut omien varojensa määrää yhtä paljon kuin BIS:n tutkimuksen mukaan EU:n pankit keskimäärin estääkseen vakavaraisuuden heikentymisen kokonaisriskin kasvun myötä.

Kuitenkin kuten todettu, CRR ja CRD IV -paketin kolmena ensimmäisenä voimassaolovuonna kokonaisvakavaraisuus on parantunut, mutta sittemmin kehitys on ollut laskeva. Kuitenkin CRR-uudistuspakettien osuutta vakavaraisuuden kehityksessä on pelkästään näiden vakavaraisuussuhdelukujen valossa vaikea tarkentaa, sillä vakavaraisuuslukuihin vaikuttaa omien varojen määrän lisäksi riskipainotettujen erien määrä. Tarkastellaankin muutoksia riskipainotetuissa erissä seuraavaksi läpi, sillä ne vaikuttavat sekä luvussa 4.1.1 läpikäytyyn euromääräiseen pääomavaatimuksen kehitykseen että tässä luvussa läpikäytyihin vakavaraisuussuhdelukujen kehitykseen.

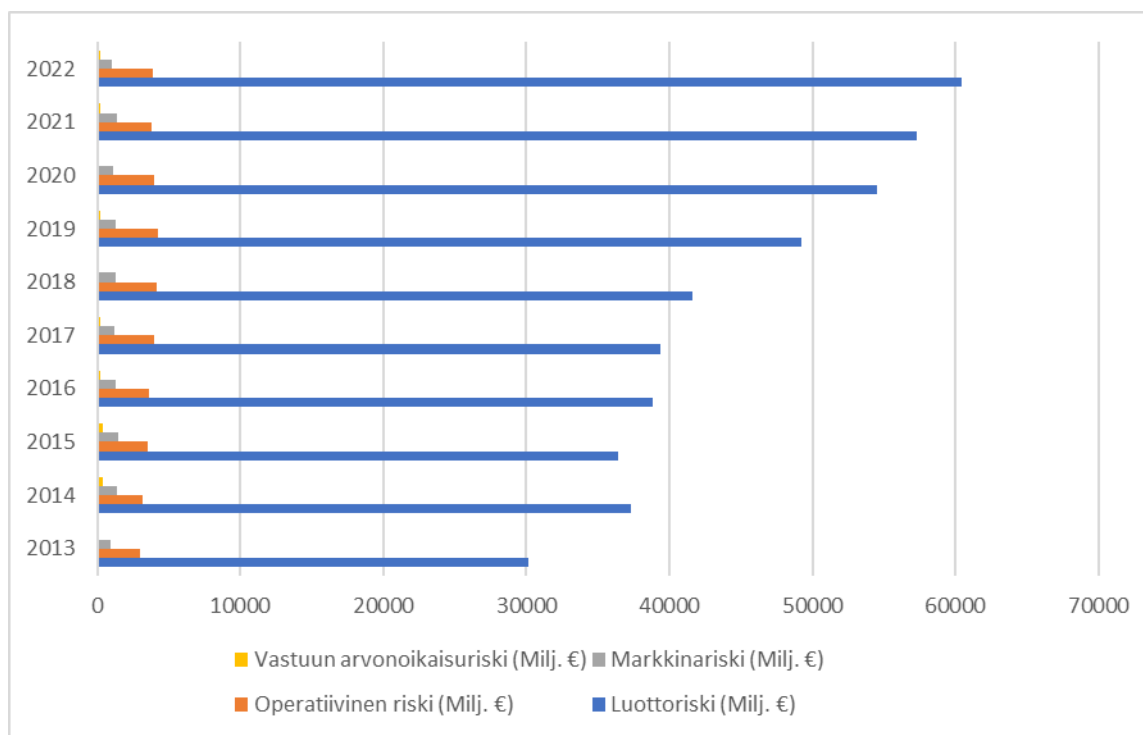
4.1.3 Riskipainotettujen erien kehitys

Käydään vielä OP Ryhmän osalta läpi riskipainotettujen erien kehitys riskikohtaisella tasolla, sillä muutokset niissä korreloivat suoraan euromääräisiin pääomavaatimuksiin ja näin ollen vakavaraisuuteen. Riskipainotettujen erien määrä suurimpien riskikehysten osalta löytyy OP Ryhmän kunkin vuoden tilinpäätöksistä. Riskipainotettujen erien määrän kokoon vaikuttaa luonnollisesti laskennassa käytetty menetelmä, joita on sekä CRR että CRR II -asetusten osalta käyty teoriaosuudessa läpi. OP Ryhmä on tarkasteluvuosina ja EU:n CRR sekä CRR II -asetusten voimassaoloaikana vuosina 2014–2022 soveltanut operatiivisen riskin sekä

markkinariskin osalta standardimenetelmää sekä CRR:n voimassaolovuosina 2014–2019 että CRR II-asetuksen voimassaoloaikana vuodesta 2021 eteenpäin tämän tutkielman tarkasteluajanjakson loppuun asti. Vastuun arvonokaisuriskin osalta sovellettavaa menetelmää ei ole tilinpäätöksissä kerrottu. (OP Ryhmän tilinpäätökset, 2013–2022.)

Luottoriskin osalta tilanne on hieman erilainen, sillä muutaman luottoriskiin lukeutuvan vastuuryhmän osalta OP on soveltanut sisäistä menetelmää, jota on käyty tämän tutkielman teoriaosuudessa läpi. Muiden vastuuryhmien osalta OP on soveltanut standardimenetelmää luottoriskinkin osalta. Yksittäisen vastuuryhmän osalta OP on voinut vuositasolla vaihdella standardi- ja sisäisen menetelmän välillä, mutta ylätasolla muutokset ovat olleet vähäisiä, joten menetelmien vaihtumisesta johtuvia muutoksia voidaan pitää epätodennäköisenä kokonaisuuden kannalta. Vuoden 2013 osalta OP on kunkin riskikehyksen osalta määrittänyt riskipainotetut eränsä silloisen lainsäädännön mukaisesti. (OP Ryhmän tilinpäätökset, 2013–2022.)

OP:n riskipainotetut erät ovat olleet tarkasteluajanjaksona seuraavat:

Kuvio 7 OP:n riskipainotetut erät riskikehyksittäin (mukaillen OP Ryhmän tilinpäätökset, 2013–2022)

Kuten kuviosta 7 voidaan havaita, luottoriskin riskipainotetut vastuut muodostavat selkeästi suurimman osan OP Ryhmän kokonaisriskistä. Luottoriskin riskipainotetut vastuut ovat olleet vuonna 2013 noin 30 200 miljoonaa euroa sen hetkisen lainsäädännön mukaisesti laskettuna – ennen siis CRR-paketin voimaantuloa. Vuoden 2014 lopussa luottoriskin riskipainotettujen erien määrä on noussut liki 37 300 miljoonaan euroon, kuten kuviosta 7 nähdään. (OP Ryhmän tilinpäätökset, 2013–2022.) Tällöin luottoriskin riskipainotettujen erien määrä on siis noussut yli 20 prosenttiyksikköä.

Vuonna 2014 luottoriskin osalta yritys-, luottolaitos- ja vähittäisvastuiden sekä oman pääoman ehtoisten sijoitusten osalta sisäistä IRBA-menetelmää ja muiden vastuuryhmien osalta standardimenetelmää. On mahdollista, että vuoden 2014 muutoksen taustalla ainakin osatekijänä on vaikuttanut CRR-lainsäädäntöpaketti, mutta varmuudella tällaista päätelmää ei pystytä tekemään lukuisten muiden tekijöiden mahdollisuuden vuoksi. Ainakin Moloneyn (2016) tutkimuksen mukaan lainsäädännössä muuttuneet laskentamenetelmät ovat yhtenä syynä nousun taustalla (Moloney, 2016). Toisaalta OP:n vuoden 2014 tilinpäätöksen mukaan sen laina- ja talletuskanta kasvoi merkittävästi, mikä osaltaan vaikutti myös luottoriskin riskipainotettujen erien kasvuun, koska siis luottoriskiin ylipäätään luettavien erien määrä kasvoi (OP:n tilinpäätös, 2014).

Vuosina 2015–2018 luottoriskin taso on riskipainotettujen erien määrällä mitattuna pysynyt suhteellisen samana ollen kyseisinä vuosina noin 36 400, 38 900, 39 400 sekä 41 600 miljoonaa euroa. Riskipainotettujen erien taso on siis jopa hieman laskenut vuoden 2015 aikana, mutta taas maltillisesti noussut seuraavana kolmena vuonna. (OP Ryhmän tilinpäätökset, 2013–2022.) Kyseisinä vuosina ei ole tapahtunut merkittäviä lainsäädännöllisiä uudistuksia vakavaraisuuslainsäädännön saralla, vaan OP, kuten muutkin laitokset, on soveltanut CRR/CRD IV-lainsäädäntöpakettia.

Jälleen suuri nousu on tapahtunut vuoden 2019 aikana, jolloin OP:n luottoriskin kokonaisriski on noussut lähes 20 prosenttiyksikköä, yli 49 000 miljoonaan euroon. Myös vuonna 2020 määrä on noussut noin 54 500 miljoonaan euroon, eli lähes 10 prosenttiyksikköä. (OP Ryhmän tilinpäätökset, 2013–2022.) Tällöin ei myöskään ole tapahtunut vakavaraisuuslainsäädännön osalta merkittäviä muutoksia, joten nousun taustalla

ovat vaikuttaneet luultavasti jotkin muut tekijät, vaikkakin toisaalta lainsäädäntö on voinut vaikuttaa kehitykseen viiveellä esimerkiksi aiemmin mainittujen siirtymäsäännösten vuoksi.

CRR II / CRD V-paketin voimaantulovuonna 2021 ei ole tapahtunut kuin 5 prosentin kasvu – riskipainotettujen erien määrä on ollut vajaa 57 300 miljoonaa euroa. Samoin vuonna 2022 luottoriskin riskipainotetut erät ovat kasvaneet noin viisi prosenttia, reilu 60 400 miljoonaan euroon. (OP Ryhmän tilinpäätökset, 2013–2022.) BIS:n tutkimuksen (2023) mukaan pienten pankkien luottoriskin riskipainotettujen erien määrä kasvaa keskimäärin 7 prosenttiyksikköä CRR II:n myötä vuoden 2022 loppuun mennessä (BIS, 2023), joten OP:n luottoriskin riskipainotettujen erien kehitys on melko lailla BIS:n tutkimuksen mukainen.

On siis mahdollista, että vuoden 2021 viiden prosenttiyksikön nousu on johtunut CRR II-uudistuspaketista, mutta koska vastaavaa heilahtelua on ollut kaikkina muinakin vuosina ja vielä suuremmalla tasollakin, ei uudistuspaketin osuutta vaikuttavana tekijänä voida pitää varmana. OP:n tilinpäätöksen (2021) mukaan luottoriskin riskipainotetut erät kasvoivat erityisesti yritysvastuiden osalta EKP:n määräämään parametrikertoimen vuoksi, eli ei CRR II-asetuksen vuoksi ainakaan suoranaisesti. Sen sijaan OP:n tilinpäätöksen mukaan CRR II-asetus kasvatti merkittävästi johdannaisten vastapuoliriskiä ja näin siis myös luottoriskikehyksen riskipainotettuja vastuita – vastapuoliriskikehys olikin CRR II:n yksi suurimmista muutoskokonaisuuksista. Ainakin siis OP:n tulkintojen mukaan luottoriskikehyksen riskipainotettujen erien kasvun voidaan katsoa osittain johtuvan EU:n vakavaraisuuslainsäädännön uudistuspaketista. (OP:n tilinpäätös, 2021.)

Suurimmat suhteelliset kasvut OP:n luottoriskin kokonaisriskin määrässä ovat siis tapahtuneet vuonna 2014 sekä 2019, mutta nousua on tapahtunut jokaisena vuonna vuotta 2015 lukuun ottamatta. CRR- tai CRR II-uudistuspakettien osuutta muutosten taustalla ei varmuudella pystytty pelkästään lukujen valossa toteamaan, mutta varmuudella voidaan todeta luottoriskin riskipainotettujen erien kehityksen olevan nousujohteinen, kuten kuvioistakin 6 on havaittavissa. Koska luottoriskin riskipainotetut erät muodostavat selkeästi suurimman osan kokonaisriskistä ja näin ollen pääomavaatimuksesta, on se keskeisin selittävä tekijä edellisissä luvuissa läpikäytyjen pääomavaatimusten ja vakavaraisuuden kehityksen taustalla.

Operatiivisen riskin riskipainotetut vastuut ovat jokaisena vuonna muodostaneet toiseksi suurimman osuuden kokonaisriskistä, mutta esimerkiksi vuonna 2013 operatiivisen riskin riskipainotettujen erien suuruus on ollut vain kymmenesosa luottorisktiin verrattuna – melko tasan 3000 miljoonaa euroa. Vuonna 2014 operatiivisen riskin kokonaisriskin määrä on noussut vajaa 3200 miljoonaan euroon, noin viisi prosenttiyksikköä. Vuoden 2015 aikana nousua on tapahtunut kymmenenprosenttia ja siten operatiivisen riskin riskipainotetut erät ovat olleet reilu 3500 miljoonaa euroa. Vuonna 2016 määrä on jälleen noussut maltillisesti, vajaa 3700 miljoonaan ja vuonna 2017 vajaa 4000 miljoonaan euroon. Myös vuosina 2018 ja 2019 on ollut maltillista nousua, kun määrät ovat olleet kyseisinä vuosina reilu 4100 ja 4200 miljoonaa euroa. Vuosina 2020 sekä 2021 operatiivisen riskin muodostama kokonaisriski on jopa laskenut ensin vuonna 2020 reilu kuusi prosenttiyksikköä 4000 miljoonaan euroon ja vuonna 2021 yli 4 prosenttiyksikköä alle 3800 miljoonaan euroon. Vuoden 2022 aikana määrässä, vajaa 3900 miljoonaa euroa, ei ole tapahtunut merkittävää muutosta. (OP Ryhmän tilinpäätökset, 2013–2022.)

Myöskään operatiivisen riskin riskipainotettujen erien muutosten taustalla ei voida varmasti todeta olevan vakavaraisuuslainsäädännöllisiä tekijöitä. On mahdollista, että vuonna 2014 voimaan tullut paketti on osaltaan vaikuttanut kyseisen vuoden reilu 5 prosentin nousuun, mutta tätä ei voida todeta varmuudeksi, sillä vastaavaa vaihtelua on ollut kaikkina muinakin vuosina, vaikka uutta lainsäädäntöpakettia ei olekaan tullut voimaan. Lisäksi huomionarvoista on, että CRR II -paketin voimaantulovuonna 2021 operatiivisen riskin määrä on laskenut yli 4 prosenttiyksikköä – on mahdollista, että kyseisellä uudistuspaketilla on ollut osuutta asiassa, mutta toisaalta operatiivisen riskin menetelmät ovat pysyneet CRR II-paketissa alkuperäisen CRR:n mukaisina, joten CRR II -paketti tuskin on muutoksen taustalla.

Markkina- sekä CVA-riskikehykset muodostavat selkeästi marginaalisemman osan kokonaisriskistä. Markkinariskin riskipainotettujen erien määrä on vuonna 2013 ollut 909 miljoonaa euroa ja se on noussut vuoden 2014 aikana vajaa 1400 miljoonaan euroon eli kasvua on tapahtunut 50 prosenttiyksikköä. Myös vuonna 2015 määrä on noussut hieman, vajaa 1500 miljoonaan euroon. Vuosina 2016 ja 2017 markkinariskin riskipainotetut erät ovat taas molempina vuosina peräkkäin laskeneet 10 prosenttiyksikköä, ollen kyseisinä vuosina

reilu 1300 sekä vajaa 1200 miljoonaa euroa. Vuonna 2018 määrä on taas lähtenyt kasvamaan noin 10 prosenttiyksiköllä ollen reilu 1300 miljoonaa euroa, ja vuonna 2019 määrä on pysynyt lähes samana. Vuonna 2020 taas markkinariskin riskipainotetut erät ovat laskeneet yli 16 prosenttiyksikköä, alle 1100 miljoonaan euroon. Vuonna 2021 kuitenkin määrä on taas noussut merkittävästi, lähes 26 prosenttiyksikköä, ollen liki 1400 miljoonaa euroa. Vuonna 2022 määrä on jälleen laskenut yli 22 prosenttiyksikköä, jälleen alle 1100 miljoonaan euroon. (OP Ryhmän tilinpäätökset, 2013–2022.)

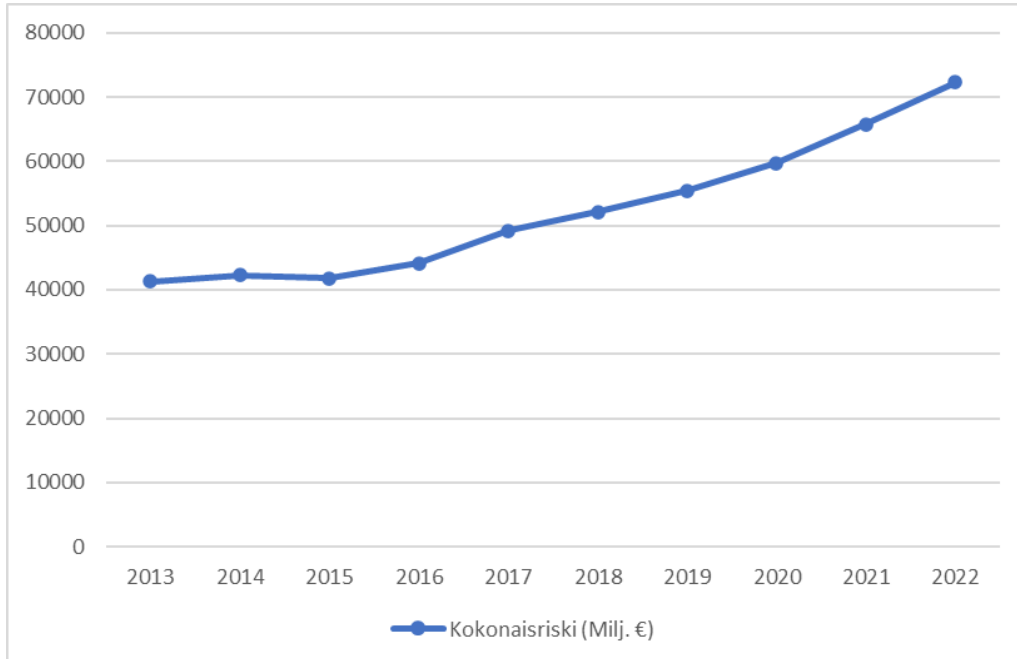
Markkinariskin osalta kehitys ei siis ole yhtä nousujohteista luotto- tai operatiiviseen riskiin verrattuna. Neljänä tarkastelujaksoon lukeutuvina vuosina määrä on noussut, mutta toisaalta viitenä vuotena myös laskenut. Ainakin vuoden 2014 markkinariskin riskipainotettujen erien kasvun taustalla voidaan pitää todennäköisesti ainakin yhtenä tekijänä CRR-paketin voimaantuloa, sillä OP:n tilinpäätöksenkin (2014) mukaan markkinariskiin luettavat erät sekä niiden riskipainotus muuttuivat olennaisesti CRR-paketin voimaantultua. Muiden vuosien osalta samalla varmuudella tekijöitä ei pystytä toteamaan, vaikkakin on hyvin mahdollista, että myös vuoden kasvun 2021 taustalla on ainakin osaltaan ollut vaikuttamassa CRR II -uudistuspaketti. BIS:n tutkimuksen (2023) mukaan markkinariskin riskipainotetuissa erissä ei ole merkittävää nousua pienten pankkien kohdalla CRR II:n myötä (BIS, 2023), joten OP:n kehitys on pitkälti linjassa tämän tutkimuksen kanssa.

CVA-riskikehyksen suurusluokka on selkeästi marginaalisempi verrattuna muihin OP:n riskikehyksiin ja niiden riskipainotettujen erien määrän suurusluokkaan. Vuonna 2013 OP:lla ei ole ollut lainkaan CVA-riskistä aiheutuvia riskipainotettuja eriä. Kuitenkin heti vuonna 2014 CVA-riskistä on aiheutunut riskipainotettuja eriä yhteensä reilu 400 miljoonaa euroa, kuten kuviosta 5 on havaittavissa. Vuonna 2015 CVA-riskin riskipainotetut vastuut ovat hieman laskeneet vuoden 2014 tasosta ollen vajaa 400 miljoonaa euroa. Vuonna 2016 laskusuhdanne on jatkunut – CVA-riskin riskipainotetut vastuut ovat olleet yhteensä reilu 250 miljoonaa euroa. Jälleen vuonna 2017 ja 2018 määrä on jatkanut laskuaan ollen kyseisinä vuosina ollen 205 ja 175 miljoonaa kyseisinä vuosina. Vuonna 2019 määrä on noussut vajaa 10 prosenttiyksikköä, reilu 190 miljoonaan euroon, kun taas vuonna 2020 määrä on laskenut lähes 28 prosenttia ollen vajaa 140 miljoonaa euroa. Vuonna 2021 määrä taas on noussut merkittävästi, lähes 50 prosenttiyksikköä, ollen yli 200 miljoonaa euroa. Vuonna 2022 määrä

on taas hieman laskenut, vajaa 180 miljoonaan euroon. (OP Ryhmän tilinpäätökset, 2013–2022.)

Vuoden 2014 CVA-riskin riskipainotettujen erien ensinnäkin muodostuminen ja toisekseen sen suuri määrä tarkasteluajanjaksoon suhteutettuna voi todennäköisesti johtua ainakin osittain CRR-uudistuspaketista, koska kyseinen lainsäädäntö määrittää ensinnäkin, mitkä erät ylipäätään luetaan osaksi CVA-riskikehystä ja toisekseen, kuinka ne riskipainotetaan. Toisaalta vakavaraisuuslainsäädännön osuutta vuosien 2015–2018 CVA-riskin riskipainotettujen erien määrän laskussa ei pystytä varmuudella toteamaan., ja vastaava tilanne on myös vuosien 2019 ja 2020 muutosten osalta. CRR II -paketin voimaantulovuonna 2021 määrän nousun voidaan ainakin osittain olettaa johtuvan lainsäädännön muutoksista. Toisaalta CVA-riskikehykseen ei tullut merkittäviä lainsäädännöllisiä muutoksia CRR II:n yhteydessä, joten sen osuutta vaikuttajana tekijänä ei voida varmuudella todeta.

Mikäli analysoidaan OP:n riskipainotettujen erien määrän kehitystä vielä kokonaisriskin tasolla huomioimatta riskikehyksiä eriytettynä, on kehitys ollut seuraavan kuvion 8 mukaista:

Kuvio 8 OP:n kokonaisriskin kehitys (mukaillen OP:n tilinpäätökset, 2013–2022)

Kuviosta 8 voidaan havaita kokonaisriskin nousujohteinen kehitys kokonaisuudessaan, mikä oli oletettavissa myös luvun 4.1.1 pääomavaatimusten nousujohteisen kehityksen johdosta sekä teoriaosuudessa läpikäytyjen aiempien tutkimusten perusteella. Kokonaisriski sisältää siis kaikkien edellä mainittujen riskikehysten riskipainotetut vastuut, mutta siihen on lisätty myös niin kutsutut ”muut riskit”.

Lisäksi vuodesta 2017 eteenpäin eri riskikehyksistä koostuvaan summaa, kokonaisriskiä, on saatettu kasvattaa EKP:n päätöksen mukaisesti: EKP on asettanut OP:lle tietyn euromääräisen vähimmäistason, ”riskipainolattian”, jonka verran kokonaisriskin tulee vähintään olla. Käytännössä siis mikäli riskikohtaisten riskipainotettujen erien summa alittaa vähimmäistason, tulee kokonaisriskiksi määrittää kyseinen vuosikohtainen vähimmäistaso. Tämä vähimmäistason soveltaminen on toteutunut vuosina 2017-2019. (OP Ryhmän tilinpäätökset, 2013–2022.) Kiviniemen (2020) tutkimuksen mukaan tämä riskipainolattia onkin yksi keskeinen selittävä tekijä kokonaisriskin, ja näin ollen pääomavaatimuksen, kasvun taustalla (Kiviniemi, 2020).

Kokonaisriskin määrä on pysynyt vuosina 2013-2016 lähes samalla tasolla, nousten vuoden 2013 reilun 41 000 miljoonaan tasosta joka vuosi ollen vuonna 2016 reilu 44 000 miljoonaa euroa. Vuosina 2017-2018 kokonaisriskin määrä nousi jälleen hieman ollen vuonna 2017 hieman yli 49 miljoonaa euroa ja vuonna 2018 reilu 52 000 miljoonaa euroa, kuten kuviosta 10 nähdään. Vuosien 2017 ja 2018 kokonaisriskien kasvu selittyy osaltaan EKP:n lattiatasovaatimuksesta, joka kasvatti OP:n kokonaisriskiä kyseisinä vuosina. ((OP Ryhmän tilinpäätökset, 2013–2022.)

Yksi selkeimmistä nousuista kokonaisriskissä tapahtui kuitenkin vuonna 2019, sillä vuoden aikana kokonaisriski kipusi hieman yli 55 000 miljoonaan euroon. Myös riskikohtaisella tasolla vuonna 2019 monen riskikehysten osalta riskipainotetuissa erissä tapahtui nousua, joten se näkyy luonnollisesti myös kokonaisriskin tasolla ja lisäksi OP sovelsi EKP:n määräämää lattiatasovaatimusta myös vuonna 2019. Tämä kokonaisriskin yli 20 prosenttiyksikön kasvu edellisvuoteen verrattuna heijastuikin suoraan vuoden 2019 muihin tunnuslukuihin nousseena euromääräisenä pääomavaatimuksena sekä heikentyneenä vakavaraisuutena. Vuosina 2020-2022 euromääräinen kokonaisriski on jatkanut nousuaan ollen vajaa 60 000 miljoonaa euroa vuonna 2020, 66 000 miljoonaa euroa vuonna 2021 ja

lopulta reilu 72 miljoonaa euroa viimeisenä tarkasteluvuonna 2022. (OP Ryhmän tilinpäätökset, 2013–2022.)

Vakavaraisuuspakettien voimaantulovuosien 2014 sekä 2021 osalta kokonaisriskin tasolla on kumpanakin vuonna tapahtunut nousua. Vuonna 2014 tosin nousu on ollut hyvin maltillinen verrattuna vuoden 2013 tasoon, reilu 2 prosenttiyksikköä., joten loppu viimein CRR:n osuutta asiaan ei pystytä varmuudella toteamaan. Suurin muutos OP:n kokonaisriskin tasolla on ollut vuoden 2019 aikana, jolloin vakavaraisuuslainsäädännön osalta ei ole tapahtunut muutoksia. Vuonna 2021 kokonaisriskin tason 10 prosenttiyksikön nousun taustalla on voinut vaikuttaa CRR II-uudistuspaketti, mutta koska vastaavansuuruista sekä suurempaakin muutosta on tapahtunut muinakin vuosia, ei lainsäädännön osuutta tänäkään vuoden muutokseen voida varmuudella todeta.

4.2 Oma Säästöpankki

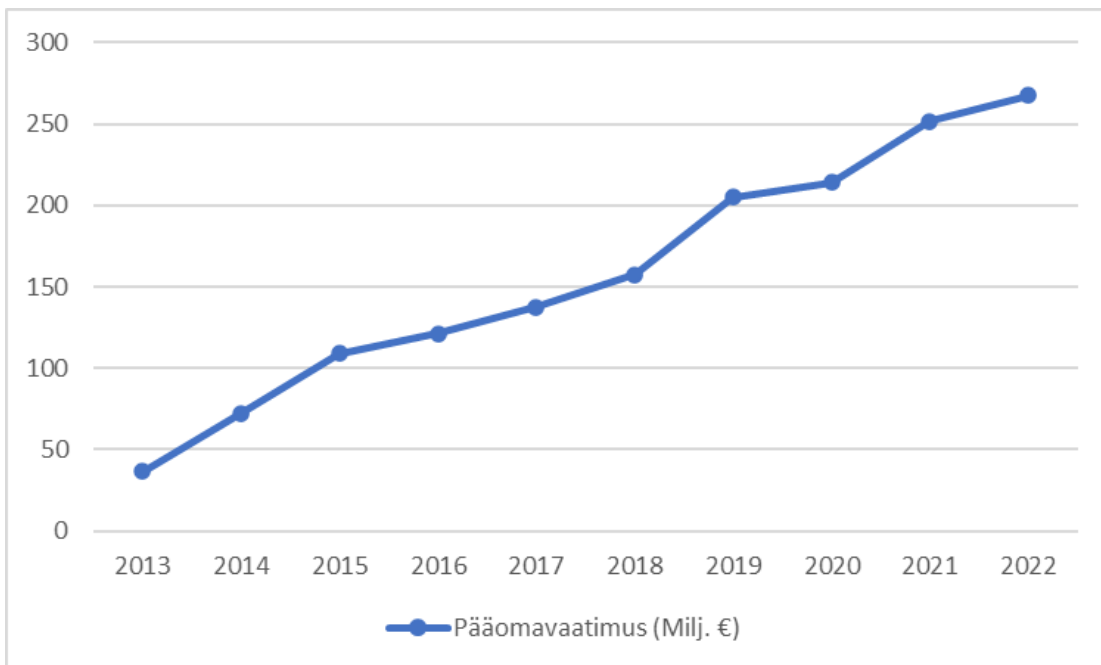
4.2.1 Pääomavaatimusten kehitys

Tarkastellaan seuraavaksi OP:n kaltaisesti Oma Säästöpankki Oyj:n pääomavaatimusten, vakavaraisuussuhdelukujen sekä riskipainotettujen erien kehitystä vuositason luvussa 1.3 käydyin tutkimusmenetelmän mukaisesti. Luvun 3.3.2 mukaisesti OmaSp:n kokonaispääomavaatimus on ollut vuositason seuraavan taulukon 4 mukainen:

Taulukko 4 OmaSp:n prosentuaaliset kokonaispääomavaatimukset (mukaillen Finanssivalvonta, 2023b)

Vuosi	Pääoma- vaatimus
2013	8,0 %
2014	8,0 %
2015	10,5 %
2016	10,5 %
2017	10,5 %
2018	10,5 %
2019	11,5 %
2020	10,5 %
2021	10,5 %
2022	10,5 %

Vähimmäispääomavaatimuksen osalta Oma Säästöpankkia koskee sama 8 prosentin vähimmäispääomavaatimus, kuten OP Ryhmää. Lisäpääomavaatimusten osalta voidaan todeta, ettei OmaSp:lle ole määrätty yhtä runsaasti erilaisia lisäpääomavaatimuksia, kuin OP:lle, vaikkakin sama 2,5 prosenttiyksikön kiinteä lisäpääomavaatimus on koskenut myös Oma Säästöpankkia vuosina 2015–2022. Lisäksi vuonna 2019 myös OmaSp:lle on määrätty prosentin suuruinen järjestelmäriskipuskuri, mutta muita lisäpääomavaatimuksia ei OmaSp:llä ole tarkasteluvuosina ollut, kuten luvussa 3 käytiin läpi. Kuten OP:lla, myös OmaSp:n riskipainotetut erät eli kokonaisriski siis kerrotaan taulukon 4 mukaisella prosenttimäärällä, jotta saadaan selville laitoksen euromääräinen kokonaispääomavaatimus. Myös OmaSp:llä kuvion 11 mukainen pääomavaatimus on vaihdellut ollen ensin vuosina 2013–2014 8 prosenttiyksikköä ja sittemmin muina vuosina 10,5 prosenttiyksikköä lukuun ottamatta vuotta 2019, jolloin kokonaispääomavaatimus oli 11,5 prosenttiyksikköä kokonaisriskistä. Koska sekä taulukon 4 prosentuaalinen pääomavaatimus että kokonaisriskin taso, jota käydään luvussa 4.2.3 läpi, ovat vaihdelleet, on myös euromääräinen pääomavaatimus vaihdellut seuraavan kuvion mukaisesti:

Kuvio 9 OmaSp:n euromääräiset pääomavaatimukset (mukailten OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022)

Kuten kuvioista 9 nähdään, myös OmaSp:n euromääräiset pääomavaatimukset ovat kasvaneet jokaisena tarkasteluvuonna, kuten myös OP:lla. Vuonna 2013 OmaSp:n euromääräinen pääomavaatimus oli vielä reilu 36 miljoonaa euroa, kun taas seuraavana vuonna pääomavaatimus tuplaantui ollen noin 72 miljoonaa euroa. Tämä tokin osin ainakin selittynee OmaSp:n liiketoiminnan laajenemisena, mikä luonnollisesti kasvattaa myös absoluuttisen euromääräisen pääomavaatimuksen määrää. (OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022.) Koska vuosina 2013 ja 2014 itse prosentuaalinen kokonaispääomavaatimus pysyi 8 prosentin tasolla, on kehityksen johduttava riskipainotettujen erien kasvusta, minkä taustalla voi taas olla useita tekijöitä, joita käydään läpi luvussa 4.2.3 läpi. OmaSp:n vuoden 2014 on siis linjassa esimerkiksi Andrlen tutkimuksen (2017) tulosten kanssa, eli CRR:n voimaantulovuonna 2014 pääomavaatimukset nousevat (Andrle, 2017).

Myös vuonna 2015 pääomavaatimus kasvoi jälleen noin 50 prosenttiyksikköä ollen vajaa 109 miljoonaa euroa. Edelleen vuosina 2016–2018 kasvu oli vuosittain noin 10–15 prosenttiyksikön tasolla ollen kyseisinä vuosina 121, 138 ja viimein vuonna 2018 noin 157 miljoonaa euroa. Vuoden 2015 kasvu selittyy osaltaan prosentuaalisen pääoman nousemisella 10,5 prosenttiyksikköön, mutta vuosina 2016–2018 pääomavaatimusprosentti pysyi vuoden 2015 tasolla, jolloin euromääräisen pääomavaatimuksen on johduttava riskipainotettujen erien kasvusta kyseisinä vuosina. (OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022.)

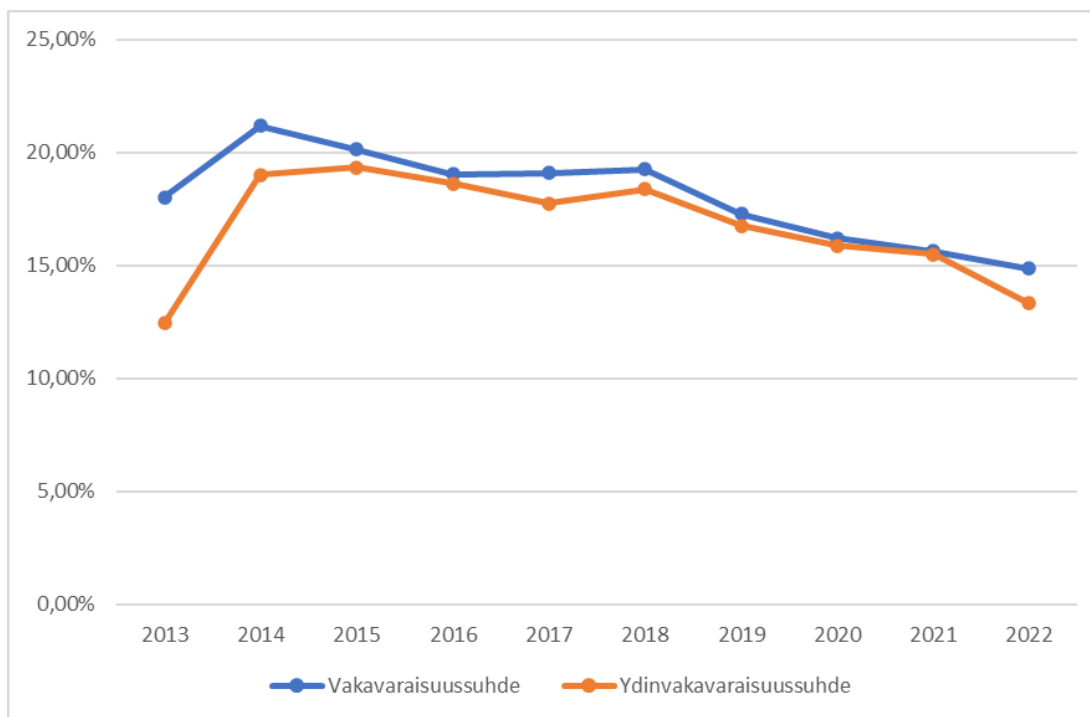
Jälleen vuonna 2019 euromääräinen pääomavaatimus nousi noin 30 prosenttiyksikköä ollen reilu 250 miljoonaa euroa – tämä nousu selittyy ainakin osittain prosentuaalisen pääomavaatimuksen noususta 11,5 prosenttiyksikköön järjestelmäriskipuskurin vuoksi eli siis näin ollen vakavaraisuuslainsäädännöstä. Kuitenkin myös vuonna 2020 pääomavaatimus nousi hieman ollen 214 miljoonaa euroa, vaikka pääomavaatimusprosentti laski takaisin 10,5 prosenttiyksikköön; jälleen siis nousun on täytynyt johtua riskipainotettujen erien määrän kasvusta. (OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022.) Käytännössä siis yleisellä tasolla OmaSp:n pääomavaatimusten nousujohteinen kehitys on linjassa aiemmin läpikäytyjen tutkimusten kanssa, joiden mukaan pääomavaatimukset kasvavat CRR-paketin voimaantullessa vuodesta 2014 eteenpäin (Kts. esim. Masera, 2014; Kangasharju & Kosonen, 2013).

Myös CRR II -paketin voimaantulovuonna 2021 euromääräinen pääomavaatimus nousi lähes 18 prosenttiyksikköä ollen vajaa 252 miljoonaa euroa. Koska prosentuaalinen

pääomavaatimus on pysynyt edellisvuosien tasolla, on muutos jälleen johtunut riskipainotettujen erien kasvusta, mikä taas on voinut osaltaan johtua CRR II-paketin voimaantulosta – käydään tätä myöhemmin tarkemmin läpi. Myös jälleen vuonna 2022 euromääräinen pääomavaatimus nousi maltillisesti ollen vuoden lopussa hieman yli 267 miljoonaa euroa. (OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022.) Yleisellä tasolla nousujohteinen kehitys on siis linjassa esimerkiksi BIS:n (2023) ja Kiviniemen (2020) tutkimusten kanssa, mutta OmaSp:n nousu on BIS:n tutkimuksessa esitettyä nousua suuremmalla tasolla (BIS, 2023u; Kiviniemi, 2020).

4.2.2 Vakavaraisuuden kehitys

Käydään seuraavaksi läpi OmaSp:n ydin- sekä kokonaisvakavaraisuuden kehitystä vuosina 2013–2022, sillä kuten aiemmin todettu, vakavaraisuussuhteet kertovat onko laitos yltänyt edellä läpikäytyihin prosentuaalisiin pääomavaatimuksiin. OmaSp:n osalta vakavaraisuus on kehittynyt tarkasteluajanjaksolla seuraavan kuvion mukaisesti:

Kuvio 10 OmaSp:n vakavaraisuussuhteet (mukaiillen OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022)

Kuviosta 10 on havaittavissa OmaSp:nkin osalta OP Ryhmän kaltainen trendi vakavaraisuussuhteessa, eli tarkastelujakson alussa vakavaraisuussuhdeluvut ovat nousseet, mutta tämän jälkeen tarkasteluajanjakson muina vuosina jälleen laskeneet. Vuonna 2013 OmaSp:n kokonaisvakavaraisuussuhde oli 18 prosenttiyksikköä, josta se nousi 21,2 prosenttiin seuraavana vuonna – siis CRR-paketin voimaantulovuonna. Vastaavasti myös ydinvakavaraisuus kasvoi 12,4 prosenttiyksiköstä 19 prosenttiyksikköön. (OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022.)

OmaSp:n vakavaraisuuden kehitys vuonna 2014 on siis linjassa muun muassa Moloneyn (2016), Andrlen (2017) sekä Kangasharjun ja Kososen (2013) tutkimusten kanssa, sillä ensimmäisenä CRR-paketin voimassaolovuotena vakavaraisuus ei ole heikentynyt pääomavaatimusten noususta huolimatta, sillä OmaSp on kasvattanut omien varojen määrää estääkseen vakavaraisuuden heikentymisen (Moloney, 2016; Andrle, 2017; Kangasharju & Kosonen, 2013). Toisaalta siis OmaSp:n kehitys eroaa EBA:n (2015) sekä BIS:n (2015) tutkimustuloksista, sillä näiden mukaan vakavaraisuus heikentyisi pienten pankkien keskuudessa vuonna 2014 (EBA, 2015; BIS, 2015).

Kuitenkin vuonna 2015 kokonaisvakavaraisuus laski hieman ollen 20,15 prosenttiyksikköä, mutta sen sijaan ydinvakavaraisuus kasvoi hieman ollen 19,36 prosenttiyksikköä. Myös vuosina 2016–2017 vakavaraisuussuhteet joko pysyivät edellisvuoden tasolla tai jopa laskivat eli tässä kohdin OmaSp:n kehitys taas eroaa edellä mainituista tutkimuksista, joiden mukaan vakavaraisuus ei heikentyisi. Vastaava laskusuhdanteinen kehitys oli havaittavissa myös OP:lla, kuten luvussa 4.1.2 käytiin läpi. Vuoden 2017 päätteeksi OmaSp:n kokonaisvakavaraisuus oli siis 19,1 prosenttiyksikköä ja ydinvakavaraisuus 17,8 prosenttiyksikköä kuvion mukaisesti. Toisaalta vuonna 2018 kumpikin vakavaraisuussuhde jälleen kasvoi – kokonaisvakavaraisuus 19,3 prosenttiyksikköön ja ydinvakavaraisuus 18,4 prosenttiyksikköön. (OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022.)

Kuitenkin taas tarkastelujakson jälkimmäisellä puoliskolla vuosina 2019–2022 OmaSp:n vakavaraisuussuhteet heikentyivät jokaisena vuonna. Ensin vuonna 2019 kokonaisvakavaraisuus oli 17,3 prosenttiyksikköä ja sittemmin vuonna 2020 16,2 prosenttiyksikköä. Vastaavanlainen laskusuhdanteinen kehitys jatkui edelleen CRR II paketin voimaantullessa vuosina 2021 ja 2022, kun kokonaisvakavaraisuus oli ensin 15,6

prosenttiyksikköä ja lopulta viimeisenä tarkasteluvuonna 2022 14,9 prosenttiyksikköä. Myös ydinvakavaraisuus laski ajankohdan 2019–2022 osalta jokaisena vuonna ja oli ensin vuonna 2019 16,8 prosenttiyksikköä, vuonna 2020 15,9 prosenttiyksikköä, vuonna 2021 15,5 prosenttiyksikköä ja lopulta vuonna 2022 13,3 prosenttiyksikköä. Kehitys on ollut OP Ryhmän kaltaista sekä esimerkiksi kutakuinkin BIS:n (2023) tutkimuksen mukaista, sillä sen mukaan pienten pankkien keskuudessa kokonaisvakavaraisuus heikkenee CRR II:n myötä noin prosenttiyksikön verran vuoden 2022 loppuun mennessä (BIS, 2023).

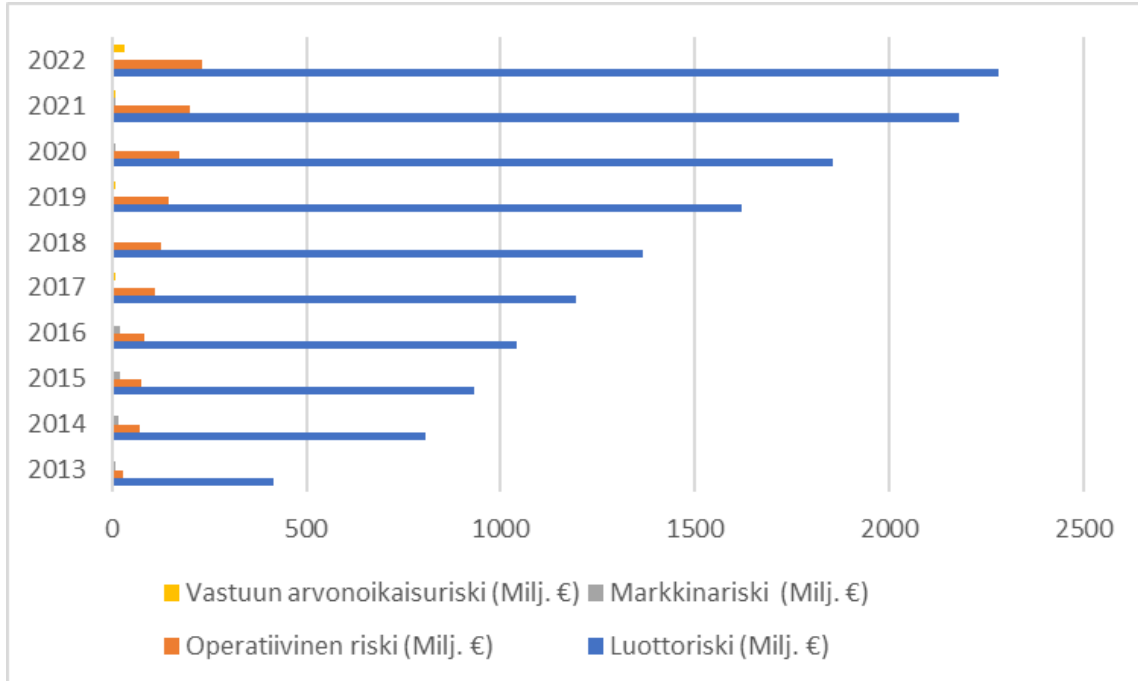
Kuitenkin kuten aiemmin todettu, vakavaraisuussuhteen muodostumiseen vaikuttaa omien varojen määrän lisäksi toisena tekijänä riskipainotettujen erien määrä, tarkastellaan tätä kokonaisriskin kehitystä – sekä vakavaraisuuslainsäädännön mahdollista osuutta kehityksen taustalla - seuraavaksi läpi, sillä usein muutokset kokonaisriskissä selittävät myös euromääräisen pääomavaatimuksen sekä vakavaraisuuden kehityksen syitä.

4.2.3 Riskipainotettujen erien kehitys

Oma Säästöpankin osalta riskipainotettujen eriä, pääomavaatimuksia sekä vakavaraisuussuhdelukuja tarkastellaan OP Ryhmän kaltaisesti vuosien 2013–2022, joista vakavaraisuuslainsäädännön uudistuspakettien voimaantulovuosiin 2014 ja 2022 kiinnitetään erityistä huomiota, sillä muutokset riskipainotetuissa erissä selittävät myös monilta osin muutoksia edellä läpikäydyissä luvuissa sekä euromääräisten pääomavaatimusten että vakavaraisuussuhdelukujen osalta. OmaSp on soveltanut jokaisen riskikehyksen osalta standardimenetelmää koko tarkastelujakson 2013–2022 ajan (OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022).

Kuten kuviosta 11 nähdään, myös OmaSp:llä luottoriski on selkeästi suurin kokonaisuus riskipainotettujen erien absoluuttisessa määrässä, kuten myös OP:lla. Toisekseen yleisenä trendinä kuviosta on nähtävillä riskipainotettujen erien määrän kasvu tarkasteluvuosina erityisesti luottoriskin sekä operatiivisen riskin osalta – tämäkin vastaavasti kuin OP:lla. Tämä nousujohteinen kehitys on linjassa esimerkiksi Kangasharjun ja Kososen (2013) tutkimuksen kanssa (Kangasharju & Kosonen, 2013) sekä osittain BIS:n (2023) tutkimuksen kanssa, tosin sen mukaan kokonaisriski kasvaa vuosina 2017–2022 jokaisena vuonna (BIS, 2023), vaikkakin OmaSp:llä tämä nousujohteinen kehitys alkoi jo heti vuodesta 2014.

OmaSp:n riskipainotetut erät ovat kehittyneet tarkasteluajanjakson aikana siis seuraavasti:

Kuvio 11 OmaSp:n riskipainotetut erät riskikehyksittäin (mukaillen OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022)

Vuonna 2013 OmaSp:n luottoriskin muodostama kokonaisriski oli kuvion 11 mukaisesti euromääräisenä vajaa 415 miljoonaa euroa ja nousi heti CRR-paketin voimaantulovuonna lähes kaksinkertaiseksi ollen vuoden lopussa liki 810 miljoonaa euroa. Seuraavina tarkasteluvuosina 2015–2020 kasvuvauhti hidastui hieman, mutta jatkui edelleen 10–15 prosenttiyksikön vuositasolla ollen ensin vuonna 2015 yli 930 miljoonaa, vuonna 2016 liki 1040 miljoonaa, vuonna 2017 yli 1193 miljoonaa, vuonna 2018 yli 1365 miljoonaa, vuonna 2019 reilu 1620 miljoonaa ja lopulta vuonna 2020 jo liki 1855 miljoonaa euroa. (OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022.) Kasvu on siis ollut hyvin tasaisen nousevaa edellä mainittuina vuosina, eikä yhtä merkittävää kasvua ole luvuissa havaittavissa luottoriskin osalta verrattuna aiemmin tarkasteltuun OP Ryhmään.

Vuonna 2021 OmaSp:n riskipainotetut erät kasvoivat jälleen lähes 20 prosenttiyksikköä ollen CRR II-paketin voimaantulovuonna miltei 2180 miljoonaa euroa. Vuonna 2022 kasvuvauhti hidastui ja määrä oli vuoden lopussa reilu 2280 miljoonaa euroa, kasvua oli siis edellisvuoteen verrattuna hieman alle 5 prosenttiyksikköä. (OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022.) Vuoden 2021 kasvun taustalla on mahdollisesti voinut olla CRR II-paketissa säädetyt

uudistukset, sillä etenkin vastapuoliriskin sääntelyä muutettiin merkittävästi kyseisenä vuonna. Kuitenkin koska edeltävinäkin vuosina 2015–2020 on luottoriskin riskipainotetuissa erissä tapahtunut vastaavan suuruusluokan nousua, ei varmoja tulkintoja CRR II-paketin osallisuudesta pystytä tekemään. Joka tapauksessa CRR II -paketin ensimmäisenä ja toisena voimassaolovuonna kokonaisriski kasvoi esimerkiksi BIS:n (2023) tutkimuksen tulosten kaltaisesti, vaikkakin OmaSp:n nousu oli kiivaampaa kyseiseen tutkimukseen verrattuna (BIS, 2023).

Myös operatiivisen riskin riskipainotettujen erien trendi on ollut luottoriskin kaltainen eli siis nousujohteinen. Vuonna 2013 operatiivisen riskin riskipainotetut erät olivat reilu 30 miljoonaa euroa, kun taas CRR:n voimaantulovuonna ne kasvoivat lähes puolitoistakertaiseksi ollen vuoden 2014 lopussa yli 73 miljoonaa euroa. Vuonna 2015 operatiivisen riskin kokonaisriski pysyi lähes vuoden 2014 tasolla ollen reilu 74 miljoonaa euroa ja samoin vuonna 2016 operatiivisen riskin riskipainotetut erät kasvoivat reilu 10 prosenttiyksikköä, hieman yli 83 miljoonaan euroon. (OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022.)

Selkeä nousu OmaSp:n operatiivisen riskin tapahtui vuonna 2017, jonka aikana riskipainotetut erät kasvoivat yli 30 prosenttiyksikköä ollen vuoden lopussa lähes 110 miljoonaa euroa. Kasvua tapahtui myös vuonna 2018, kun kokonaisriski kasvoi yli 126 miljoonaan euroon, kuten edelleen vuonna 2019, jonka lopussa operatiivisen riskin riskipainotetut erät olivat yhteensä hieman yli 147 miljoonaa euroa. Vastaavan suuruinen riskipainotettujen erien kasvu operatiivisen riskin jatkui myös vuosina 2020–2022, kun riskipainotetut erät kasvoivat ensin reilu 172 miljoonaan euroon, sitten liki 202 miljoonaan euroon ja lopuksi hieman yli 233 miljoonaan euroon. (OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022.)

On hyvin mahdollista, että ainakin osittain operatiivisen riskin riskipainotettujen erien vuoden 2014 nousun taustalla on ollut kyseisenä vuonna voimaantullut CRR-paketti, sillä kasvu oli suuruusluokaltaan poikkeuksellisen suurta verrattuna muihin tarkasteluvuosiiin. Vuoden 2021 muutoksen osalta taas CRR II:n osuutta nousun taustalla on haastavaa havaita, sillä vastaavaa tai jopa suurempaa, noin 15 prosenttiyksikön vuositason kasvua, on ollut myös muina tarkasteluvuosina vuosina 2016–2022. Lisäksi CRR II:n yhteydessä operatiivisen riskin laskentamenetelmät pysyivät pitkälti CRR:n kaltaisena, joten siinäkin mielessä CRR II-paketilla ei oletettavasti ole merkittävää osuutta vuoden 2021 kehityksessä.

Markkina- ja CVA-riski muodostavat OmaSp:n kokonaisriskistä selkeästi pienemmän osan, kuten myös OP:lla. Vuonna 2014 markkinariskin riskipainotetut erät kasvoivat merkittävästi ollen vuoden lopussa reilu 16 miljoonaa euroa. Myös vuonna 2015 markkinariskin riskipainotettujen erien kehitys jatkui nousujohteisena kasvaen liki 21 miljoonaan euroon. Kuitenkin vuonna 2016 taas riskipainotetut erät laskivat noin 5 prosenttiyksikköä ja olivat vuoden lopussa markkinariskin osalta vajaa 20 miljoonaa euroa. Huomionarvoista on myös, että vuosina 2017–2018 OmaSp:llä ei ole ollut lainkaan markkinariskistä aiheutuvia riskipainotettuja eriä, eli markkinariski ei myöskään ole aiheuttanut ollenkaan omien varojen vaatimusta kyseisinä vuosina ja vastaavaa tilanne oli myös vuonna 2022. Kuitenkin välissä vuosina 2019–2021 OmaSp:llä oli markkinariskistä aiheutuvia riskipainotettuja eriä ensin vuonna 2019 noin 6,5 miljoonaa euroa, vuonna 2020 liki 8 miljoonaa euroa ja vuonna 2021 vajaa 9 miljoonaa euroa.

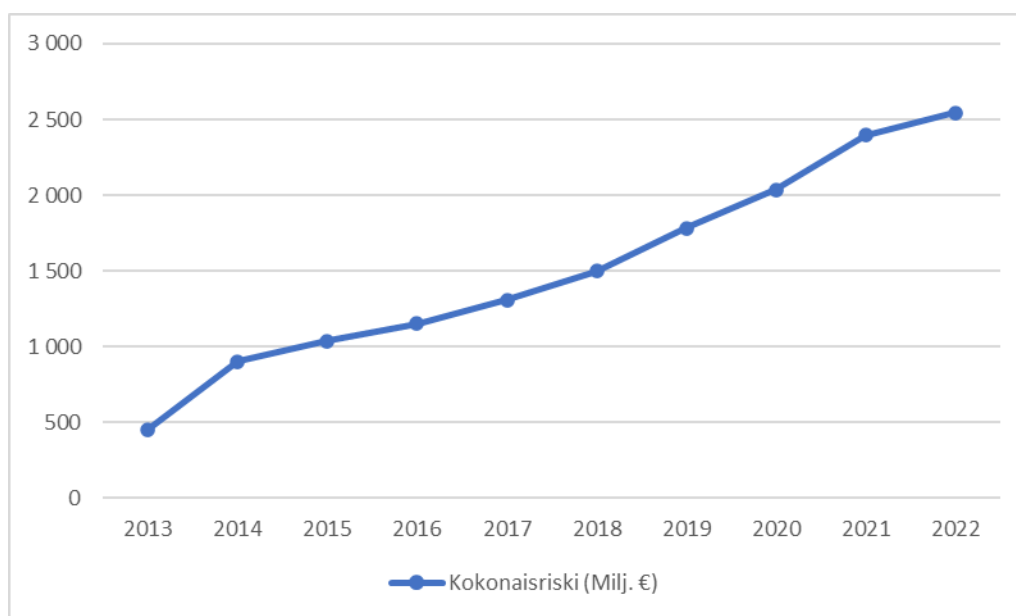
Selkein nousu markkinariskin riskipainotettujen erien osalta tapahtui vuonna 2014, kun edellisvuoteen verraten erät kasvoivat yli 60 prosenttiyksikköä – tämä voi osaltaan johtua CRR:n voimaantulosta, sillä vastaavaa muutosta ei ollut havaittavissa muina vuosina. Toisaalta vuonna 2021 markkinariskin riskipainotettujen erien muutos oli hyvin maltillinen, vaikka CRR II:n yhteydessä uudistettiin merkittävästi myös markkinariskikehyksen laskentamenetelmiä. Toki tämä maltillinen, alle 10 prosenttiyksikön, nousu on voinut johtua CRR II:n voimaantulosta, mutta tätä ei voida varmuudella todeta. BIS:n tutkimuksen (2023) mukaan markkinariskikehyksen riskipainotetut erät eivät nouse CRR II:n voimaantulon myötä, eli tämän osalta OmaSp:n kehitys eroaa kyseisen tutkimuksen olettamasta.

CVA-riskikehys on OmaSp:n riskikehyksistä riskipainotettujen vastuiden määrällä mitattuna kaikista marginaalisin, kuten myös OP:lla. Vuonna 2013 OmaSp:llä ei ollut lainkaan CVA-riskistä aiheutuvia riskipainotettuja eriä, oletettavasti johtuen johdannaisliiketoiminnan puuttumisesta liiketoiminnan pienuuden vuoksi. Vuonna 2014 taas CVA-riskin riskipainotettuja eriä oli yhteensä vajaa 7 miljoonaa euroa, ja tämä voi osaltaan ainakin johtua CRR-asetuksen voimaantulosta kyseisenä vuonna. Vuonna 2015 riskipainotetut erät laskivat vajaa 6 miljoonaan euroon ja samoin vuonna 2016 alle 4 miljoonaan euroon.

OmaSp:n CVA-riskin riskipainotettujen erien laskusuhdanne kuitenkin pysähtyi vuonna 2016, kun CVA-riskin riskipainotetut erät kasvoivat lähes kaksinkertaiseksi edellisvuoteen

verrattuna ollen hieman yli 7 miljoonaa euroa. Kuitenkin jälleen heti vuonna 2018 määrä laski reilu 5 miljoonaan euroon, mutta toisaalta taas vuonna 2019 jälleen nousi ollen vuoden lopussa liki 9 miljoonaa euroa. Vuonna 2020 taas määrä laski merkittävästi ollen vuoden lopussa hieman yli 2 miljoonaa euroa, mutta toisaalta jälleen vuonna 2021 CVA-riskin riskipainotetut erät nousivat hyvin merkittävästi, yli 250 prosenttiyksikköä, ollen vuoden 2021 lopussa lähes vuoden 2019 tasolla, noin 8,5 miljoonaa euroa. Kasvu jatkui hyvin merkittävänä myös vuoden 2022 aikana, sillä vuoden lopussa CVA-riskistä aiheutuvia riskipainotettujen erien määrä oli yhteensä liki 32 miljoonaa euroa – kasvu edellisvuoteen verrattuna oli siis lähes 300 prosenttiyksikköä.

Vuosien 2021 ja 2022 muihin tarkasteluvuosiin verrattuna hyvin merkittävien nousujen taustalla on mahdollisesti voinut olla CRR II-asetuksen voimaantulo vuonna 2021, mutta toisaalta lukuiset muutkin tekijät ovat voineet vaikuttaa CVA-riskin riskipainotettujen erien suuruuteen, kuten esimerkiksi johdannaisliiketoiminnan koko ylipäätään. Varmuudella siis vakavaraisuuslainsäädännön osuutta CVA-riskin riskipainotettujen erien kasvussa ei pystytä todentamaan, kuten ei myöskään muiden riskikehysten riskipainotettujen erien osalta. Kokonaisriskin tasolla, eriyttämättä siis riskipainotettuja vastuita riskikehyskohtaisesti, on Oma Säästöpankin riskipainotettujen vastuiden kehitys seuraavan kuvion 12 mukaista:

Kuvio 12 OmaSp:n kokonaisriskin kehitys (mukaihen OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022)

Kuten kuviosta 12 on havaittavissa, OmaSp:n kokonaisriskin trendi on ollut tarkasteluvuosina nousujohteinen, kuten myös OP:lla. CRR-paketin voimaantulovuonna 2014 OmaSp:n kokonaisriski nousi noin kaksinkertaisesti ollen vuoden lopussa yli 900 miljoonaa euroa. Myös vuosina 2015–2018 kokonaisriski kasvoi 10–15 prosenttiyksikön vuosivauhtia ollen vuoden 2018 lopussa liki 1500 miljoonaa euroa. Edelleen vuonna 2019 kokonaisriski kasvoi lähes 15 prosenttiyksikköä, lähes 2040 miljoonaan euroon. (OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022.) Myös CRR II-paketin voimaantulovuonna OmaSp:n kokonaisriski kasvoi liki 20 prosenttiyksikköä, lähes 2340 miljoonaan euroon. Kasvu hidastui hieman vuonna 2022 – kokonaisriskin määrä oli viimeisen tarkasteluvuoden lopussa hieman alle 2550 miljoonaa euroa.

OmaSp:n kokonaisriskin kasvu jokaisena vuonna on johtunut ennen kaikkea luottoriskin riskipainotettujen erien kasvusta, mikä on luonnollista luottoriskin riskipainotettujen erien muodostaessa noin 90 prosenttiyksikköä kokonaisriskin summasta. Näin ollen CRR-paketit ovat voineet osaltaan vaikuttaa kokonaisriskin kasvuun riskikohtaisten riskipainotettujen erien kasvun seurauksena, kuten käyty aiemmin läpi.

5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Tutkielman yhteenveto

Tässä tutkielmassa on tarkasteltu EU:n 2010–2020-luvuilla tehtyjen vakavaraisuuslainsäädännöllisten uudistusten vaikutusta pankkisektorin pääomavaatimuksiin ja vakavaraisuuteen. Tutkielman tarkoituksena oli selvittää, kuinka pääomavaatimukset, vakavaraisuussuhteet sekä riskikehyskohtaiset riskipainotetut erät ovat konkreettisesti vuositasolla kehittyneet uudistuspaketien voimaantullessa. Tutkielmassa keskityttiin analysoimaan vaikutuksia etenkin Suomen pankkisektorin näkökulmasta.

Tutkielman teoriaosuudessa esiteltiin kyseiset lainsäädäntöuudistukset eli vakavaraisuusasetukset CRR ja CRR II sekä niihin liittyvät luottolaitosdirektiivit CRD IV ja CRD V. Lisäksi käytiin läpi luottolaitosdirektiiveihin pohjautuva Suomen kansallinen lainsäädäntö eli niin kutsuttu Luottolaitoslaki. Teoriaosuudessa oli siis tarkoitus käydä ensimmäiseksi läpi tutkielman empiriaosuuden kannalta oleelliset lainsäädäntöuudistukset, joiden vaikutuksia oli tarkoitus analysoida tutkimusosuudessa. Tämän jälkeen teoreettisen taustan muodostamiseksi teoriaosuudessa käytiin läpi aikaisempia vakavaraisuus- ja yleisemmin Basel-sääntelyyn liittyviä tutkimuksia ja niiden tuloksia liittyen pääomavaatimusten, vakavaraisuuden ja kokonaisriskin kehitykseen.

Teoriaosuudessa käytiin läpi kunkin lainsäädäntöpaketin tausta, tavoitteet sekä keskeinen empiriaosuuden kannalta oleellinen sisältö läpi. Käytännössä sisällön käsittely rajautui siis vakavaraisuusasetusten osalta riskikohtaisiin pääomavaatimuksiin ja kansallisen lainsäädännön osalta erinäisten lisäpääomavaatimusten läpikäyntiin – teoriaosuudessa pyrittiin nostamaan lainsäädännöstä esille kaikki ne vaatimukset, jotka suoraan aiheuttavat pankeille joko riskikohtaista vähimmäispääomavaatimusta riskipainotettujen erien kautta tai vaihtoehtoisesti lisäpääomavaatimusta vähimmäispääomavaatimuksen lisäksi. Teoriaosuudessa todettiin kokonaispääomavaatimuksen vaihtelevan pankki- ja vuosikohtaisesti, joten kansallisen lainsäädännön läpikäynti asetusten lisäksi oli välttämätöntä kokonaiskuvan muodostamiseksi ja kaikkien mahdollisten tekijöiden huomioon ottamiseksi.

Vakavaraisuusasetusten sisältöä esitellessä ensin käytiin läpi vuonna 2014 voimaantullut vakavaraisuusasetus CRR ja sen keskeinen sisältö ja tämän jälkeen keskeisimmät vakavaraisuusasetukseen tehdyt muutokset CRR II:n yhteydessä vuonna 2021. Yhteenvetona keskeisimmät CRR II:n muutokset, jotka ovat mahdollisesti voineet näkyä tutkimustuloksissa, olivat teoriaosuuden mukaisesti seuraavat:

- Luottoriskin vastapuoliriskikehys uudistettiin kokonaan
- Markkinariskikehys uudistettiin täysin
- Tiukemmat ehdot erille, jotka voidaan lukea osaksi eri omien varojen eriä

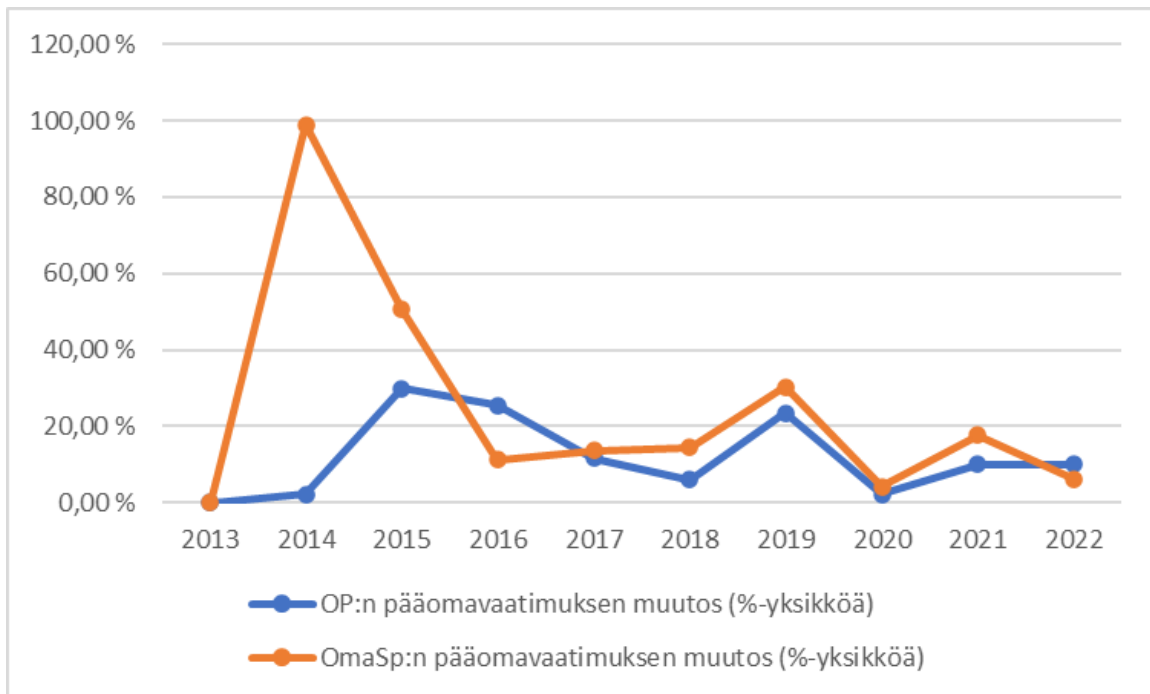
Koska EU:n vakavaraisuuslainsäädännön vaikutuksista ei ole Suomen tutkimuskentässä juurikaan tehty tutkimusta, korostui teoriaosuutta muodostettaessa itse lainsäädännön lisäksi lähinnä kansainvälisen tutkimuksen näkökulma sekä tulokset. Teoriaosuudessa käytiin läpi EU:n tasolla tehtyjä tutkimuksia Basel- ja vakavaraisuuslainsäädännön vaikutuksista pankkien pääomavaatimukseen ja vakavaraisuuteen. Suomalaisen tutkimuksellisen näkökulman esilletuomiseksi nostettiin aiempia tutkimuksia läpikäytäessä kuitenkin joitakin suomalaisia yleisemmin Basel-sääntelyyn liittyviä artikkeleita esille.

Empiriaosuudessa pyrittiin paikkaamaan tutkimusaukkoa siitä, kuinka pääomavaatimukset ja vakavaraisuus ovat etenkin kokonaisriskin kautta nimenomaan Suomen tasolla kehittyneet aina kunkin uudistuspaketin voimaantulon yhteydessä. Empiriaosuudessa käytiin vuositasolla läpi kahden suomalaispankin osalta tilinpäätöksien kautta julkisesti saatavilla oleva data liittyen riskikohtaisten riskipainotettujen erien, pääomavaatimuksen ja vakavaraisuuden kehitykseen. Pääomavaatimusten ja vakavaraisuuden kehitystä pyrittiin analysoimaan nimenomaan riskipainotettujen erien muutoksen kautta riskikehyskohtaisesti, sillä lainsäädännölliset vaikutukset korreloivat usein suoraan joko riskipainotettujen erien tai omien varojen suuruuteen ja vasta tätä kautta euromääräisiin pääomavaatimuksiin sekä vakavaraisuuteen. Käydään seuraavissa luvuissa läpi tämän empiriaosuuden keskeisimmät tulokset.

5.2 Pankkien tutkimustulosten vertautuminen

5.2.1 Pääomavaatimukset

Tarkastellaan seuraavaksi edellä luvussa 4 läpikäytyjen pankkien tulosten vertautumista toisistaan. Koska pankkien pääomavaatimukset ovat eri suuruusluokkaa – OP:lla pääomavaatimukset liikkuvat noin tuhansissa miljoonissa ja OmaSp:n osalta taas miljoonissa euroissa – havainnollistetaan ja vertaillaan vuositason kehitystä suhteellisesti prosenttimäärien kautta. OP:n ja OmaSp:n euromääräisten pääomavaatimusten suhteellinen prosentuaalinen muutos edellisvuoteen verrattuna on kummankin pankin osalta kunakin vuonna ollut seuraavan kuvion mukainen:

Kuvio 13 Pankkien pääomavaatimusten muutokset edellisvuoteen verrattuna (mukailien OP:n ja OmaSp:n tilinpäätökset, 2013-2022)

Kuten kuviosta 13 nähdään, on pääomavaatimusten kehityksessä sekä samankaltaisuuksia että eroavaisuuksia pankkien välillä. Huomionarvoista molempien pankkien pääomavaatimusten osalta on, että jokaisena vuonna kummankin pankin euromääräinen pääomavaatimus on noussut ainakin yksittäisiä prosenttiyksiköitä. Yhtenäkkään tarkasteluvuonna pankkien euromääräiset pääomavaatimukset eivät ole laskeneet – nousujohteinen trendi lienee siis ilmeinen. (OP:n ja OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022.)

Tämä tutkielma on siis linjassa teoria- ja empiriaosuudessa lueteltujen tutkimusten ja artikkelien kanssa, eli pankkien euromääräiset pääomavaatimukset ovat nousseet 2010- ja 2020-luvuilla.

Yhtä selvää ei kuitenkaan ole se, miltä osin EU:n lainsäädännölliset uudistukset ovat vaikuttaneet kyseiseen trendiin. CRR-paketin voimaantulovuonna OmaSp:n pääomavaatimus on kasvanut edellisvuoteen verrattuna lähes 100 prosenttiyksikön verran, kun taas OP:lla kasvu on ollut lainsäädäntöpaketin voimaantulovuonna yksittäisiä prosenttiyksikköjä. Näin ollen samankaltaista, varmuudella CRR-paketin aiheuttamaa, kehitystä vuoden 2014 pääomavaatimusten osalta ei pystytä havaitsemaan. Vuonna 2015 sen sijaan molempien pankkien pääomavaatimukset kasvoivat jälleen reilusti – OP:n noin 30 prosenttiyksikköä ja OmaSp:n noin 50 prosenttiyksikköä. Myös vuonna 2016 kummankin pankin pääomavaatimukset nousivat samankaltaisesti, tällä kertaa OP:n noin 25 prosenttiyksikköä ja OmaSp:n jopa poikkeuksellisesti hieman vähemmän OP Ryhmään verraten, reilu 10 prosenttiyksikköä. (OP:n ja OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022.)

Edelleen seuraavinakin tarkasteluvuosina pankkien euromääräisten pääomavaatimusten kehitys jatkui samankaltaisena toisiinsa verrattuna. Vuosina 2017–2018 pääomavaatimusten kehitys oli melko maltillinen ja nousi kummankin pankin osalta 5-15 prosenttiyksikköä vuotta kohden. Vuonna 2019 molempien pankkien osalta nousu oli selkeästi edellisvuosia suurempi, OP:n osalta noin 23 prosenttiyksikköä ja OmaSp:n osalta noin 30 prosenttiyksikköä. Vuonna 2020 kasvu hidastui selkeästi ollen kummankin pankin osalta alle 5 prosenttiyksikköä. (OP:n ja OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022.)

On siis mahdollista, että vuoden 2014 nousu on johtunut kummankin pankin osalta CRR ja CRD IV -vakavaraisuuslainsäädäntöpaketista, mutta koska kehitys ei ole täysin samankaltainen ja -suuruinen, ei tätä päätelmää pystytä todentamaan varmuudella oikeaksi. Lisäksi mahdollista on, että kyseinen uudistuspaketti on nostanut pääomavaatimuksia ns. viiveellä, jolloin lainsäädännön vaikutus olisikin peilautunut pankkien lukuihin nousseina pääomavaatimuksina vasta vuosina 2015-2016 ja tästä mahdollisesti vieläkin myöhemmin. Tämä voi johtua pankkien liiketoiminnan mukauttamisesta lainsäädännöllä suotuisammaksi tai esimerkiksi siirtymäsäännöksistä, sillä kuten aiemmin todettu, siirtymäsäännösten vuoksi

CRR/CRD IV-paketti ei ole välttämättä tullut täysimääräisenä pankkien sovellettavaksi vielä heti vuonna 2014.

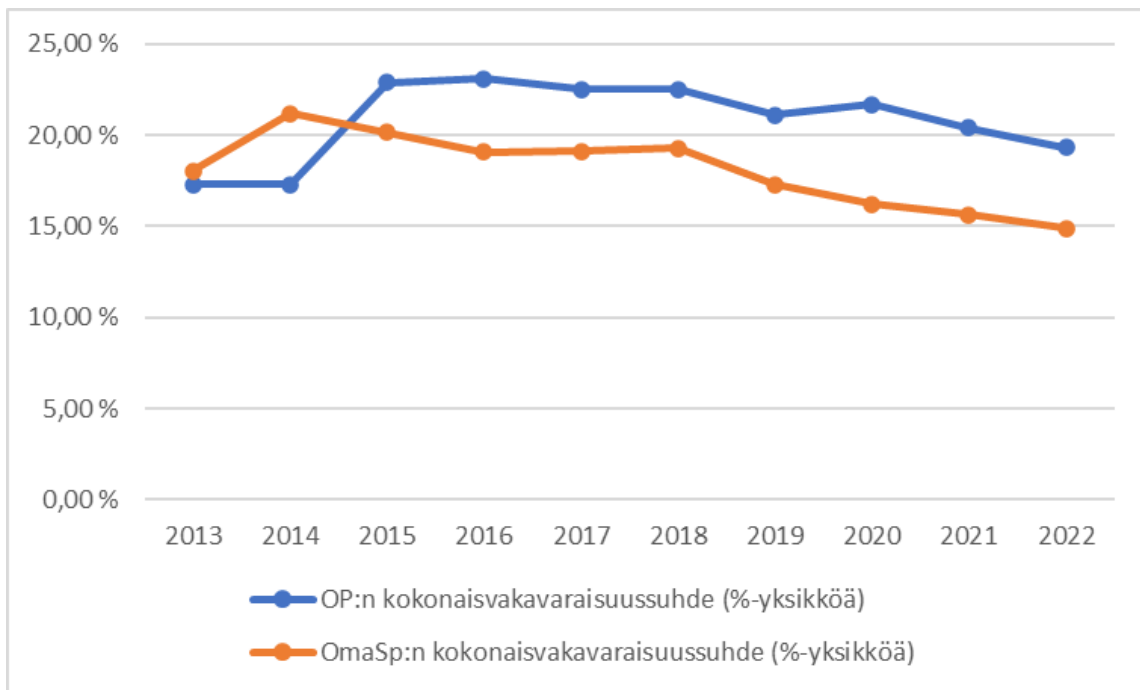
CRR II-paketin voimaantulovuonna molempien pankkien euromääräiset pääomavaatimukset nousivat 10-20 prosenttiyksikköä eli kehitys oli jälleen useiden aiemmin esiteltyjen tutkimusten mukaista. OmaSp:n pääomavaatimus kasvoi CRR II:n ensimmäisenä voimaantulovuonna jälleen hieman enemmän verrattuna OP Ryhmään. Myös vuonna 2022 trendi oli samankaltainen kummankin pankin keskuudessa, sillä nousua oli kummallakin 15-20 prosenttiyksikköä. (OP:n ja OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022.) On siis mahdollista, että CRR II-paketti on aiheuttanut kummankin pankin osalta vuoden 2021 euromääräisten pääomavaatimusten nousun, kuten esimerkiksi Kiviniemen (2020) sekä BIS:n (2023) tutkimuksissa oletettiin ja todettiin (Kiviniemi, 2020; BIS, 2023). Varmuudella tätäkään ei voida kuitenkaan todeta, sillä nousu ei ole muihin vuosiin, jolloin uutta lainsäädäntöä ei ole tullut voimaan, nähden poikkeava. Myös CRR II/CRD V paketin osalta on mahdollista, että siirtymäsäännösten vuoksi kyseisen uudistuspaketin vaikutus näkyy pankkien pääomavaatimuksissa viiveellä eikä siis välttämättä tule täydellisesti näkyviin edes tämän tutkimuksen viimeisen tarkasteluvuoden 2022 loppuun mennessä.

5.2.2 Vakavaraisuus

Tarkastellaan tässä luvussa pankkien luvussa 4 läpikäytyjen tutkimustulosten vertautumista toisiinsa vakavaraisuuden näkökulmasta. Toisin kuin OP:n ja OmaSp:n pääomavaatimusten vertailun kohdalla, vakavaraisuussuhdelukujen osalta vertailu suoritetaan absoluuttisia kokonaisvakavaraisuussuhteita vertailemalla. Tässä luvussa ei erikseen vertailla pankkien ydinvakavaraisuussuhteiden kehitystä toisiinsa, sillä kehitys on samankaltainen kokonaisvakavaraisuussuhteen kanssa, jolloin sen lisääminen vertailuun ei antaisi lisäarvoa tälle tutkimukselle tai varsinaisesti edesauttaisi keskeisten havaintojen löytämistä.

Kokonaisvakavaraisuussuhteet vertautuvat pankkien välillä seuraavan kuvion mukaisesti tarkasteluvuosina 2013-2022:

Kuvio 14 Pankkien kokonaisvakavaraisuussuhteiden kehityksen vertautuminen (mukaihen OP:n ja OmaSp:n tilinpäätökset, 2013-2022)

Kuten euromääräisten pääomavaatimusten osalta, myös vakavaraisuuden kehityksessä on havaittavissa sekä yhtäläisyyksiä että eroja pankkien välillä. Ennen CRR-pakettien voimaantuloa vuonna 2013 kummankin pankin vakavaraisuus on ollut hyvin samalla tasolla ollen 17-18 prosenttiyksikön välillä. CRR:n voimaantulovuonna pankkien vakavaraisuussuhteet sen sijaan reagoivat eri tavoin – OmaSp:n vakavaraisuus kasvoi reilusti yli 20 prosenttiyksikköön, kun taas OP:n vakavaraisuus pysyi täysin edellisvuoden tasolla. Havainto ei siis anna tukea olettamalle, jonka mukaan CRR-paketti aiheuttaisi pankkien vakavaraisuuteen jonkin tietynsuuntaisen trendin; ainakin kun otantana on kaksi erikokoista suomalaispankkia. On siis mahdollista, että pankit ovat mukauttaneet liiketoimintaansa vakavaraisuuslainsäädännölle ”sopivammaksi”, jolloin vakavaraisuussuhdeluku ei kärsi uudistuvan lainsäädännön vuoksi. Tätä mahdollisuutta käytiin läpi myös teoriaosuudessa esitellyissä tutkimuksissa, sillä esimerkiksi Moloney'n tutkimuksen (2016) mukaan pankit saattavat esimerkiksi luopua riskillisemmistä vastuista välttääkseen turhan suuria

riskipainoja pienentääkseen kokonaisriskin määrää tai kasvattaa omien varojen määrää pitääkseen vakavaraisuussuhdeluvun vähintään samalla tasolla kuin ennen lainsäädäntöpaketin voimaantuloa (Moloney, 2016).

Kehitysten eroavaisuus sekä OP:n että OmaSp:n vakavaraisuuden osalta jatkui myös vuonna 2015, sillä kyseisenä vuonna OP:n vakavaraisuus kasvoi yli 5 prosenttiyksikköä, kun taas OmaSp:n vakavaraisuus laski prosenttiyksikön verran. OP:n kehitys on siis linjassa EBA:n (2015) tutkimustulosten kanssa, kun taas OmaSp:n vuoden 2015 kehitys noudattaa enemmänkin muun muassa Moloneyn (2016) ja Andrlénin (2017) tutkimusten kanssa, kuten luvussa 4 käytiin läpi (EBA, 2015; Moloney, 2016; Andrlén, 2017).

Kuitenkin vuodesta 2016 eteenpäin pankkien vakavaraisuuden kehityksen trendi on ollut hyvin yhteneväinen, vaikkakin absoluuttisesti OmaSp:n vakavaraisuus on ollut vuodesta 2015 eteenpäin tarkastelujakson loppuun asti OP:n vakavaraisuutta heikommalla tasolla. Vuosina 2016 ja 2017 muutokset olivat hyvin maltillisia, sillä kummankin pankin vakavaraisuus pysyi prosenttiyksikön sisällä edellisvuoteen verrattuna molempina edellä mainittuina vuosina. Myös vuonna 2018 OP:n vakavaraisuus pysyi täsmälleen edellisvuoden tasolla, 22,5 prosenttiyksikössä, ja vastaavasti Oma Säästöpankinkin osalta nousua tapahtui vain 0,2 prosenttiyksikön verran, 19,3 prosenttiyksikköön. (OP:n ja OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022.)

Kuitenkin vuonna 2019 sekä OP:n että OmaSp:n kummankin vakavaraisuus heikkeni selkeästi 1–2 prosenttiyksikön verran – OP:n kyseisenä vuonna 21,1 prosenttiyksikköön ja OmaSp:n 17,3 prosenttiyksikköön. Vuonna 2019 ei tullut uutta vakavaraisuuslainsäädäntöä voimaan, vaan yhteneväinen lasku johtui muun muassa kasvaneesta kokonaisriskistä kummankin pankin kohdalla. Vuoden 2020 kehitys oli kuitenkin jälleen eroavainen pankkien välillä, sillä OP:n vakavaraisuussuhdeluku kasvoi hieman, kun taas OmaSp:n jälleen laski. (OP:n ja OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022.)

Kuitenkin jälleen vuonna 2021, CRR II-paketin voimaantulovuonna, kummankin pankin vakavaraisuussuhteet heikkenivät, OP:lla 20,4 prosenttiyksikköön ja OmaSp:llä 15,6 prosenttiyksikköön eli kehitys on yhtenevää ja useiden aiemmin mainittujen CRR II -paketin vaikutuksia käsitelleiden tutkimusten mukaista. Myös vuonna 2022 kummankin pankin vakavaraisuussuhteen lasku jatkui ja oli OP:n osalta vuoden lopussa 19,3 prosenttiyksikköä

ja OmaSp:n osalta 14,9 prosenttiyksikköä. (OP:n ja OmaSp:n tilinpäätökset, 2013–2022.) Onkin mahdollista, että tämä samankaltainen laskusuuntainen muutos vuosina 2021 ja 2022 on johtunut ainakin osittain CRR II-paketin voimaantulosta, välillisesti siis joko pienentyneinä omina varoina tai kasvaneina riskipainotettuina erinä, kuten aiemmissa luvuissa on todettu. Teoriaosuudessakin todettiin CRR II:n muun muassa tiukentavan omiin varoihin luettavien erien kriteerejä, mikä on siis saattanut vaikuttaa tämänkin tutkielman tuloksiin pienentyneinä omien varojen määränä. Lisäksi kuten luvussa 5.1 todettiin, vastapuoli- ja markkinariskikehys uudistettiin CRR II myötä täysin, mikä on saattanut olla osasyynä näihin vuosien 2021-2022 havaintoihin.

5.3 Tutkimustulokset ja validiteetti

Tässä luvussa on tarkoitus vetää yhteen empiriaosuuden keskeisimmät havainnot ja tulokset ja pohtia niiden validiteettia sekä vastata tutkimuskysymyksiin. Empiriaosuudessa siis pyrittiin selvittämään kuinka pääomavaatimukset ja vakavaraisuussuhdeluvut ovat OP:n ja OmaSp:n osalta kehittyneet ja onko havaittu kehitys linjassa teoriaosuudessa läpikäytyjen kansainvälisten, muun muassa EBA:n ja BIS:n, suorittamien tutkimusten tulosten kanssa. Tämän tutkielman tutkimuskysymykset olivat siis seuraavat:

- Miten CRR / CRD IV – sääntelypaketti on vaikuttanut Suomen pankkisektorin ison ja pienen toimijan pääomavaatimuksiin sekä vakavaraisuuteen erityisesti riskipainotettujen erien kautta?
- Miten CRR II / CRD V – sääntelypaketti on vaikuttanut Suomen pankkisektorin ison ja pienen toimijan pääomavaatimuksiin sekä vakavaraisuuteen erityisesti riskipainotettujen erien kautta?

Kuten aiemmin todettu, jo tutkimuskysymykset sisältävät oletuksen siitä, että kyseisillä sääntelypaketeilla olisi jotakin vaikutusta Suomen pankkisektorin pääomavaatimuksiin ja vakavaraisuuteen. Tutkimuskysymyksiin pyrittiinkin selvittämään vastauksia valitsemalla Suomen pankkisektorista kaksi erikokoista pankkia ja valita tutkimusaineistoiksi näiden pankkien julkisesti saatavilla oleva tilinpäätösdata. Empiriaosuuden aikasarja-analyysi suoritettiin tutkimalla kyseisten pankkien pääomavaatimusten ja vakavaraisuuden kehitystä, minkä avulla pyrittiin selvittämään, oliko havaituissa tuloksissa pääteltävissä jokin

koko Suomen pankkisektoriin yleistettävissä oleva kehityslinja. Kuten todettu, lainsäädännön vaikutusta pankkisektorin pääomavaatimusten ja vakavaraisuuden kehityksessä pyrittiin selvittämään riskipainotettujen erien kautta, sillä analysoimalla pelkästään euromääräisen pääomavaatimuksen tai vakavaraisuuden kehitystä ei ole mahdollista selvittää lainsäädäntöuudistuksen osuutta taustalla vaikuttavina tekijöinä. Pankkien välisten havaintojen yhtäläisyyksiä ja eroja summattiinkin jo luvussa 5.2, mutta tehdään tässä luvussa vielä keskeisimmät johtopäätökset.

Tarkasteluajankohtana 2013–2022 seuraavat havainnot tehtiin yleisesti lukujen kehityksen osalta kummankin pankin kohdalla:

- Kokonaisriski on kasvanut jokaisena tarkasteluvuonna, keskeisimpänä selittäväenä tekijänä luottoriskin riskipainotettujen erien kasvu
- Euromääräiset pääomavaatimukset ovat kasvaneet jokaisena tarkasteluvuonna, johtuen sekä lisäpääomavaatimuksista että riskipainotettujen erien kasvusta
- Kummankin pankin vakavaraisuuden kehitystrendi on ollut maltillisen laskusuuntainen jälkimmäisinä tarkasteluvuosina 2018-2022, mutta kokonaisriskin kasvun lisäksi tähän kehitykseen vaikuttaa laitosten omien varojen määrä

Ennen kaikkea huomionarvoista on, että kun empiriaosuudessa pyrittiin selvittämään vastaus kumpaankin tutkimuskysymykseen, tehtiin havainto, ettei yhtenäistä, selkeää tai koko Suomen pankkisektorin kattavaa trendiä ollut havaittavissa pääomavaatimusten, vakavaraisuuden tai riskipainotettujen erienkään kehityksen osalta, kuten luvussa 5.2 todettiin. Tämä havainto tehtiin sekä CRR- että CRR II-uudistuspaketin osalta pankkien välisiä tutkimustuloksia analysoitaessa. Havainnot olivat pitkälti pankkikohtaisia ja tarkasteltavien pankkien lukujen kehityksestä ei pystytty tekemään sellaisia havaintoja, jotka varmuudella johtuisivat jommastakummasta vakavaraisuusuudistuspaketista, vaikkakin joitakin oletuksia pystyttiin toki varuamalla tekemään.

Kuitenkin joitakin huomioita pystyttiin eriyttämään myös uudistuspakettikohtaisesti – taulukossa 5 on vakavaraisuuspakettien osalta eriteltyinä havaitut vaikutukset, jotka siis voivat mahdollisesti johtua ainakin osittain vakavaraisuuslainsäädännöstä. Kyseiset taulukon 5 havainnot ovat hyvin pitkälti linjassa teoriaosuudessa läpikäytyjen tutkimusten ja artikkelien havaintojen kanssa etenkin pääomavaatimusten nousujohteisen kehityksen osalta.

Kuitenkin vakavaraisuussuhdelukujen kehityksen osalta suomalaispankkien kehityslinjat saattoivat erota joidenkin teoriaosuudessa läpikäytyjen tutkimusten osalta. Huomionarvoista on esimerkiksi se, että muun muassa EBA:n tutkimuksessa ei ole ollenkaan huomioitu sitä, että pankit saattavat etukäteen reagoida tuleviin lainsäädäntöuudistuksiin muokkaamalla liiketoimintaansa ja taseen eriä muutoksille suotuisammaksi (EBA, 2015). Lisäksi tärkeää on muistaa, ettei EBA:n tai BIS:n tutkimuksissa ollut mukana yhtäkään suomalaispankkia, ja eri maissa EU:n sisälläkin voi olla hyvin erilaiset riskiprofiilit. Nämä tekijät voivat siis osaltaan selittää eron EBA:n tutkimusten tulosten sekä tämän tutkielman empiriaosuuden havaintojen välillä.

Taulukko 5 Keskeisimmät mahdollisesti lainsäädännöstä johtuvat vaikutukset pääomavaatimuksissa, vakavaraisuudessa ja kokonaisriskissä

	Pääomavaatimus (euromääräinen)	Vakavaraisuus	Kokonaisriski
CRR & CRD IV	- Pysynyt samana tai maltillinen kasvu vuonna 2014 - Melko tasaista kasvua vuosina 2015–2020	- Pysynyt samana tai kasvanut vuonna 2014 - Maltillista tai selkeää parantumista vuonna 2015 - Hyvin vähäisiä muutoksia vuosina 2016–2018 - Tasaista heikentymistä vuosina 2019-2020	- Vähäisiä muutoksia tai kasvua vuonna 2014 tai 2015 - Tasaista kasvua vuosina 2016-2020
CRR II & CRD V	- Melko selkeää nousua vuosina 2021 ja 2022	- Melko tasaista heikentymistä vuosina 2021-2022	Melko selkeää kasvua vuosina 2021-2022

Taulukkoon 5 on kerätty keskeisimmät havainnot, jotka pätevät molempien pankkien tuloksiin ja ovat täten varauksella yleistettävissä ainakin jollakin tasolla myös Suomen pankkisektoriin kollektiivisesti. Kuitenkin tutkimuskysymysten vastauksiin liittyen vakavaraisuuslainsäädännön vaikutusta edellä kuvattujen havaintojen taustalla oli haasteellisempaa saada selville. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta kiinnitettiin huomiota erityisesti vuoden 2014, eli ensimmäisen uudistuspaketin voimaantulovuoden, kehitykseen. Vuoden 2014 osalta ei kuitenkaan huomattu sellaista kehitystä riskipainotetuissa erissä, pääomavaatimuksissa tai vakavaraisuussuhdeluvuissa, mikä

varmuudella johtuisi CRR-paketin voimaantulosta. Taulukon 5 mukaan pääomavaatimukset pysyivät lähes samoina tai kasvoivat, kokonaisriskissä oli vähäisiä muutoksia ja samoin vakavaraisuussuhdeluku pysyi samana tai jopa kasvoi hieman edellisvuoteen verrattuna., vaikkakin useampi teoriaosuuden tutkimus antoi sellaisen kuvan, että pääomavaatimukset nousisivat reilusti vuosien 2014 ja 2015 aikana.

Myös toisen tutkimuskysymyksen eli CRR II-paketin vaikutusten osalta tulokset olivat vastaavanlaiset – vuoden 2021 luvuissa havaittiin kummankin pankin osalta joitakin samankaltaisia kehityssuuntia, mutta varmuudella ei voitu todeta niiden johtuvan nimenomaan vakavaraisuuslainsäädännöstä. Toki pääomavaatimuksissa ja kokonaisriskissä oli kummankin pankin osalta selkeää nousua vuosina 2021 ja 2022 ja näin ollen vakavaraisuus heikentyi vastaavasti kyseisinä vuosina kummallakin pankilla. Nämä havainnot olivat linjassa useiden aiempien tutkimusten kanssa, kuten todettu.

Kummankin pankin vuosikohtaisissa tilinpäätöksissä saatettiin todeta jonkin yksittäisen luvun nousun tai laskun johtuvan CRR- tai CRR II-vakavaraisuusasetuksen voimaantulosta. Tämä kuitenkin koski vain yksittäisen riskikehyksen yksittäisen vuoden lukua eikä tilinpäätöksien yhteydessä kumpikaan pankeista avannut juurikaan syitä kokonaispääomavaatimusten tai vakavaraisuuden kehityksen taustalla kokonaisvaltaisella tasolla – ainakaan lainsäädännöstä mahdollisesti kumpuavia syitä. Näin ollen tutkimuskysymyksiin vastaukseksi voidaan todeta, että kumpikin lainsäädäntöuudistuksista on voinut riskipainotettujen erien kasvun kautta vaikuttaa pankkien pääomavaatimuksiin nostattavasti ja vakavaraisuuteen heikentävästi ainakin osasyynä, mutta varmaksi kyseistä havaintoa ei voida todeta.

Empiriaosuudessa päädyttiin lähestymään pääomavaatimusten ja vakavaraisuuden kehitystä nimenomaan riskipainotettujen erien kautta, sillä ne vaikuttavat suoraan euromääräisen pääomavaatimuksen kokoon ja vakavaraisuussuhteisiin, ja toisaalta muutokset riskipainotetuissa erissä voivat monesti johtua lainsäädännön muutoksista. Kuitenkin tulosten validiteetin kannalta on tärkeää muistaa, että riskikehyskohtaisiin riskipainotettuihin eriin ja näin ollen kokonaisriskin suuruuteen voi vaikuttaa lukuisat muutkin lainsäädäntöön liittymättömät tekijät, kuten itsessään riskin luonteen muuttuminen tai että tiettyyn riskikehykseen luettavien erien määrä itsessään on suurentunut, esimerkiksi

luottoriskikehyksen osalta pankin lainakanta on voinut kasvaa, mikä on voinut aiheuttaa välillisesti luottoriskin riskipainotettujen erien kasvun; esimerkiksi tällaisessa tilanteessa lainsäädäntöuudistuksella ei ole mitään tekemistä muutoksen kanssa.

Huomionarvoista on myös, että riskipainotettujen erien lisäksi toisena tekijänä kumppankin lukuun vaikuttaa omien varojen suuruus, sillä euromääräinen pääomavaatimus on tietty prosenttiosuus omista varoista ja toisaalta vakavaraisuussuhde kuvastaa omien varojen suhdetta riskipainotettuihin eriin. Näin ollen empiriaosuudessa olisi voitu analysoida myös omien varojen määrän kehitystä vuositasolla, jolloin olisi saatu kokonaisvaltaisemmin selville syyt pääomavaatimusten ja vakavaraisuuden kehityksen taustalla ja mahdollisista lainsäädännöllisistä syistä kehityksen taustalla. Tämä onkin yksi jatkotutkimusmahdollisuus pankkisääntelyn tutkimuksen saralla tulevaisuudessa.

Lisäksi vielä huomiona tulosten validiteetin osalta voidaan todeta, että tutkimuksessa olisi voinut laajemmin analysoida pääomavaatimusten ja vakavaraisuuden kehitystä kaikkien suomalaispankkien osalta. Tähän tutkimukseen pankeiksi valikoitui kaksi erilaista pankkia ensinnäkin niiden koon perusteella ja toisekseen sillä perusteella, että kyseisillä pankeilla oli julkista aineistoa saatavilla pääomavaatimusten ja vakavaraisuuden kehityksen osalta vuosilta 2013-2022. Kuitenkin Suomen pankkisektorin kollektiivisen kehityksen selvittämiseksi tutkielmassa olisi pitänyt laajemmin analysoida jokaista suomalaispankkia, sillä varmuudella ei voida todeta kahden suomalaispankin lukujen kehityksen edustavan välttämättä koko suomalaisen pankkisektorin pääomavaatimusten ja vakavaraisuuden kehitystä.

Lisäksi tulosten validiteetin osalta huomionarvoista on edelleen myös vakavaraisuuslainsäädäntöön liittyvien siirtymäsäännösten rajaaminen tutkimuksen ulkopuolelle niiden monimutkaisuuden ja datan puuttumisen vuoksi. Käytännössä siis on mahdollista, että jompi kumpi tai molemmat tarkastelluista pankeista on soveltanut joitakin siirtymäsäännöksiä uudistuspakettien voimaantulon yhteydessä, jolloin käytännössä heti voimaantulovuonna 2014 tai 2021 pankki ei olisi todellisuudessa vielä soveltanut CRR tai CRR II -asetusta ja paketteihin kuuluvia direktiivejä täysimääräisenä, mikä luonnollisesti voi vaikuttaa pankkien pääomavaatimusten tai vakavaraisuuden kehitykseen. Mahdollisesti sovellettujen siirtymäsäännösten vaikutus tutkimustuloksiin jää kuitenkin epäselväksi, sillä

kummankaan pankin osalta ei ole julkisesti tiedossa, ovatko ne siirtymäsäännöksiä soveltaneet tarkasteluvuosina 2013-2022.

5.4 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Kuten aiemmin todettu, sekä kansainvälisessä että Suomen tutkimuskentässä on pääasiassa keskitytty analysoimaan yleisesti Basel-sääntelyn vaikutuksia pankkien pääomavaatimuksiin ja vakavaraisuuteen. Edelleen lisätutkimusta voisi siis kohdentaa nimenomaan EU:n vakavaraisuuslainsäädännön vaikutusten analysointiin sekä EU:n että Suomen tasolla. Etenkin Suomen tutkimuskentässä on tilaa analysoida EU:n voimassa olevan sekä tulevan vakavaraisuuslainsäädännön vaikutuksia pankkien pääomavaatimuksiin, vakavaraisuuteen sekä kokonaisriskiin ja miksei myös yleisemmin koko pankkiliiketoimintaan. Tällainen tutkimus olisi Suomen ja EU:n pankkisektorin kannalta tärkeää erityisesti tulevan vakavaraisuuspaketin CRR III & CRD VI:n voimaantulosta (2025) johtuen.

Olisi myös mielenkiintoista selvittää vuositasolla pääomavaatimusten kehityksestä myös muiden suomalaispankkien osalta, jotta saataisiin selville Suomen pankkisektorin kollektiivinen tilanne tässä tutkielmassa analysoitavien pankkien lisäksi. Jatkotutkimusta tähän tutkimukseen liittyen voisi tehdä myös siten, että lähestyisi pääomavaatimusten ja vakavaraisuuden kehitystä nimenomaan omien varojen määrän kehitystä analysoimalla riskipainotettujen erien kehityksen lisäksi, sillä tätä kautta voisi löytää uudenlaisia havaintoja ja mahdollisesti linkkejä lainsäädännöllisiin syihin havaintojen taustalla. Lisäksi tässä tutkielmassa tutkimus rajattiin nimenomaan vakavaraisuuslainsäädännöstä aiheutuviin riskikehyskohtaisiin pääomavaatimuksiin ja niiden vaikutuksiin, vaikka ne ovat vain yksi osa vakavaraisuuslainsäädäntöä – myös muiden kuin pääomavaatimusten osalta voisi tutkia vakavaraisuuslainsäädännön vaikutuksia pankkeihin ja niiden liiketoimintaan.

Lisäksi jatkotutkimusmahdollisuuksia olisi myös liittyen siihen, kuinka nämä muuttuvat pääomavaatimukset ja vakavaraisuus taas vaikuttaisivat yleisemmin pankkien liiketoimintaan sekä Suomessa että yleisemmin EU:ssa. Yleisesti tällaista pankkisääntelyn vaikutusten tutkimusta tulisi jatkuvasti tuottaa lisää, sillä voi olla, että jotkin pankkisääntelyn vaikutukset näkyvät pankkien liiketoiminnassa ja luvuissa vasta vuosikymmenten päässä – pankkisääntelyn tutkimuskentällä lienee siis aina tulevaisuudessakin tilaa uudelle tutkimukselle.

6 LÄHTEET

Kirjallisuuslähteet

- Akbay, S. (2021). CRR/CRD IV: An empirical analysis on the impact of the regulatory requirements on the dividend policy and pay out of European banks. Universidad Catolica de Murcia.
- Akkizidis, I., & Kalyvas, L. (2018). Final basel III modelling: Implementation, impact and implications. Springer.
- Albaity, M., & Toobaee, M. (2017). The Risk-sensitivity of Bank Capital Requirements: The Moderating Effects of Capital Regulation and Supervisory Power. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7(2), 94-.
- Allen, B. & Chan, K. & Milne, A. & Thomas, S. (2012). Basel III: Is the cure worse than the disease? *International Review of Financial Analysis*. Vol 25. 159–166.
- Amorello, L. (2016). Europe Goes ‘Countercyclical’: A Legal Assessment of the New Countercyclical Dimension of the CRR/CRD IV Package. *European Business Organization Law Review*, 17(1–2), 137–171. <https://doi.org/10.1007/s40804-016-0032-4>
- Jablecki, J. (2009). The impact of Basel I capital requirements on bank behavior and the efficacy of monetary policy. *International Journal of Economic Sciences and Applied Research*, issue 1/2009. 16–35.
- Koffer, T. (2013). Basel III – Implications for banks’ capital structure: What happens with hybrid capital instruments? (1st ed.). Diplomica Verlag.
- Kontkanen, E. (2011). Pankkitoiminnan käsikirja. 3. uud. p. Bookwell Oy. Jyväskylä.
- Masera, R. (2014). CRR/CRD IV: the trees and the forest. *PSL Quarterly Review*, 67(271).
- Moloney, N. (2016). The 2013 Capital Requirements Directive IV and Capital Requirements Regulation: Implications and Institutional Effects. *ZOR*, 71, 385.
- Neisen, M., & Schulte-Mattler, H. (2020a). CRD V/CRR II: A comprehensive synopsis of the first European step towards implementing Basel IV (Part I). *Journal of risk management in financial institutions*, 13(2), 114-125.
- Neisen, M., & Schulte-Mattler, H. (2020b). CRD V/CRR II: A comprehensive synopsis of the first European step towards implementing Basel IV (Part II). *Journal of risk management in financial institutions*, 13(3), 224-241.
- Neisen, M., & Schulte-Mattler, H. (2022). CRR III implementation: Impact on capital requirements, performance and business models of European banks. *Journal of Risk Management in Financial Institutions*, 15(4), 338–361.
- Philippe, J. (2001). Value at risk: the new benchmark for managing financial risk. NY: McGraw-Hill Professional.

Pushpkant, S. & Masuma, M. From Basel I to Basel II to Basel III (2017). *International Journal of New Technology and Research*. Vol 3. 66-70.

Ramirez, J. (2017). *Handbook of Basel III Capital: Enhancing bank capital in practice*. John Wiley & Sons.

Rubio, M., & Carrasco-Gallego, J. A. (2016). The new financial regulation in Basel III and monetary policy: A macroprudential approach. *Journal of Financial Stability*, 26: 294–305.

Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2017). *Research methods for business students*. 8. edition. Pearson Education.

Vauhkonen, J. (2010). Basel III -uudistus parantaa pankkien riskinkantokykyä. *Euro ja talous*, Vol 3, 21–30.

Wright, R. & Quadrini, V. (2009). *Money and Banking*. Flat World Knowledge, Inc.

Muut lähteet

BIS. (2023). Bank for International Settlements. Basel III Monitoring report. September 2023.

BIS. (2015). Bank for International Settlements. Basel III Monitoring Report. March 2015.

EBA. (2016). European Banking Authority. CRD IV -CRR/Basel III monitoring exercise report. Results based on data as of 31 December 2015.

EBA. (2015). European Banking Authority. CRD IV -CRR/Basel III monitoring exercise report. Results based on data as of 31 December 2014.

Ehdotus asetuksen (EU) N:o 575/2013 muuttamisesta luottoriskiä, vastuun arvonokaisuriskiä, operatiivista riskiä, markkinariskiä ja kokonaisriskipainolattia koskevien vaatimusten osalta. ”CRR III”. <<resource.html> (europa.eu)>, viitattu 23.9.2023.

EKP. (2023). Pilarin 2 pääomavaatimus. <[Pilarin 2 pääomavaatimus \(europa.eu\)](Pilarin 2 pääomavaatimus (europa.eu))>, viitattu 20.10.2023.

Euroopan Keskuspankki. (2015). EKP:n pankkivalvonnan toimintakertomus 2014.

EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON ASETUS (EU) N:o 575/2013. ”CRR”. <[Euroopan unionin virallinen lehti \(europa.eu\)](Euroopan unionin virallinen lehti (europa.eu))>, viitattu 14.9.2023.

EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON ASETUS (EU) 2019/876. ”CRR II”. <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R0876>>, viitattu 14.9.2023.

EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON DIREKTIIVI (EU) 2013/36. ”CRD IV”. <<Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/36/EU, annettu 26 päivänä kesäkuuta 2013>>, viitattu 14.9.2023.

EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON DIREKTIIVI (EU) 2019/878. ”CRD V”. <[EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON DIREKTIIVI \(EU\) 2019/ 878, - annettu 20 päivänä toukokuuta 2019](EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON DIREKTIIVI (EU) 2019/ 878, - annettu 20 päivänä toukokuuta 2019)>, viitattu 14.9.2023.

Europa.eu. (2023). EU:n pankkilainsäädäntö.
<<https://www.bankingsupervision.europa.eu/legalframework/regulatory/html/index.fi.html>>, viitattu 1.10.2023.

Europa.eu. (2022). Quantitative impact study / Basel III monitoring. Quantitative impact study/Basel III monitoring | European Banking Authority (europa.eu), viitattu 9.11.2023.

Europa.eu. (2019). Miksi pankeilta vaaditaan pääomaa?
https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/ssmexplained/html/hold_capital.fi.html, viitattu 30.9.2023.

Finanssivalvonta. (2023a). Vakavaraisuus- ja maksuvalmiussäätely (CRR/CRD). <Vakavaraisuus- ja maksuvalmiussäätely (CRR/CRD) - Säätelykokonaisuudet - www.finanssivalvonta.fi>, viitattu 24.9.2023.

Finanssivalvonta. (2023b). Finanssivalvonnan makrovakauspäätökset. <Finanssivalvonnan makrovakauspäätökset - Makrovakaus - www.finanssivalvonta.fi>, viitattu 30.10.2023.

Finanssivalvonta. (2022a). Luottolaitoksia koskeva lainsäädäntö. <Luottolaitoksia koskeva lainsäädäntö - Säätely - www.finanssivalvonta.fi>, viitattu 14.11.2023.

Finanssivalvonta. (2022b). Muuttuva lisäpääomavaatimus. <Muuttuva lisäpääomavaatimus (finanssivalvonta.fi)>, viitattu 1.11.2023.

Finanssivalvonta. (2018). Luottoriskien hallinta rahoitussektorin valvottavissa. Määräykset ja ohjeet 4/2018.

Isda.org. (2021). AFME. Priorities and industry recommendations for the CRR3/ CRD6 bank reform package, implementing Basel III in the EU. <ISDA-AFME-publish-recommendations-for-CRD-VI-CRR-III.pdf>, viitattu 9.11.2023.

Kangasharju, A. & Kosonen, S. (2013). Pankkisäätelyn vaikutukset. Regulaatoriportti 9.4.2013. Nordea Markets. <Regulaatoriportti 9 4 2013 (nordea.com)>, viitattu 17.10.2023.

Kiviniemi, A. (2020). Pankkipaketti ja Basel III -uudistukset muuttavat pankkien vaatimuskehikkoa huomattavasti. Finanssivalvonta. <Pankkipaketti ja Basel III -uudistukset muuttavat pankkien vaatimuskehikkoa huomattavasti (bof.fi)>, viitattu 17.10.2023.

Omasp.fi. (2023). OmaSp on Pohjoismaiden nopeimmin kasvava pankki. <OmaSp on Pohjoismaiden nopeimmin kasvava pankki | OmaSp>, viitattu 1.11.2023.

Omasp.fi. (2022). Vuosikertomus 2022. <omasp.fi/asiakirjat/sijoittajat/vuosi-ja-osavuosikatsaukset-tilinpaatokset/vuosikertomus-2022>, viitattu 8.11.2023.

Omasp.fi. (2021). Vuosikertomus 2021. <omasp.fi/asiakirjat/sijoittajat/vuosi-ja-osavuosikatsaukset-tilinpaatokset/vuosikertomus-2021>, viitattu 8.11.2023.

Omasp.fi. (2020). Vuosikertomus 2020. <omasp.fi/asiakirjat/sijoittajat/vuosi-ja-osavuosikatsaukset-tilinpaatokset/vuosikertomus-2020>, viitattu 8.11.2023.

Omasp.fi. (2019). Vuosikertomus 2019. <omasp.fi/asiakirjat/sijoittajat/vuosi-ja-osavuosikatsaukset-tilinpaatokset/vuosikertomus-2019>, viitattu 8.11.2023.

- Omasp.fi. (2018). Vuosikertomus 2018. <omasp.fi/asiakirjat/sijoittajat/vuosi-ja-osavuosikatsaukset-tilinpaatokset/vuosikertomus-2018>, viitattu 8.11.2023.
- Omasp.fi. (2017). Vuosikertomus 2017. <[vuosikertomus-2017 \(omasp.fi\)](https://omasp.fi/vuosikertomus-2017)>, viitattu 5.11.2023.
- Omasp.fi. (2016). Vuosikertomus 2016. <[vuosikertomus-2016 \(omasp.fi\)](https://omasp.fi/vuosikertomus-2016)>, viitattu 5.11.2023.
- Omasp.fi. (2015). Vuosikertomus 2015. <[vuosikertomus-2015 \(omasp.fi\)](https://omasp.fi/vuosikertomus-2015)>, viitattu 5.11.2023.
- Omasp.fi. (2014). Vuosikertomus 2014. <[vuosikertomus-2014 \(omasp.fi\)](https://omasp.fi/vuosikertomus-2014)>, viitattu 5.11.2023.
- Op.fi. (2023). OP Ryhmä Lyhyesti. <[OP Ryhmä lyhyesti | OP Ryhmä | OP](https://op.fi/ryhma-lyhyesti)>, viitattu 10.11.2023.
- Op.fi. (2022). OP Ryhmän toimintakertomus ja tilinpäätös 2022. <[op-ryhman-toimintakertomus-ja-tilinpaatos-2022-pdf.pdf](https://op.fi/ryhman-toimintakertomus-ja-tilinpaatos-2022-pdf)>, viitattu 14.11.2023.
- Op.fi. (2021). OP Ryhmän toimintakertomus ja tilinpäätös 2021. <[8a2023d2-561c-1047-a7a9-ea4104dcae65 \(op.fi\)](https://op.fi/8a2023d2-561c-1047-a7a9-ea4104dcae65)>, viitattu 14.11.2023.
- Op.fi. (2020). OP Ryhmän toimintakertomus ja tilinpäätös 2020. <[Microsoft Word - OP_Ryhma toimintakertomus_2020_master_v2.docx](https://op.fi/microsoft-word-op-ryhma-toimintakertomus-2020-master-v2.docx)>, viitattu 13.11.2023.
- Op.fi. (2019). OP Ryhmän toimintakertomus ja tilinpäätös 2019. <[untitled \(op.fi\)](https://op.fi/untitled)>, viitattu 13.11.2023.
- Op.fi. (2018). OP Ryhmän toimintakertomus ja tilinpäätös 2018. <[Microsoft Word - OP_Ryhma_2018_toimintakertomus_master \(1\).docx](https://op.fi/microsoft-word-op-ryhma-2018-toimintakertomus-master-1.docx)>, viitattu 11.11.2023.
- Op.fi. (2017). OP Ryhmän toimintakertomus ja tilinpäätös 2017. <[b559dcb9-86bc-425b-acc8-0396b01c2f22 \(op.fi\)](https://op.fi/b559dcb9-86bc-425b-acc8-0396b01c2f22)>, viitattu 11.11.2023.
- Op.fi. (2016). OP Ryhmän tilinpäätöstiedote 1.1.-31.12.2016. <[257ca6b0-c459-41c6-8154-d3b9ff4e3ff2 \(op.fi\)](https://op.fi/257ca6b0-c459-41c6-8154-d3b9ff4e3ff2)>, viitattu 11.11.2023.
- Op.fi. (2015). OP Ryhmän toimintakertomus ja tilinpäätös 2015. <[dd647e0e-4303-48f4-8827-a6d2776681d1 \(op.fi\)](https://op.fi/dd647e0e-4303-48f4-8827-a6d2776681d1)>, viitattu 10.11.2023.
- Op.fi. (2014). OP Ryhmän toimintakertomus ja tilinpäätös 2014. <op.fi/documents/209474/210240/OP+Ryhmän+toimintakertomus+ja+tilinpäätös+2014.pdf>, viitattu 10.11.2023.
- Op.fi. (2013). OP-Pohjola-ryhmän vuosikatsaus 2013. <[496c3763-27e7-4366-9150-52531103ea9f \(op.fi\)](https://op.fi/496c3763-27e7-4366-9150-52531103ea9f)>, viitattu 10.11.2023.
- Suomen Pankki (2023). Suomessa toimivien luottolaitosten markkinaosuudet. <[markkinaosuudet_luottolaitokset \(suomenpankki.fi\)](https://suomenpankki.fi/markkinaosuudet_luottolaitokset)>, viitattu 20.9.2023.
- Vm.fi. (2023). Pankkien vakavaraisuus ja maksuvalmius. <[Pankkien vakavaraisuus ja maksuvalmius - Valtiovarainministeriö \(vm.fi\)](https://vm.fi/pankkien-vakavaraisuus-ja-maksuvalmius)>, viitattu 23.9.2023.